

Wydawnictwo Naukowe
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Rok XVII 2022
Nr 3 (57)

WARSZAWSKIE STUDIA PASTORALNE

Warszawa 2022

RADA NAUKOWA

ks. dr hab. Bogdan Biela, prof. ucz. (UŚ); ks. dr hab. B. Drożdż, prof. ucz. (PWT); ks. prof. dr hab. R. Kamiński (KUL); ks. prof. dr hab. Marian Kowalczyk SAC (UKSW); dr hab. Jolanta Kurosz, prof. ucz. (UAM); ks. prof. dr hab. Bronisław Mierzwiński (UKSW); ks. prof. dr hab. Jacek Nowak SAC (UKSW); ks. prof. dr hab. M. Ostrowski (UPJPII); ks. prof. dr hab. Wiesław Przygoda (KUL); ks. prof. dr hab. Henryk Sławiński (UPJPII); ks. dr hab. Zbigniew Zarembski, prof. ucz. (UMK); o. prof. RNDr. Ladislav Csontos SJ PhD. (Uniwersytet Trnavski–Słowacja); doc. ThDr. Jozef Zuffa (Uniwersytet Trnavski–SłowacjaTU–Słowacja)

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

przewodniczący: ks. Tomasz Wielebski;
zastępca przewodniczącego: ks. Jan Przybyłowski; ks. Ryszard Czekalski
sekretarz: Mateusz Jakub Tutak

Redakcja zastrzega sobie prawa do umieszczenia artykułów znajdujących się w 3 (2022) numerze „Warszawskich Studiów Pastoralnych” w wersji on-line na stronie: <http://www.warszawskiestudiapastoralne.pl> oraz indeksowanie artykułów w wybranych bazach danych.

© Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
Wydział Teologiczny, ul. Dewajtis 5,
01-815 Warszawa, tel. (22) 561 88 00

ISSN 1895-3204

SKŁAD
Maciej Faliński

DRUK
Volumina.pl sp. z o.o.

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
Ks. JERZY DANECKI	
Idea wychowania personalistycznego w myśli Jana Pawła II w perspektywie edukacji medialnej	9
<i>The idea of personalistic education in the thought of John Paul II in the perspective of media education</i>	32
Ks. KRZYSZTOF BODECKI	
Czy doczekamy się encykliki? Franciszek o gender	37
<i>Will we see an encyclical? Pope Francis on gender theory</i>	53
Ks. TOMASZ KOPRIANIUK	
Kierunkowe zmiany podstaw duszpasterstwa młodzieży w orędziach papieży na Światowe Dni Młodzieży w latach 1985-2023. Analiza krytyczna	57
<i>Directional changes in the foundations of youth pastoral care in the popes' messages for World Youth Day in the years 1985-2023. Critical analysis</i>	104

WSTĘP

Systematycznie nadrabiamy, niezależnie od Redakcji, opóźnienia wydawnicze. W ręce Czytelników przekazujemy kolejny numer „Warszawskich Studiów Pastoralnych” zawierający trzy artykuły poruszające ważne z punktu widzenia pastoralnego zagadnienia: idei wychowania personalistycznego w perspektywie edukacji medialnej, odpowiedzi Kościoła na ideologię gender oraz duszpasterstwa młodzieży w kontekście papieskich orędzi na Światowe Dni Młodzieży.

Numer otwiera artykuł absolwenta UKSW, ks. dr. Jerzego Daneckiego pt. *Idea wychowania personalistycznego w myśli Jana Pawła II w perspektywie edukacji medialnej*. Odwołując się do nauczania „Papieża mediów”, podkreślającego, że nadejście cywilizacji medialnej jest nieuniknionym procesem oraz wskazującego na konieczność edukacji w tym zakresie, autor przywołuje wskazania dotyczące wykorzystywania mediów w zgodzie z pedagogiką personalistyczną. Według Jana Pawła II, prekursora tej pedagogiki, wychowanie personalistyczne stawia sobie za cel uformowanie osoby ludzkiej tak, aby umiała ona odnaleźć się w społeczeństwie, w którym żyje i funkcjonuje. Zauważa, że zaistnienie takiego wychowania zakłada odnowę i współpracę różnych środowisk wychowawczych: rodziny, Kościoła, szkoły i uczelni wyższych. Autor, podkreślając, że współczesny młody człowiek nie potrafi już żyć bez środków społecznego przekazu, szczególnie Internetu, apeluje, aby właściwie wychowywać go do dobrego wykorzystania tych środków. Zauważa, że nie ma wychowania osoby bez doświadczenia wspólnoty rodziny, która powinna uczyć otwartości i gotowości do działania, to z kolei otwiera człowieka na potrzebę zdobywania wiedzy w szkole i na uczelni wyższej, co też powinno być powiązane z doświadczaniem Kościoła jako wspólnoty uczącej otwartości na Boga i drugiego człowieka.

Inny absolwent UKSW, ks. dr Krzysztof Bodecki, w artykule pt. *Czy doczekamy się encykliki? Franciszek o gender* podejmuje zagadnienie oceny tej ideologii przez obecnego papieża. Zauważając, że papieże XX i XXI wieku wypowiadali się na temat aktualnych zagrożeń istotnych dla człowieka, społeczeństwa i Kościoła, podkreśla, że czyni to również Franciszek odnośnie do ideologii gender, która stała się narzucanym odgórnie dyktatem kulturowym. Według papieża stanowi ona wyraz diabelskiej „kolonizacji ideologicznej”, która odrzucając fakt różnorodności płci, stoi w sprzeczności z chrześcijańską antropologią. Autor odwołuje się także do wydanej przez Dykasterię Nauki Wiary deklaracji *Dignitas infinita* o godności ludzkiej z 2024 roku, w której podkreślono, że człowiek, pragnąc dysponować samym sobą, staje się bogiem i odrzuca Boga miłości, przez co zaprzecza naturalnemu dualizmowi: mężczyzna – kobieta. Autor przywołuje także zawarte w deklaracji wezwanie do odrzucenia obecnych prób zacierania pierwotnej różnicy płci, która ma swoje źródło w dziele Stwórcy.

Niniejszy numer „Warszawskich Studiów Pastoralnych” zamyka artykuł doktoranta UKSW, ks. Tomasza Karpiniuka, pt. *Kierunkowe zmiany podstaw duszpasterstwa młodzieży w orędziach papieży na Światowe Dni Młodzieży w latach 1985-2023. Analiza krytyczna*. Autor przeanalizował treść orędzi na Światowe Dni Młodzieży (ŚDM) pod kątem zmienności akcentów, jakie kładli kolejni papieże z myślą o rozwoju duszpasterstwa młodzieży jako grupy społecznej. Podkreśla, że uchwycenie zmienności tychże akcentów jest kluczowe podczas planowania strategii posługi Kościoła dla młodych obecnego czasu. Wskazuje, że treść orędzi papieskich na ŚDM jest zróżnicowana ze względu na okoliczności, w jakich one powstawały, zauważa, że ukazują one trzy różniące się zasadniczo typy myślenia o duszpasterstwie młodzieży w Kościele. Jan Paweł II jawi się w nich jako teolog moralista, Benedykt XVI jako teolog dogmatyk, z kolei Franciszek jako teolog pastoralista. Ukazując wyraźnie zarysowujące się akcenty poszczególnych papieży, interpretowane jako podwaliny organizacji duszpasterstwa młodzieży rozumianego także jako towarzyszenie

młodym w ich życiu, wskazuje na wnioski i postulaty skierowane do osób odpowiedzialnych za formację młodzieży w Kościele.

Redakcja „Warszawskich Studiów Pastoralnych” wyraża nadzieję, że zamieszczone w tym numerze artykuły staną się intelektualną podbudową do planowania, wdrażania i ewaluowania różnych działań duszpasterskich służących realizacji istoty Kościoła w kontekście wyzwań współczesności. Zapraszamy także kolejnych Autorów do publikowania swoich artykułów na naszych łamach.

Ks. Tomasz Wielebski
Redaktor WSP

KS. JERZY DANECKI

**IDEA WYCHOWANIA PERSONALISTYCZNEGO
W MYŚLI JANA PAWŁA II
W PERSPEKTYWIE EDUKACJI MEDIALNEJ**

*The idea of personalistic education in the thought of John Paul II
in the perspective of media education*

Wychowanie personalistyczne stawia sobie za cel uformowanie osoby ludzkiej tak, aby umiała ona odnaleźć się w społeczeństwie, w którym żyje i funkcjonuje. Zatem jest to wychowanie do rozwoju indywidualnego i społecznego, zmierzające w kierunku celu ostatecznego, ubogacające społeczność, której człowiek w danym momencie pozostaje. Aby takie wychowanie mogło zaistnieć, musimy uwzględnić pewne formy determinujące skuteczność oddziaływania wychowawczego. Jan Paweł II w liście do księdza Egidio Vigano napisał: „Doświadczenie i mądrość pedagogiczna Kościoła docenia ogromną rolę wychowawczą rodziny, szkoły, różnych społeczeństw i grup. Nadszedł czas odrodzenia tych instytucji wychowawczych i przypomnienia o niezastąpionej wychowawczej roli rodziny”¹.

1. Znaczenie podstawowych środowisk wychowawczych

W wielu kierunkach współczesnej antropologii dominuje zagadnienie osoby ludzkiej. Co to znaczy, że człowiek jest osobą? Znaczy to, że człowiek nie jest tylko materialną (cielesną) jednostką, ale świadomym i wolnym podmiotem. Człowiek jest osobą, a więc kimś,

¹ Jan Paweł II, *List ojca świętego Jana Pawła II do Księdza Egidio Vigano przełożonego generalnego Towarzystwa św. Franciszka Salezego w setną rocznicę śmierci św. Jana Bosko*, Rzym 1988, 18-19.

a nie tylko czymś (przedmiotem lub rzeczą). Pojęcie osoby wywodzi się ze świata greckiego teatru. Termin „osoba”, greckie *prosopon*, początkowo oznaczał maskę aktora wcielającego się w graną postać, kogoś wielkiego (herosa, bohatera). Z greckiego teatru wyrażenie to przeszło do teologii chrześcijańskiej. Zostało najpierw wprowadzone na Soborze Chalcedońskim dla wyjaśnienia struktury bytowej Jezusa Chrystusa, który był Bogiem i zarazem prawdziwym człowiekiem. Z teologii pojęcie osoby przeszło do filozofii i stało się fundamentalną kategorią antropologii filozoficznej. Stąd też św. Tomasz z Akwinu za Boecjuszem określił osobę jako „jednostkową substancję o rozumnej naturze”. Teoria człowieka jako osoby jest powszechnie przyjmowana w myśli chrześcijańskiej. Człowiek pojęty jako osoba-jak to podkreślał św. Tomasz z Akwinu-jest bytem najdoskonalszym w całej przyrodzie. Jest bytem wyjątkowym w całym kosmosie. Zawiera w sobie elementy świadomości, wolności, ducha, dzięki którym przekracza świat materialny i kieruje nim. Człowiek jako osoba dzięki swemu umysłowi poznaje siebie, świat, a dzięki wolnej woli daje siebie w przyjaźni lub miłości².

Antropologia filozoficzna ukazuje, że człowiek w swej ontycznej budowie jest fizyczno-duchową całością, złożoną z wielu różnych warstw strukturalnych, będących podłożem psychologicznie rozumianej osobowości i kształtujących ową osobowość oraz charakter człowieka. Chcąc zatem wniknąć w istotę oddziaływania wychowawczego, trzeba ująć w budowie człowieka składniki najgłębiej fundujące jego osobową strukturę. Należy do nich godność osoby, dzięki której człowiek jest ujmowany jako podmiot, w odróżnieniu od świata rzeczy, świata przedmiotów. Człowiek więc, dzięki swemu podmiotowemu charakterowi, zajmuje w przyrodzie i świecie pozycję kluczową, przewyższając jednocześnie wszystko, co tworzy świat przyrody. Jako osoba człowiek jest bytem wyjątkowym (posiada godność osobową) dzięki swej ontycznej strukturze, której integralnymi elementami są rozumność i wolność, współkonstituujące życie

² J. Bagrowicz, *Wychowanie personalistyczne w chrześcijaństwie*, „Biblioteka Teologii Fundamentalnej”, 3 (2008), s. 338-339.

duchowe. Człowiek jako osoba to również bytowy podmiot własnych działań: kierujący sobą świadomie i w sposób wolny. Właśnie człowiek jako osoba jest celem wszelkiego ludzkiego działania. Jest dobrem w sobie i dla siebie³.

Personalizm (naszych czasów) zaistniał nie tylko jako kierunek myślenia, lecz znacznie bardziej zaznaczył się w formie konkretnej perspektywy tzw. myślenia walczącego, które swoje centrum ma w osobie widzianej od strony istotowej w wymiarze indywidualnym i wspólnotowym. Osoba jest widziana w tym kierunku myślenia w jej wymiarze duchowym, w otwartości na transcendencję i postrzegana w konkretnej egzystencji nasyconej wartościami i zaangażowaniem. Oczywiście personalizm ma wiele swoich odmian i nurtów. To zaś, co można określić jako cechę wspólną wszystkim odmianom personalizmu, to charakter pedagogiczny i zainteresowanie sprawami wychowania. Personalizm żywo interesuje się więc problemami edukacji, stając się nawet swoistą pedagogią personalistyczną⁴.

Pedagogika personalistyczna zakłada więc, że człowiek jest osobą, co Wincenty Granat ujmuje w słowach: „Osoba ludzka to jednostkowy, indywidualny, substancjalny, cielesno-duchowy podmiot zdolny działać w sposób rozumny, dobrowolny, moralny i społeczny, w celu harmonijnego ubogacania siebie i innych ludzi w zakresie kultury”⁵. Człowiek nie jest zredukowany do kontekstu światopoglądowego czy ideologicznego, bo te deprecjonują jego osobę. Wolność i godność człowieka są wartościami, które wyrastają z usytuowania osoby ludzkiej w centrum zainteresowania. Miejscem wychowania jest spotkanie osób: mistrza i ucznia. Dlatego wychowanie nie może ograniczać się do teoretycznego przekazu wiedzy, ale powinno stać się wydarzeniem

³ Tamże, s. 340.

⁴ M. Nowak, *Personalistyczna koncepcja szkoły i dydaktyki*, „Roczniki Nauk Społecznych”, tom XXV, zeszyt 2 (1997), s. 6.

⁵ W. Granat, *Personalizm chrześcijański*, Poznań 1985, s. 69.

spotkania. Dokonuje się ono w perspektywie społecznej i jest uwarunkowane doświadczeniem historycznym⁶.

Personalistyczne określenie istoty wychowania „daje możliwość właściwego i całościowego przedstawienia wychowawczego znaczenia rodziny, Kościoła oraz szkoły. Powyższe społeczności stanowią sfery, w których integralnie przebiega wychowanie osoby, poczynając od najmłodszego pokolenia. Przemiany dokonujące się w kulturze społecznej w przeciągu ostatnich kilkudziesięciu lat spowodowały, że znaczące miejsce w kreowaniu współczesnego społeczeństwa zajęły środki społecznego przekazu. Od najmłodszych lat człowiek staje się podatny na oddziaływanie środków masowej komunikacji. Niezaprzeczalnie wpływają one na wychowanie, są bowiem obecne w życiu rodziny, w instytucjach wychowawczych, w pracy zawodowej i czasie wolnym”⁷. Natomiast wzory zachowań, które są wpisane w wytwory kultury masowej, stają się czynnikiem standaryzującym uczestników masowej komunikacji⁸. Analizując wpływy różnych środowisk na młodego człowieka i jego system wartości⁹, nie można pominąć środków masowego przekazu, ponieważ trudno sobie wyobrazić świat bez ich istnienia. Prasa, radio, telewizja, Internet stały się niejako trwałym składnikiem kultury i poszukiwanym *artykułem pierwszej potrzeby*. Są one tak głęboko obecne w życiu politycznym i społecznym, w środowisku rodzinnym, parafialnym oraz oświatowym, że zyskały pozycję *pierwszej władzy*, dezaktualizując tym samym niedawną opinię, która upatrywała w nich *czwartą władzę*¹⁰.

Skuteczność oddziaływań wychowawczych zależy od wpływu szeroko rozumianego środowiska wychowawczego, które też jest

⁶ G. Godawa, *Integralna wizja człowieka jako fundament kultury i wychowania*, „Analecta Cracoviensia” 49 (2017), s. 328.

⁷ J.A. Danecki, *Edukacja medialna jako postulat pedagogiczny Jana Pawła II*, Warszawa 2022.

⁸ M. Ejsmont, B. Kosmalska, *Media, wartości, wychowanie*, Kraków 2005, s. 9.

⁹ M. Drożdż, *Święty Jan Paweł II – autorytet młodych*, „Studia Socialia Cracoviensia” 1 (2016), s. 27-39.

¹⁰ A. Lepa, *Pedagogika mass mediów*, Łódź 1998, s. 13.

nośnikiem informacji dotyczących czynności i wydarzeń¹¹. Środowisko ma ogromne znaczenie w wychowaniu, dlatego też Jan Paweł II podkreślał: „Młodzież i dzieci są przyszłością świata, są przeszłością Narodu i Kościoła, są tą przyszłością oni, młodzi ludzie, ale są nią w oparciu o rodzinę, o szkołę, o kościół, o cały naród”¹². Zważywszy na formy proponowanych oddziaływań wychowawczych społeczności wychowujących, analizie należy poddać następujące środowiska wychowawcze: rodzina, Kościół oraz placówki oświatowe tj. szkoły i uczelnie wyższe. Jak wielokrotnie sygnalizował papież Jan Paweł II: „Rodzina jest pierwszą, lecz nie jedyną ani wyłączną wspólnotą wychowującą: już wymiar wspólnotowy, obywatelski i kościelny człowieka wymaga i prowadzi do dzieła szerszego i określonego, będącego owocem uporządkowanej współpracy różnych czynników wychowawczych. Wszystkie te czynniki są konieczne, nawet jeśli każdy może i powinien działać wedle własnej kompetencji i wnosząc sobie właściwy wkład”¹³.

2. Funkcje wychowawcze rodziny

Adama Skreczko zauważa, że „związek Kościoła i rodziny nie jest związkiem zewnętrznym i przypadkowy. Kościół istnieje w rodzinach. Kościół i małżeństwo, rodzina współprzenikają się wzajemnie i są od siebie zależne. Kościół żyje wszędzie tam, gdzie ochrzczeni gromadzą się w imię Pana. Także rodzina ma silniejszy związek z Chrystusem niż jakiegokolwiek zgromadzenie ochrzczonych”¹⁴.

Natomiast Małgorzata Duda stwierdza iż, rodzina „stanowiła od zawsze naturalne środowisko, w którym człowiek się rodzi,

¹¹ M. Przetacznik-Gierowska, M. Tyszkowa, *Psychologia rozwoju człowieka. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 2009, s. 90.

¹² Jan Paweł II, *Przemówienie do katechetów, nauczycieli i uczniów*, Włocławek 6.06.1991, w: J. Łazarów (red. tech.), *Drogowskazy dla Polaków Ojca Świętego Jana Pawła II. Pielgrzymki do ojczyzny 1991, 1995, 1997, 1999*, Kraków 1999, T. 3, s. 127.

¹³ Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska Familiaris consortio*, Wrocław 2000, 40.

¹⁴ A. Skreczko, *Rola kościoła Katolickiego w kształtowaniu kultury pedagogicznej rodziców w Polsce*, Białystok 2018, s. 63; w niniejszej pozycji warto przeczytać również s. 391-433.

wychowuje i umiera. Jednocześnie stanowi instytucję społeczną, gdzie uczy się struktury i funkcji społecznych, absorbuje wzory osobowe i kulturowe–podlega procesom socjalizacyjnym. Niezależnie czy pojmowana jest w kategoriach wspólnoty, grupy, czy instytucji–funkcjonuje dla zaspokojenia potrzeb swych członków, jak również społeczności, w której przychodzi jej żyć¹⁵.

Rodzina w nauczaniu Jana Pawła II jest „pierwszą szkołą tych cnót społecznych, które stanowią o życiu i rozwoju samego społeczeństwa”¹⁶. Dlatego też posiada ona i wyzwala energię, która zdolna jest wyrwać człowieka z anonimowości, potrafi podtrzymać w nim świadomość godności własnej osoby, ubogacić go głębokim człowieczeństwem¹⁷. W *Liście do rodzin* papież napisał, że „poprzez rodzinę toczą się dzieje człowieka, dzieje zbawienia ludzkości. (...) Rodzinom powierzone jest zadanie walki przede wszystkim o to, ażeby *wyzwolić siły dobra*, których źródło znajduje się w Chrystusie Odkupicielu człowieka, aby te siły *uczynić własnością wszystkich rodzin*, ażeby–jak to powiedziano w polskim Milenium chrześcijaństwa–rodzina była *Bogiem silna*”¹⁸. Na gruncie rodziny dokonuje się rozwój człowieka ku dobru, ku wartościom moralnym i etycznym¹⁹. Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio* dodaje, iż „małżonkowie, którzy są dla siebie nawzajem darem, stają się wzorem dla dzieci, jak dawać siebie innym, jak przezwycięzać własny egoizm i otworzyć się na potrzeby drugich”. Tak więc podstawową więzią spajającą całą rodzinę jest więź między małżonkami. Ta splatająca miłość jest gwarantem rozwoju rodziny i trwałości małżeństwa. Może dokonać się to wówczas, gdy „małżonkowie akceptują w tej relacji ów zespół wartości, który można określić jako dobro wspólne

¹⁵ M. Duda, *Wprowadzenie*, w: M. Duda (red.), *Rodzina wobec zagrożeń*, Kraków 2008, s. 5.

¹⁶ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, dz. cyt., 42.

¹⁷ Tamże, 43.

¹⁸ Jan Paweł II, *List do rodzin*, Częstochowa 2013, 23.

¹⁹ Por. A. Łuczyński, *Media a kultura środowiska rodzinnego*, w: D. Bis, A. Rynio (red.), *Media w wychowaniu chrześcijańskim*, Lublin 2010, s. 395-409.

małżeństwa i zarazem-przynajmniej potencjalnie-rodziny”²⁰. Małżonkowie wówczas pozwalają na to, aby zadziałała w ich życiu łaska sakrament, który sobie w obecności Boga i świadków udzielili.

W encyklice *Evangelium vitae* Jan Paweł II wskazał wychowawcze oddziaływanie rodziny „przez słowo i przykład, przez codzienne kontakty i decyzje przez konkretne gesty i znaki rodzice uczą swoje dzieci autentycznej wolności, która urzeczywistnia się przez bezinteresowny dar z siebie, i rozwijają w nich szacunek dla innych, poczucie sprawiedliwości, postawę serdecznej akceptacji innych, dialogu, wielkodusznej służby i solidarności oraz wszelkie inne wartości, które pomagają przyjmować życie jako dar. Praca wychowawcza chrześcijańskich rodziców powinna służyć rozwojowi wiary dzieci i pomagać im w spełnianiu powołania, które otrzymały od Boga”²¹.

Rodzina, realizując funkcję wychowawczą, ma za zadanie wprowadzić dziecko w życie społeczne, świat kultury–rozumiany również jako świat środków społecznego przekazu. Rodzina powinna zaspokoić potrzeby emocjonalne dziecka, przygotować do pełnienia ról społecznych, kształtować określony system wartości moralnych,–wypełniać przyrzeczenia chrzcielne złożone przez rodziców i rodziców chrzestnych–kontrolować i korygować postępowanie dziecka; w procesie wychowania przekazywać ustalone wzory zachowań, ideały, aspiracje, postawy. Wzrost człowieka uwarunkowany jest systemem wartości, a każda rodzina tworzy swój własny system, wspólny nie tylko dla rodziców jako współmałżonków, ale także dla ich potomstwa, czyli rodzina tworzy własny świat kultury oparty na systemie wartości mających określoną hierarchię w danej rodzinie. Funkcja wychowawcza rodziny ma duże znaczenie z punktu widzenia społecznego, jak i indywidualnego, nie dotyczy tylko dzieci, ale również

²⁰ K. Wrońska, *Osoba i wychowanie - wokół personalistycznej filozofii wychowania Karola Wojtyły, Jana Pawła II*, Kraków 2000, s. 74.

²¹ D. Luber, *Małżeństwo i rodzina w nauczaniu Jana Pawła II*, „Nauczyciel i Szkoła” 1-2 (2004), s. 60; Por. W. Buczek, *Wychowanie dialogowe ku wartościom w rodzinie jako pomoc w twórczym zaangażowaniu człowieka w nauczaniu Jana Pawła II*, „Rozprawy Społeczne” 4 (2015), s. 16-22.

współmałżonków i ich odpowiedniego oraz odpowiedzialnego wypełniania ról małżeńskich i rodzicielskich. To w rodzinie dziecko uczy się postaw i kształtuje swój obraz przyszłości jako potencjalny kandydat na męża, żonę, matkę, ojca.

Jan Paweł II często – jak dostrzeżę Józef Stala – „przedstawiał zagadnienia związane z małżeństwem i rodziną w swoich przemówieniach, katechezach i dokumentach, wzmacniając nie tylko teologię rodziny, ale także troskę pastoralną małżeństwa i rodziny. Papież rozbudował wizję formacji przygotowującej do małżeństwa i rodziny jako szczególnej wspólnoty. Całe życie tej wspólnoty jest bowiem oparte na sakramentalnym znaczeniu rodziny, zatem otrzymuje szczególny rodzaj uświęcenia. Ludzka miłość, a zwłaszcza miłość małżeńska i rodzinna, przedłuża miłość Boga. Rodzice są przeznaczeni do udzielania swoim dzieciom nie tylko daru życia, ale także daru wiary”²². Jan Paweł II akcentował, że to właśnie rodzina jest obecnie wymownym odzwierciedleniem sytuacji kryzysu społeczeństwa, czego przykładem jest konflikt zachodzący między ewangelicznym modelem rodziny a wzorcami, jakim hołduje współczesna cywilizacja²³ oraz lansuje świat środków społecznego przekazu²⁴. Czynnikiem, który wpływa na przemianę rodziny, jest praca dorosłych członków rodziny. Pracoholizm rodziców to zmora współczesnego świata, przynosi niepokojące oraz destrukcyjne skutki zarówno dla jednostki, rodziny, jak i społeczeństwa²⁵. Papież zabiegał o zgodę w rodzinach, zdawał sobie sprawę z tego, jak niekorzystnie na wychowanie wpływa rozbita rodzina, kiedy dzieci zostają z problemem i doświadczenie rozvodu rodziców same z sobą i nie mają odwagi przyznać się jak wielki strach, lęk i rozbitcie są obecne w ich sercu i życiu. Dlatego

²² J. Stala, *Rodzina XXI wieku w perspektywie nauczania Jana Pawła II*, „Polonia Sacra” 4 (2015), s. 170.

²³ Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Christifideles laici*, Wrocław 2017, 40.

²⁴ Por. K. Ziębakowska-Cecot, *Wpływ mediów cyfrowych na funkcjonowanie współczesnych rodzin*, w: K. Nowak, K. Ziębakowska-Cecot (red.), *Obraz rodziny w dobie zmian społecznych*, Radom 2016, s. 21-49.

²⁵ J. Stala, *Rodzina XXI wieku w perspektywie nauczania Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 164.

też „najkorzystniejszą formą współżycia rodzinnego ze względu na wychowanie jest sytuacja rodziny pełnej, w której oboje rodzice są obecni zarówno fizycznie, jak i duchowo. W takiej rodzinie matka i ojciec funkcjonują komplementarnie–wspólnie dbają o zaspokojenie potrzeb wzajemnych oraz potrzeb dzieci”²⁶. Zatem nie ulega wątpliwości, że dzięki wychowaniu w zdrowej, silnej rodzinie człowiek ma większe możliwości na osiągnięcie w życiu dorosłym pełni szczęścia i samorealizacji²⁷, jest lepiej przygotowany do dokonywania świadomych, wolnych wyborów, do pełnej samodzielności i odpowiedzialnej miłości, która ma zaowocować stworzeniem nowej silnej rodziny²⁸.

Konkludując rozważania traktujące o wychowaniu w rodzinie, „warto raz jeszcze podkreślić, że rodzina stanowi nie tylko podstawowe i naturalne środowisko życia człowieka, ale także najważniejsze środowisko wychowawcze dla wzrastania osoby. Współcześnie, mimo przejmowania niektórych funkcji rodziny przez inne instytucje m. in. szkołę, Kościół, organizacje społeczne, „rodzina nadal pozostaje podstawowym podmiotem, środowiskiem wychowania, pierwszą i najważniejszą szkołą życia, akuszerką drugich, duchowych narodzin człowieka” –jak pisze Tadeusz Styczeń²⁹. Ta nieodzowna rola rodziny wynika z faktu, iż tylko ona dostarcza zasadniczych treści doświadczeń, koniecznych do rozwoju i kształtowania odpowiednich predyspozycji człowieka na pierwszych i początkowych etapach jego życia”³⁰.

²⁶ D. Opozda, *Charakter i specyfika wychowawczej funkcji rodziny*, w: K. Jeżyna, T. Zadykowicz (red.), *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej. Przesłanie moralne Kościoła*, Lublin 2008, s. 36.

²⁷ Por. M. Urbańska, *Preferowany model rodziny w opiniach młodzieży*, w: J. Niewęglowski (red.), *Młodzież i jej świat: praca, ekologia, wychowanie, małżeństwo i rodzina*, Warszawa 2017.

²⁸ Por. A. Sorkowicz, *Polska rodzina i wychowanie w świetle nauczania Jana Pawła II*, Katowice 2014, s. 48.

²⁹ T. Styczeń, *Rodzina źródłem i szkołą życia*, „Ethos” 17 (1992), s. 135.

³⁰ J.A. Danecki, *Edukacja medialna jako postulat pedagogiczny Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 146.

Życie rodzinne w myśli Jana Pawła II jest naturalnym prawem i powołaniem osoby ludzkiej. Prawo do prowadzenia życia rodzinnego dotyczy każdego człowieka, który wyraża wolę stworzyć tę wspólnotę życia i miłości. To prawo stanowi równocześnie zobowiązanie wobec całej wspólnoty ludzkiej. Fundamentalną misją rodziny jest strzeżenie, objawianie i przekazywanie odpowiedzialnej miłości³¹. Tylko tak miłość może budować i tylko na takiej miłości można budować swoje życie.

Umiejętność dokonywania przez rodziców trafnego wyboru treści upowszechnianych przez mass media (zwłaszcza TV), należy do szczególnych umiejętności w wychowaniu. To na rodzicach spoczywa obowiązek nauczania dziecka rozsądnego korzystania z telewizji, pokazania konkurencyjnych form spędzania czasu wolnego, psychicznego przygotowania do odbioru trudnych i brutalnych treści prezentowanych programów telewizyjnych. Szczególnym zagrożeniem dla dziecka jest brak umiejętności we właściwym odnoszeniu się do mediów i poprawnym posługiwaniu się nimi, gdy zagrażają jego samorealizacji lub niszczą relacje międzypersonalne³².

Istotne stają się pytania o to, jak pomóc dziecku i rodzinie korzystać z mediów, multimediów, jak pozyskać ich w realizacji funkcji wychowawczej rodziny. Wyzwaniem staje się m.in. przygotowanie do korzystania z mediów w rodzinie poprzez rozwijanie umiejętności sprawnego korzystania z nich, selektywnego, aktywnego i krytycznego odbioru przekazów medialnych, zdolności interpretacji zdarzeń i nadawania im określonych znaczeń. To właśnie edukacja medialna (dzieci, młodzieży, dorosłych) mogłaby rozpocząć medialną inkulturację w rodzinie, rozwijać kulturę medialną, wskazując na media jako znaczące ogniwo w procesie wychowania rodzinnego. Dlatego

³¹ A. Sorkowicz, *Polska rodzina i wychowanie w świetle nauczania Jana Pawła II*, Katowice 2014, s. 97.

³² B. Krzesińska-Żach, *Edukacja medialna dziecka w rodzinie – wybrane aspekty*, w: J. Izdebska, T. Sosnowski (red.), *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa*, t. 1: *Telewizja i inne mass media w życiu dziecka – wyzwaniem dla edukacji medialnej*, Białystok 2005, s. 58.

rodzice powinni posiadać kompetencje medialne, aby pomóc dziecku w rozwoju aktywności medialnej. W tym celu muszą systematycznie pogłębiać wiedzę o mass mediach (poprzez czytanie odpowiednich lektur i korzystanie z kilku źródeł informacji w celu porównywania różnych wiadomości i uzyskania stopnia wiarygodności zarówno w odniesieniu do danego medium, jak do publikowanych przez nie informacji³³.

Zaangażowanie rodziców w prawidłowe funkcjonowanie mediów w rodzinie przyjmuje postać edukacji medialnej opartej na wzorach i pozytywnych zachowaniach rodziców wobec mediów. Do takich zachowań można zaliczyć:

- wyraźne określenie czasu i miejsca korzystania z mediów oraz wytyczenie sfer wolnych od technologii;
- aktywne uczestnictwo w działaniach medialnych dzieci, które polega między innymi na monitorowaniu ich aktywności sieciowej oraz rozmowach na temat treści wspólnie oglądanych przekazów medialnych;
- prowadzenie rozmów z dzieckiem bez udziału nowych technologii oraz inicjowanie w środowisku domowym działań opartych na bezpośredniej interakcji między członkami rodziny;
- uczenie koncentracji na jednym zadaniu w myśl zasady: „jeśli rozmawiamy, to nie gramy na komputerze”, „jeżeli odrabiamy lekcje, to nie oglądamy telewizji”;
- systematyczne uczenie bezpiecznych zasad korzystania z sieci oraz przedstawianie konsekwencji ryzykownych zachowań, na przykład kontaktu z obcymi osobami poznanymi w internecie
- współpracowanie z nauczycielami i wychowawcami dzieci w odniesieniu do bezpiecznego korzystania z nowych technologii przez uczniów³⁴.

Media elektroniczne właściwie wykorzystywane w rodzinie mogą wspomagać proces wychowania rodzinnego, integrować rodzinę

³³ Tamże, s. 59.

³⁴ E. Nowicka, *Edukacja medialna w rodzinie a zapobieganie zagrożeniom medialnym*, Dyskursy Młodych Andragogów 20/2019, s. 320-321.

poprzez wspólne, racjonalne spędzanie czasu wolnego przed szklanym ekranem. Wspólna recepcja programów telewizyjnych i różnych przekazów medialnych powinna być źródłem więzi między członkami rodziny i może mieć istotne znaczenie pedagogiczne, stając się źródłem wspólnotowych doświadczeń, przeżyć, rodzinnych rozmów, wspólnego spędzania czasu wolnego. Należałoby również włączyć szkołę do współpracy z rodziną w zakresie przygotowania dzieci do odbioru mediów, budzenia świadomości potrzeby samorealizacji i edukacji medialnej rodziców³⁵.

3. Funkcje wychowawcze Kościoła

Refleksja na temat podstawowych środowisk wychowawczych nie może pominąć udziału i roli, jaką odgrywa Kościół³⁶. Działalność Kościoła na polu edukacji wynika z jego misji jest jednym z najważniejszych zadań wobec ludzi i świata. Istotą wychowania realizowanego przez Kościół ma być wspomaganie rozwoju człowieka i całych społeczności, ale również prowadzenie do komunii z Bogiem. Wychowanie Kościoła oparte jest na wartościach chrześcijańskich i ku takim wartościom prowadzi osobę ludzką, dla którego Bóg powinien stanowić wartość nadrzędną. Dzięki wierze Kościoła osoba ludzka w Bogu odkrywa swój początek i znajduje swą pełnię życia oraz godność osobistą. To w Bogu człowiek otrzymuje i odkrywa swoją nową wartość. Przed Kościołem jako środowiskiem wychowawczym – jak stwierdza Jan Paweł II – stoi wielkie wyzwanie, bowiem ma „obowiązek służenia rodzinie wszelkimi środkami pomocy, aby rodziny mogły wypełniać swoje zadania wychowawcze”³⁷.

Papież bardzo często posługuje się pojęciem *communio*³⁸ w celu określenia różnych wymiarów życia eklesjalnego. W przemówieniu

³⁵ B. Krzezińska-Żach, *Edukacja medialna dziecka w rodzinie – wybrane aspekty*, dz. cyt., s. 58.

³⁶ Por. A. Błasiak, *Aksjologiczne aspekty procesu wychowania. Wybrane zagadnienia*, Kraków 2009, s. 154-162.

³⁷ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, dz. cyt., 40.

³⁸ Por. M. Lukoszek, *Jeden Kościół jako „communio” w nauczaniu Jana Pawła II*, „Perspectiva Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 1 (2010), s. 129-143.

do Kurii Rzymskiej w 1990 roku Jan Paweł II mówił: „Komunia jest to kluczowe pojęcie w eklezjologii Soboru Watykańskiego II (...). *Koinonia* to konstytutywny wymiar istnienia Kościoła, obecny we wszystkich jego formach: od wyznania wiary po praktyczne świadectwo życia, od przekazywania doktryny po kształtowanie struktur. (...) Chodzi tu o teologalną i trynitarną komunie każdego wierzącego z Ojcem i Synem, i Duchem Świętym, która przenika komunie między wierzącymi, gromadząc ich w jeden lud (...); istotny dla tej komunii wierzących jest jej wymiar widzialny i społeczny. Kościół jawi się zatem jako uniwersalna komunia miłości, zbudowana na fundamencie wiary, sakramentów i porządku hierarchicznego, w której pasterze i wierni–jako jednostki i jako wspólnota–czerpią ze źródeł łaski, posłuszni Duchowi Pana, który jest Duchem prawdy i miłości”³⁹. Przypomniana przez często przez Jana Pawła II prawda, że „człowiek jest drogą Kościoła–drogą, która prowadzi niejako u podstawy tych wszystkich dróg, jakimi Kościół kroczyć powinien”⁴⁰. Należy pamiętać, iż „fundamentem struktury komunii są sakramenty w życiu wspólnoty Kościoła. Pozostając przy takiej logice działania, chrześcijanin może wyrazić siebie w swoim wymiarze osobistym i społecznym bez zerwania ciągłości przekazywanej Wiary. Kościół nie może być odbierany jako wielkie stowarzyszenie czy zrzeszenie stowarzyszeń, ale jako organizm wspólnot założonych i istniejących we wspólnocie człowieka z Bogiem i ludzi ze sobą w Duchu Świętym działającym w Kościele”⁴¹.

Kościół zawsze przypomina,–jak stwierdza Jan Paweł II–że można całościowo opisać rzeczywistość człowieka, nie uwzględniając jej wymiaru teologicznego, że człowiek jest stworzeniem ograniczonym w czasie i przestrzeni, zdany na pomoc i potrzebującym dopełnienia. Nauczanie to ma za cel uświadomić, że życie osoby ludzkiej jest

³⁹ Jan Paweł II, *Synod–ureczywistnienie więzi między kolegalnością a prymatem*, „L’Osservatore Romano“ 1990 nr 12, s. 20.

⁴⁰ Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, Wrocław 1994, 14.

⁴¹ J.A. Danecki, *Synodalność w życiu i misji Kościoła*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 1 (2022), s. 49.

darem, a jednocześnie jest zadaniem, że człowiek pyta o sens życia, zbawienia i odkupienia⁴². Kościół pomaga człowiekowi w poznawaniu i rozwiązywaniu problemów, które życie przed nim stawia, pomaga w zrozumieniu celu życia, akcentując znaczenie ludzkiej godności⁴³. Uczy właściwie przyjmować i interpretować sukcesy i porażki życiowe, realizować życiowe aspiracje. Wypełniając te zadania, kościół pobudza i nakłania do rozwoju kultury życia osobistego i społecznego, a poprzez swoją działalność liturgiczną wychowuje osobę ludzką do wewnętrznej wolności i odpowiedzialnej z niej korzystania⁴⁴.

Działalność wychowawcza Kościoła, którą Jan Paweł II nazywa *Matką i Wychowawczynią*, ma dotrzeć do wszystkich ludzi. Jest to wpisane w misję Kościoła, którego wewnętrznym Nauczycielem jest Duch Święty, który przenika ludzkie serce i rozum, pociąga za sobą nową koncepcję bytu i rzeczywistości. Jest miejscem spotkania Tego, który jest obecny pośród nas, miejscem, gdzie wszyscy dobrej woli są wezwani do współuczestnictwa, do wypełniania posłannictwa głoszenia prawdy i szerzenia miłości⁴⁵.

Podstawową misją Kościoła w świecie jest ewangelizacja. Istotnym wymiarem tej misji jest funkcja wychowawcza realizowana w i przez wspólnotę Kościoła. Doniosłość wychowania we współczesnym nauczaniu doktrynalnym Kościoła została podkreślona w soborowej deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*⁴⁶. Jednym z ważnych kontekstów wychowania jest współczesna kultura, a w niej szczególnie świat środków społecznego przekazu. Przyjmuje

⁴² Jan Paweł II, *Istota, wielkość i odpowiedzialność sztuki i publicystyki*, Monachium 19.11.1980, w: M. Radwan (red.), *Jan Paweł II, Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie*, Rzym–Lublin 1988, s. 101-102.

⁴³ W. Ćwil, *Godność osoby ludzkiej źródłem praw człowieka w świetle nauczania Jana Pawła II*, „Studia z prawa wyznaniowego” 13 (2010), s. 227-241.

⁴⁴ Jan Paweł II, *Dzisiaj w Jezusie szukamy wytchnienia*, Bombaj 10.02.1986, w: A. Sieradzki (opr.), *Stworzeni do miłości. Jan Paweł II rozmowy z młodymi*, Łomianki 1991, s. 25-27.

⁴⁵ Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska Vita consecrata*, Wrocław 1999, 96.

⁴⁶ Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*, w: *Sobór Watykański II: Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 314-324.

się, że problem relacji mass mediów i Kościoła oraz konieczności edukacji w tym wymiarze tematycznie był podejmowany już od encykliki Grzegorza XV *Mirari vos* z 1832 roku. Zagadnienie to było następnie podnoszone przez kolejnych papieży. W posoborowej doktrynie medialnej Kościoła jednym z wiodących obszarów jest wychowanie do mediów. Określa się je synonimicznie takimi terminami jak: *edukacja medialna* i *formacja medialna*. Oba pojęcia występują w dokumentach Kościoła, chociaż to drugie bardziej oddaje naturę wychowania chrześcijańskiego w Kościele także w kontekście współczesnych mediów⁴⁷.

Papieska rada ds. Środków Społecznego Przekazu już w 2002 roku w dokumencie *Kościół a Internet* podkreśliła wagę zdobywania i doskonalenia kompetencji komunikacyjno-medialnych szczególnie w internecie. Postulat ten wyraziła bardzo klarownie: „Kapłani, diakoni, osoby zakonne i świeccy pracownicy pastoralni powinni posiadać wykształcenie medialne mające zwiększyć zrozumienie wpływu środków społecznego przekazu na jednostki i społeczeństwo oraz nabyć umiejętności przekazu, który odwołuje się do wrażliwości i zainteresowań ludzi kultury medialnej. Obecnie niewątpliwie wymaga to wykształcenia obejmującego internet, łącznie z jego wykorzystaniem we własnej pracy”⁴⁸. Spośród wielu wypowiedzi papieża Benedykta XVI, wskazujących pilną potrzebę formacji medialnej osób duchownych, warto posłużyć się wypowiedzią zawartą w jednym z jego ośmiu orędzi na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu: „Dzięki nowoczesnym środkom przekazu kapłan będzie mógł ukazywać życie Kościoła i pomagać współczesnemu człowiekowi w odkrywaniu oblicza Chrystusa, łącząc umiejętność posługiwania się tymi środkami, jaką zdobył m.in. w okresie formacji, z solidnym przygotowaniem teologicznym i wyrazistą duchowością kapłańską, umacnianą w nieustającej rozmowie z Panem”. Z papieskiej

⁴⁷ M. Chmielewski, *Edukacja medialna – rola w Kościele i kierunki rozwoju*, Osoba, rodzina, zdrowie a media, BEM 1/2019, s. 19.

⁴⁸ Papieska rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, Watykan 2002, 11.

wypowiedzi płynie czytelna myśl o konieczności formacji duchowej w kontekście edukacji medialnej w celu zdobycia kompetencji medialnych, które będą służyć duszpasterskiej obecności w Sieci⁴⁹.

Obowiązek edukacyjno-medialny spoczywa przede wszystkim na rodzicach. Powinni oni własnym przykładem uczyć odpowiedzialnych form korzystania z mediów, oglądać z dziećmi, a potem rozmawiać z nimi na temat odebranych przekazów medialnych, wspólnie korzystać i oceniać gry komputerowe, wskazywać, że potrzebne jest zachowanie reguły umiaru w korzystaniu z tych służących rozrywce i edukacji pomocy. Kościół formułuje zatem proste i dające się realizować praktyczne rady dotyczące edukacji medialnej w rodzinie. Podkreśla również, że w jej realizacji istotny jest kontakt osobisty, bezpośrednie spotkania, a przede wszystkim rozmowa na temat przekazów medialnych⁵⁰.

Podsumowując można stwierdzić, że funkcja wychowawcza Kościoła zmierza w kierunku wychowania człowieka w sposób integralny czyli całościowy, w harmonii wiary i miłości, ofiary oraz służby na rzecz Boga i drugiego człowieka. Przy pełnym poszanowaniu godności i wolności każdej osoby ludzkiej, Kościół zachęca do współpracy ze szkołą, uczelniami wyższymi oraz innymi instytucjami uzupełniającymi wychowanie osoby ludzkiej.

4. Funkcje wychowawcze szkoły

Bardzo istotnym środowiskiem wychowawczym w życiu człowieka jest szkoła, która ma wpływ na ukształtowanie osobowości wychowanka. Struktura i organizacja szkoły zależą od przyjętych w danym kraju przepisów oraz określonych w nich celów nauczania i wychowania. W każdej jednak szkole wychowanek z roku na rok poszerza

⁴⁹ M. Chmielewski, *Edukacja medialna – rola w Kościele i kierunki rozwoju*, Osoba, rodzina, zdrowie a media, dz. cyt., s. 21.

⁵⁰ P. Drzewiecki, M. Kot, *Troska Kościoła w Polsce o edukację medialną*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 25 (2016) 1, s. 45.

zasób swojej wiedzy, doświadczeń, norm i wzorów zachowań⁵¹. Współcześnie istnieje ustawowy obowiązek szkolny oraz obowiązek nauki. Dzięki temu przez instytucję szkolną przechodzą wszystkie dzieci, co za tym idzie, na szkole również spoczywa odpowiedzialność za poziom wychowania swoich podopiecznych, dziś często mylony przez rodziców z obowiązkiem wychowania przez szkołę dziecka. Środowiska wychowawcze muszą ze sobą współpracować a nie celować na siebie obowiązki.

Aby o szkole mówić, jako o środowisku twórczym, kształtującym osobowość dziecka, winna, zdaniem Ireny Jundziłł, sprostać stawianym przed nią zadaniom⁵². Szkoła wychowuje w sposób zamierzony, ukierunkowany na określone cele, w sposób profesjonalny, wykorzystując wiedzę i doświadczenie nauczycieli⁵³. Należy pamiętać, iż współcześnie szkoła⁵⁴, podobnie jak inne środowiska, wychowuje w specyficznej przestrzeni nasyconej zarówno wartościami, jak i antywartościami, ambiwalentną i wciąż zmieniającą się, często pełną sprzeczności. Ważne wydaje się również znalezienie równowagi między dorobkiem przeszłości i tradycji a otwarciem ku przyszłości w sposób odpowiedzialny i bez szkody wyrządzonej wychowankowi⁵⁵.

„Sensem każdej instytucji społecznej–jak dostrzega Katarzyna Olbrycht–jest pełnienie funkcji, dla której została powołana do życia. W przypadku szkoły jest to najogólniej mówiąc system celowych działań i wzajemnych oddziaływań, które stwarzają edukowanemu człowiekowi warunki do własnego rozwoju oraz przygotowują go do życia w społeczeństwie. Szczegółowa treść tej funkcji zależy więc z jednej strony od sposobu rozumienia człowieka, istoty jego rozwoju, a tym samym sprzyjających i niesprzyjających temu rozwojowi warunków,

⁵¹ M. Przetacznik-Gierowska, G. Makiełło-Jarża, *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*, Warszawa 1992, s. 312-313.

⁵² I. Jundziłł, *Dziecko-ofiara przemocy*, Warszawa 1993, s. 96.

⁵³ Tamże, s. 82.

⁵⁴ M. Hallada, *Komputer i Internet jako współczesne medium dydaktyczne*, w: D. Bis, A. Rynio (red.), *Media w wychowaniu chrześcijańskim*, Lublin 2010, s. 695-705.

⁵⁵ A. Błasiak, *Aksjologiczne aspekty procesu wychowania. Wybrane zagadnienia*, Kraków 2009, s. 139-154.

z drugiej – od pożądanego kształtu życia społecznego i służących mu kompetencji jego uczestników”⁵⁶.

Papież zwracał uwagę na fakt, iż szkoła powinna stanowić harmonijną kontynuację dzieła wychowawczego rodziny⁵⁷. Ma więc wspierać i współpracować z rodzicami⁵⁸, do których należy nieodzowne prawo i obowiązek troski o formację fizyczną i duchową potomstwa⁵⁹. Szkoła winna koordynować swoje działania z oddziaływaniem wychowawczym rodziny chrześcijańskiej⁶⁰. Z drugiej zaś strony zadaniem rodziców jest coraz większe zaangażowanie się w struktury edukacyjne. Mogą tego dokonać między innymi poprzez wybór metod wychowawczych dla swoich dzieci lub dobór treści etycznych, społecznych czy religijnych. Rodzice winni też utrzymywać stały kontakt i dialog ze szkołą w celu wspólnego rozpatrywania, analizowania i porównywania ustaleń wychowawczych, aby uniknąć ewentualnych rozbieżności, mogących negatywnie wpłynąć na przebieg dojrzewania ludzkiej i chrześcijańskiej osobowości młodego człowieka⁶¹. To utrzymywanie relacji rodziców ze szkołą nie może być tylko i wyłącznie ukierunkowane na pretensjonalną i roszczeniową postawę względem szkoły. Ma być to relacja dialogu ukierunkowana na rozwój i dobro dziecka.

Odwołując się do Soboru Watykańskiego II, Jan Paweł II stwierdza, że „szkoła mocą swego posłannictwa kształtuje (...) władze umysłowe, rozwija zdolność wydawania prawidłowych sądów, wprowadza w dziedzictwo kultury wytworzonej przez przeszłe pokolenia,

⁵⁶ K. Olbrycht, *Nowy humanizm Jana Pawła II jako perspektywa dla współczesnej rzeczywistości szkolnej i wychowawczej*, „Pedagogia Christiana” 2/32 (2013), s. 54.

⁵⁷ Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska Pastores dabo vobis*, Wrocław 1995, 41.

⁵⁸ Por. S. Chrobak, *Współpraca rodziny i szkoły – potrzeba zaufania i komplemენტarności*, „Seminare” 1 (2018), s. 131-143.

⁵⁹ Jan Paweł II, *Troska o dobro dzieci. Rozważanie przed modlitwą Regina caeli*, Agrigento 9.05.1993, „L’Osservatore Romano” 1993 nr 7, s. 17.

⁶⁰ Jan Paweł II, *Zadania szkoły. List na Światowy Dzień Modlitw o powołania kapłańskie i zakonne*, Watykan 2.02.1989, „L’Osservatore Romano” 1989 nr 1-2, s. 25.

⁶¹ Ł. Idem, *Misja szkoły w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia Gdańskie” XXIII (2008), s. 159.

kształci zmysł wartości, przygotowuje do życia zawodowego, sprzyja dyspozycjom do wzajemnego zrozumienia się, stwarzając przyjazne współżycie wśród wychowanków różniących się charakterem czy pochodzeniem”⁶². Szkoła w swoim posłannictwie ma dawać równą szansę każdej osobie w kształtowaniu własnej osobowości, swego życia moralnego i duchowego, a także włączenia się w społeczeństwo. Szkoła ma stawać się niejako rodziną wychowawczą, w której każda osoba spotyka się z szacunkiem, abstrahując od zdolności i możliwości intelektualnych, ponieważ nie są one jedynym bogactwem człowieka. Jest to podstawowy warunek rozwoju indywidualnego każdego wychowanka⁶³.

Bardzo ważnym zagadnieniem w edukacji szkolnej, jest konieczność wypracowania form służących rozwojowi zdolności analitycznych i krytycznych wśród dzieci w odniesieniu do przekazów medialnych. „Dystans krytyczny” w stosunku do mediów powinien obejmować przede wszystkim świadomość różnicy między obrazem medialnym a rzeczywistością, a edukacja medialna powinna uwzględniać m.in. uczenie się języka mediów, a także zaznajamianie z systemem produkcji i prawami ekonomicznymi, które rządzą systemem środków komunikowania⁶⁴.

Kształtowanie kompetencji medialnych staje się jednym z najważniejszych celów współczesnej edukacji. Kompetencje te pozwolą jednostce nie tylko w sposób świadomy i skuteczny uczestniczyć w procesie edukacji szkolnej, a następnie edukacji permanentnej, ale także będą przeciwdziałać zjawisku wykluczenia z transformującego się społeczeństwa.

W polskiej szkole z jednej strony mamy do czynienia z brakiem jasnej, czytelnej i jednolitej podstawy programowej dla edukacji

⁶² Jan Paweł II, *Przemówienie do katechetów, nauczycieli i uczniów*, Włocławek 6.06.1991, dz. cyt., s. 127.

⁶³ Jan Paweł II, *Wychowanie człowieka do wartości moralnych*, L'Osservatore Romano” 1994 nr 5, s. 16-17.

⁶⁴ P. Drzewiecki, M. Kot, *Troska Kościoła w Polsce o edukację medialną*, dz. cyt., s. 45.

medialnej, z drugiej zaś, wprowadzone w podstawę elementy edukacji medialnej (które można odszukać w celach i wytycznych kształcenia różnych przedmiotów w formie hasłowej i ogólnikowej) nie zamykają możliwości jej realizowania w szkole na różnych szczeblach edukacji. W nowej podstawie programowej proponuje się, by nauczyciele wprowadzali elementy edukacji medialnej podczas realizowanych przez siebie lekcjach, jednak eksperci edukacyjni nie podają skonkretyzowanych rozwiązań, jak to uczynić; nie wskazują też na efektywne sposoby łączenia wątków edukacji medialnej z edukacją informatyczną. Odchodząc od problemu związanego z brakiem wypracowania strategii dotyczącej realizacji edukacji medialnej w polskiej szkole, warto zwrócić uwagę na problem motywowania dyrektorów szkół i nauczycieli do podejmowania świadomych działań i rozwiązań w ramach tzw. dobrych praktyk edukacyjnych. Podejmując się tych wyzwań, warto pamiętać, że kształtujemy postawy i kompetencje przyszłego pokolenia, które ma być odpowiedzialne za swoje czyny i wybory, które potrafi myśleć i interpretować fakty, wartościować je, zasadnie argumentować swoje stanowiska oraz chronić wartości uniwersalnych. Nie zapominajmy też o tym, że społeczeństwo odporne na mechanizmy manipulacji i perswazji, twórczo (a nie ekonomicznie i schematycznie) rozwiązujące problemy, będzie na wszystkich płaszczyznach życia sprawnie funkcjonować w ekspansywnie zamieniających się sferach życia⁶⁵.

Edukacja medialna w szkole zyskała na popularności podczas pandemii Covid-19, wtedy to kształcenie na odległość oraz obcowanie młodych ludzi z nośnikami cyfrowymi każdego dnia skłoniło nauczycieli i wychowawców a także dyrektorów oraz organy nadzorujące ich pracę do pochylenia się nad problemami, które młodzież spotyka w sieci. Pojawiły się szkolenia dla nauczycieli oraz pogadanki prowadzone przez specjalistów (pedagog, psycholog) na temat odpowiedniego korzystania z mediów co wśród wielu uczniów zostało bardzo dobrze przyjęte.

⁶⁵ I. Łuc, *Edukacja medialna w szkole podstawowej pomiędzy teorią a koniecznością edukacyjną*, „Studia z teorii wychowania”, tom IX (2018), nr 3 (24), s. 197.

Szkoła ma młodego człowieka nauczyć umiejętności, jak osiąść prawdę, która jest światłem ludzkiego umysłu i nią żyć na każdy dzień. W szkole mają być szanowane prawa każdego człowieka do kształtowania i wyrażania własnego sumienia zgodnie ze swoją formacją otrzymaną w rodzinie, światopoglądem oraz osobistymi uczciwymi poszukiwaniami duchowymi⁶⁶.

5. Funkcje wychowawcze uczelni wyższych

Jak akcentuje Jan Paweł II kulminacyjny moment wychowawczy w życiu młodego człowieka przypada na lata uniwersyteckie, które mają wyposażyć człowieka w solidną wiedzę. Papież często zabierał głos na temat uniwersytetu; był to zawsze głos przepojony szacunkiem dla tej instytucji, którą uważał za jedno z arcydzieł ludzkiej kultury⁶⁷.

Papież nauczał, że „zadaniem uniwersytetu jest także uczyć, ale w gruncie rzeczy jest on po to, żeby człowiek, który do niego przychodzi, który ma swój własny rozum już co nieco rozwinięty i pewien zasób doświadczenia życiowego, nauczył się myśleć sam. Uniwersytet jest po to, aby wyzwolić ten potencjał umysłowy i duchowy człowieka, żeby pomógł w jego wyzwoleniu się – ale to wyzwolenie jest aktem własnym, aktem osobowym tego człowieka. (...) staje się jasne, że uniwersytet wtedy spełnia swój własny cel, gdy w określonej wspólnocie ludzi, przy pomocy środków o charakterze naukowo-twórczym, naukowo-badawczym prowadzi do tego, że się rozwija człowiek, że się wyzwala jego wszechstronny potencjał duchowy. Potencjał umysłu, woli i serca; formacja całego człowieka. (...) Uniwersytet to jest jakiś odcinek walki o człowieczeństwo człowieka”⁶⁸.

⁶⁶ Jan Paweł II, *Zasada wolności nauczania opiera się na godności osoby. Do uczestników zjazdu związku włoskich prawników katolickich*, Watykan 7.12.1981, w: E. Weron, A. Jaroch (red.), *Jan Paweł II. Nauczanie papieskie*, T. 4, z. 2 Poznań 1989, s. 391.

⁶⁷ A. Grześkowiak, *Uniwersytet w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia Płockie“ 16-17 (1988-1989), s. 11.

⁶⁸ Jan Paweł II, *Przemówienie do profesorów i studentów Katolickiego uniwersytetu Lubelskiego*, Częstochowa 6.06.1979, w: J. Łazarów (red. tech.), *Drogowskazy*

Jan Paweł II przypominał, jak ważne dla studentów są postacie mistrzów nie tylko dla przekazywania wiadomości i metody studiów, ale przede wszystkim dla głębokiej pasji prawdy⁶⁹. Student ma prawo od profesora oczekiwać czegoś więcej, niż tylko przekazu wiedzy, ma on stać się dla niego prawdziwym wychowawcą, świadkiem życia⁷⁰.

Należy mieć świadomość, iż uniwersytet w procesie wychowania dysponuje potężną siłą moralną⁷¹, by występować w obronie sprawiedliwości i praw przysługujących każdemu człowiekowi. Rozwój wiedzy naukowej i poszukiwanie odpowiedzi na gruncie filozofii, etyki, refleksji teologicznych na temat człowieka nie powinien odbiegać od autentycznych i aktualnych potrzeb ludzkich. Uniwersytet nie może zamykać się na zrozumienie sensu absolutu i transcendencji, wówczas ograniczałby autentyczność swoich badań nad rzeczywistością i prawdą, co w konsekwencji doprowadziłoby do wyrządzenia krzywdy człowiekowi.

Warto też by uniwersytety kształtowały swoich studentów z edukacji medialnej. Szczególnie jest to ważne na kierunkach pedagogicznych–nauczycielskich, ponieważ to właśnie nauczyciele, później będą przekazywać ową wiedzę medialną nowemu pokoleniu. Kształcenie kompetencji medialnych przyszłych adeptów studiów nauczycielskich powinno być powiązane z kierunkiem studiów oraz konsekwentnie wpisane w idee: uczenia się o mediach, przez media, dla mediów. Niezależnie od przedmiotu w jakim będzie się specjalizował przyszły nauczyciel istnieje pewien korpus treści obowiązujących wszystkich studentów. Jest to przede wszystkim wiedza na temat elementów

dla Polaków Ojca Świętego Jana Pawła II. *Pielgrzymki do ojczyzny 1979, 1983, 1987*, dz. cyt., s. 122-123.

⁶⁹ F. Ziejka, *Jan Paweł II a świat akademicki*, „Nauka“ 2 (2011), s. 17-29.

⁷⁰ Jan Paweł II, *Przemówienie w czasie uroczystości nadania Doktoratu Honoris Causa. Uniwersytet Jagielloński, Kraków 22.06.1983*, w: J. Łazarów (red. tech.), *Drogowskazy dla Polaków Ojca Świętego Jana Pawła II. Pielgrzymki do ojczyzny 1979, 1983, 1987*, dz. cyt., s. 319-323.

⁷¹ P. Francuz, *Zastosowanie współczesnych technologii informatycznych i Internetu w szkolnictwie wyższym*, w: D. Bis, A. Rynio (red.), *Media w wychowaniu chrześcijańskim*, Lublin 2010, s. 651-662.

historii mediów, współczesnych teorii medialnych oraz metod analizy przekazów medialnych. Uczenie się przez media polega na wykorzystaniu zarówno samych nośników medialnych aby przedstawić uczniowi materiał edukacyjny jak również nowych mediów (Internet) po to aby mogło dojść do wymiany poglądów a przede wszystkim realizacji projektów on-line, które wymaga kontaktu z innymi użytkownikami przestrzeni medialnej⁷².

Papież przestrzegał, „oto w wielkiej syntezie zadanie szkoły, -i uniwersytetów–która ma kształcić i wychowywać. W podejmowaniu tego zadania nie wystarczy patrzeć tylko w wyimaginowaną przyszłość, ale trzeba ją już teraz jakoś tworzyć, trzeba mieć przed oczyma całą tradycję narodu, społeczeństwa, państwa. Powiedział ktoś słusznie, że narody, które tracą pamięć, schodzą do rzędu plemienia”⁷³.

* * *

Zważywszy na zaprezentowane powyżej idee wychowania personalistycznego w myśli Jana Pawła II w perspektywie edukacji medialnej wyraźnie dostrzegamy te płaszczyzny, w których środowiska wychowawcze muszą być konkretne i przejrzyste. Współczesny człowiek nie potrafi już żyć bez świata środków społecznego przekazu, szczególnie młody człowiek nie odnalazłby się w świecie pozbawionym Internetu. Dlatego nie zabraniajmy z niego korzystać tylko wychowujmy do dobrego wykorzystania owych środków. Ta idea jest przewodnią w myśli Jana Pawła II–nie lękajcie się !!! Mówiąc wprost papież wychowywał do przełamania lęku przed tym co nowe i uczenie się dostrzegania i wykorzystania tych rzeczy do czynienia dobra w każdym środowisku wychowawczym, które wiąże się nierozzerwalnie z życiem każdej osoby ludzkiej. Nie ma wychowania osoby bez doświadczenia wspólnoty rodziny, która powinna uczyć otwartości i gotowości do działania, to z kolei otwiera człowieka na potrzebę zdobywania wiedzy w szkole na

⁷² A. Ogonowska, *Współczesna edukacja medialna: teoria i rzeczywistość*, Kraków 2013, s. 231.

⁷³ Jan Paweł II, *Przemówienie do katechetów, nauczycieli i uczniów*, dz. cyt., s. 127.

uczelnia wyższej i powinno być zanurzone w doświadczeniu Kościoła jako wspólnoty uczącej otwartości na Boga i drugiego człowieka.

Streszczenie

Jan Paweł II wiedział, że nadejście cywilizacji medialnej jest nieuniknionym procesem oraz że konieczna jest edukacja w sprawach mediów oraz wszystkich środków społecznego przekazu, aby wykorzystywane były w zgodzie z pedagogiką personalistyczną, której był prekursorem. To papież Polak – zważywszy na zainteresowanie, jakim darzył środowisko medialne, zyskał tytuł – *Papież Mediów*. Wyraża on przede wszystkim głębokie zaangażowanie Jana Pawła II w poznawanie, wspieranie oraz wykorzystywanie mediów we współczesnym świecie, zwłaszcza w Kościele. O tytule świadczy również fakt, iż wydał on najwięcej tekstów poświęconych mediom i dziennikarstwu. Jako jeden z pierwszych następców św. Piotra stał się wybitną i słynną postacią medialną, występującą niezliczoną ilość razy w mass mediach – jako nauczający, pielgrzymujący i głoszący Ewangelię Chrystusa.

Słowa kluczowe: papież Jan Paweł II, wychowanie, edukacja medialna, rodzina, szkoła, uczelnia

Summary

John Paul II knew that the advent of media civilization is an inevitable process and that education in media and all means of social communication is necessary so that they are used in accordance with the personalistic pedagogy of which he was the precursor. It was the Polish pope who, given the interest he had in the media environment, gained the title – *Pope of the Media*. First of all, it expresses John Paul II's deep commitment to learning, supporting and using the media in the modern world, especially in the Church. The title is also proven by the fact that he has published the most texts on media and journalism. As one of the first successors of Saint Peter became an outstanding and famous media figure, appearing countless times in the mass media – as a teacher, pilgrim and preacher of the Gospel of Christ.

Keywords: pope John Paul II, upbringing, media education, family, school, university

Bibliografia

- Bagrowicz J., *Wychowanie personalistyczne w chrześcijaństwie*, Biblioteka Teologii Fundamentalnej, 3 (2008).
- Błasiak A., *Aksjologiczne aspekty procesu wychowania. Wybrane zagadnienia*, Kraków 2009.
- Chmielewski M., *Edukacja medialna – rola w Kościele i kierunki rozwoju. Osoba, rodzina, zdrowie a media*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 1/2019, s. 191-205.
- Chrobak S., *Współpraca rodziny i szkoły – potrzeba zaufania i komplementarności*, „Seminare” 1 (2018), s. 131-143.
- Ćwil W., *Godność osoby ludzkiej źródłem praw człowieka w świetle nauczania Jana Pawła II*, „Studia z prawa wyznaniowego” 13 (2010), s. 227-241.
- Danecki J.A., *Synodalność w życiu i misji Kościoła*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 1 (2022), s. 45-56.
- Danecki J.A., *Edukacja medialna jako postulat pedagogiczny Jana Pawła II*, Warszawa 2022.
- Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*, w: *Sobór Watykański II: Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 314-324.
- Duda M., *Rodzina wobec zagrożeń*, Kraków 2008.
- Drożdż M., *Święty Jan Paweł II – autorytet młodych*, „Studia Socialia Cracoviensia” 1 (2016), s. 27-39.
- Drzewiecki P., Kot M., *Troska Kościoła w Polsce o edukację medialną*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 25 (2016) 1, s. 41-58.
- Ejsmont M., Kosmalska B., *Media, wartości, wychowanie*, Kraków 2005.
- Francuz P., *Zastosowanie współczesnych technologii informatycznych i Internetu w szkolnictwie wyższym*, w: D. Bis, A. Rynio (red.), *Media w wychowaniu chrześcijańskim*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010, s. 651-662.
- Godawa G., *Integralna wizja człowieka jako fundament kultury i wychowania*, „Analecta Cracoviensia” 49 (2017), s. 319-340.
- Granat W., *Personalizm chrześcijański*, Poznań 1985.
- Grześkowiak A., *Uniwersytet w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia Płockie” 16-17 (1988-1989), s. 11-27.
- Hallada M., *Komputer i Internet jako współczesne medium dydaktyczne*, w: D. Bis, A. Rynio (red.), *Media w wychowaniu chrześcijańskim*, Lublin 2010, s. 695-705.
- Idem Ł., *Misja szkoły w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia Gdańskie” XXIII (2008), s. 147-161.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, Wrocław 2017.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, Wrocław 2000.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Vita consecrata*, Wrocław 1999.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*, Wrocław 1995.

- Jan Paweł II, *Dziś w Jezusie szukamy wytchnienia*, Bombaj 10.02.1986, w: A. Sie-radzki (opr.), *Stworzeni do miłości. Jan Paweł II rozmowy z młodymi*, Ło-mianki 1991, s. 25-27.
- Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, Wrocław 1994.
- Jan Paweł II, *Istota, wielkość i odpowiedzialność sztuki i publicystyki*, Monachium 19.11.1980, w: M. Radwan (red.), *Jan Paweł II, Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie*, Rzym–Lublin 1988, s. 53-56.
- Jan Paweł II, *List ojca świętego Jana Pawła II do Księdza Egidio Vigano przeło-żonego generalnego Towarzystwa św. Franciszka Salezego w setną rocznicę śmierci św. Jana Bosko*, Watykan 1988.
- Jan Paweł II, *List do rodzin*, Częstochowa 2013.
- Jan Paweł II, *Przemówienie do katechetów, nauczycieli i uczniów*, Włocławek 6.06.1991, w: J. Łazarów (red. tech.), *Drogowskazy dla Polaków Ojca Świę-tego Jana Pawła II. Pielgrzymki do ojczyzny 1979, 1983, 1987*, T. 2, Kraków 1999, s. 126-131.
- Jan Paweł II, *Przemówienie do profesorów i studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Częstochowa 6.06.1979, w: J. Łazarów (red. tech.), *Drogowskazy dla Polaków Ojca Świętego Jana Pawła II. Pielgrzymki do ojczyzny 1979, 1983, 1987*, T. 2, Kraków 1999, s. 122-123.
- Jan Paweł II, *Synod–ureczywistnienie więzi między kolegalnością a prymatem*, „L'Osservatore Romano” 1990 nr 12, s. 20-21.
- Jan Paweł II, *Troska o dobro dzieci. Rozważanie przed modlitwą Regina caeli*, Agrigento 9.05.1993, „L'Osservatore Romano” 1993 nr 7, s. 17.
- Jan Paweł II, *Wychowanie człowieka do wartości moralnych*, „L'Osservatore Romano” 1994 nr 5, s. 16-17.
- Jan Paweł II, *Zadania szkoły. List na Światowy Dzień Modlitw o powołania kapłańskie i zakonne*, Watykan 2.02.1989, „L'Osservatore Romano” 1989 nr 1-2, s. 25.
- Jan Paweł II, *Zasada wolności nauczania opiera się na godności osoby. Do uczest-ników zjazdu związku włoskich prawników katolickich*, Watykan 7.12.1981, w: E. Weron, A. Jaroch (red.), *Jan Paweł II, Nauczanie papieskie*, T. 4, z. 2, Poznań 1989, s. 389-391.
- Jundziłł I., *Dziecko-ofiara przemocy*, Warszawa 1993.
- Krzesińska-Żach B., *Edukacja medialna dziecka w rodzinie–wybrane aspekty*, w: J. Izdebska, T. Sosnowski (red.), *Dziecko i media elektroniczne–nowy wymiar dzieciństwa*, t. 1: *Telewizja i inne mass media w życiu dziecka–wy-zwaniem dla edukacji medialnej*, Białystok 2005, s. 346-352.
- Lepa A., *Pedagogika mass mediów*, Łódź 1998.
- Luber D., *Małżeństwo i rodzina w nauczaniu Jana Pawła II*, „Nauczyciel i Szkoła” 1-2 (2004), s. 67-81.

- Lukoszek M., *Jeden Kościół jako „communio” w nauczaniu Jana Pawła II*, „Perspectiva Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 1 (2010), s. 129-143.
- Łuc I., *Edukacja medialna w szkole podstawowej pomiędzy teorią a koniecznością edukacyjną*, „Studia z teorii wychowania”, tom IX (2018), nr 3 (24), s. 179-200.
- Łuczniński A., *Media a kultura środowiska rodzinnego*, w: D. Bis, A. Rynio (red.), *Media w wychowaniu chrześcijańskim*, Lublin 2010, s. 395-409.
- Nowak M., *Personalistyczna koncepcja szkoły i dydaktyki*, „Roczniki Nauk Społecznych”, tom XXV, zeszyt 2 (1997), s. 10-21.
- Nowicka E., *Edukacja medialna w rodzinie a zapobieganie zagrożeniom medialnym*, *Dyskursy Młodych Andragogów*, 20/2019, s. 317-327.
- Ogonowska A., *Współczesna edukacja medialna: teoria i rzeczywistość*, Kraków 2013.
- Olbrycht K., *Nowy humanizm Jana Pawła II jako perspektywa dla współczesnej rzeczywistości szkolnej i wychowawczej*, „Pedagogia Christiana” 2/32 (2013), s. 53-67.
- Opozda D., *Charakter i specyfika wychowawczej funkcji rodziny*, w: K. Jeżyna, T. Zadykowicz (red.), *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej. Przesłanie moralne Kościoła*. Lublin 2008, s. 34-45.
- Papieska rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, Watykan 2002.
- Przetacznik-Gierowska M., Tyszkowa M., *Psychologia rozwoju człowieka. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 2009
- Skreczko A., *Rola Kościoła Katolickiego w kształtowaniu kultury pedagogicznej rodziców w Polsce*, Białystok 2018.
- Sorkowicz A., *Polska rodzina i wychowanie w świetle nauczania Jana Pawła II*, Katowice 2014.
- Stala J., *Rodzina XXI wieku w perspektywie nauczania Jana Pawła II*, „Polonia Sacra” 4 (2015), s. 155-174.
- Styczeń T., *Rodzina źródłem i szkołą życia*, „Ethos” 17 (1992), s. 3-9.
- Urbańska M., *Preferowany model rodziny w opiniach młodzieży*, w: J. Niewęglowski (red.), *Młodzież i jej świat: praca, ekologia, wychowanie, małżeństwo i rodzina*, Warszawa 2017, s. 151-164.
- Wrońska K., *Osoba i wychowanie-wokół personalistycznej filozofii wychowania Karola Wojtyły, Jana Pawła II*, Kraków 2000.
- Ziejka F., *Jan Paweł II a świat akademicki*, „Nauka” 2 (2011), s. 17-29.
- Ziębakowska-Cecot K., *Wpływ mediów cyfrowych na funkcjonowanie współczesnych rodzin*, w: K. Nowak, K. Ziębakowska-Cecot (red.), *Obraz rodziny w dobie zmian społecznych*, Radom 2016, s. 21-49.

Biogram

Ks. Jarzy Danecki: prezbiter diecezji warszawsko-praskiej; proboszcz parafii pw. św. Stanisława BM w Siennicy; dr pedagogiki UKSW; mgr lic. AKW teologia moralna; studia podyplomowe: kompetencje menedżerskie w zarządzaniu ludźmi Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie. E-mail: jerzy.danecki@wp.pl

KS. KRZYSZTOF BODECKI

CZY DOCZEKAMY SIĘ ENCYKLIKI? FRANCISZEK O GENDER

Will we see an encyclical? Pope Francis on gender theory

W listopadzie 2022 roku prymas Holandii, kardynał Willem Jacobus Eijk, zwrócił się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o wydanie encykliki, w której zostałaby poddana analizie błędna antropologia, leżąca u podstaw teorii gender¹. Wyraził tym, jak się wydaje, pragnienie wielu biskupów, kapłanów, braci i siostr-Ludu Bożego, aby Namiestnik Chrystusa wypowiedział się na zadany temat, będący znakiem dla obecnego pokolenia. Kościół ma bowiem „obowiązek badać znaki czasów i wyjaśniać je w świetle Ewangelii”². Posłannictwem Kościoła jest szukać powodów odrzucania Boga; nie może on zaprzestać oceniania i odrzucania doktryn i działalności, które sprzeciwiają się rozumowi oraz dobru człowieka³. Czy doczekamy się dokumentu doktrynalnego na temat gender-tego nie wiemy.

Zadanie pasterzy, w szczególności prezbiterów, biskupów, gdy chodzi o odwagę głoszenia prawdy, definiuje św. Paweł w liście do Tymoteusza. „Zaklinam cię wobec Boga i Chrystusa Jezusa, który będzie sądził żywych i umarłych, i na Jego pojawienie się, i na Jego królestwo: głoś naukę, nastawaj w porę, nie w porę, w razie potrzeby

¹ Kard. Eijk poprosił papieża o encyklikę przeciw teorii gender, <https://www.vaticannews.va/pl/kosciol/news/2022-11/kard-eijk-poprosil-papieza-o-encyklike-przeciw-teorii-gender.html> (dostęp 15.01.2024).

² Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, Watykan 1965, 4.

³ Tamże, 21.

wykaż błąd, poucz, podnieś na duchu z całą cierpliwością, ilekroć nauczasz (2 Tm, 4, 1-5)”. Papież Franciszek, co zostanie wykazane, nie pozostaje obojętny wobec współczesnych idei zagrażających nie tylko Kościołowi, ale przede wszystkim samemu człowiekowi i społecznościom.

Celem niniejszego artykułu jest pokazanie, że tak jak w ostatnich dziesięcioleciach wypowiedziami poszczególnych papieży Kościół odpowiadał na błędne idee, tak papież Franciszek, mimo iż dotąd nie wydał encykliki, osobnego oczekiwanego dokumentu, posiada jasne i krytyczne stanowisko wobec ideologii gender. Taką refleksję wprowadzamy z analizy wypowiedzi Franciszka, jak i oficjalnych dokumentów Stolicy Apostolskiej obecnego pontyfikatu. Poniższy tekst, aby wypełnić założony cel, zostanie przedstawiony w następującej dynamice. Najpierw zostanie zaprezentowane, jak w minionych dziesięcioleciach Pasterze Kościoła odpowiadali na błędy, na ideologie. Nie przypadkiem pojawi się z pozoru niezwiązana z tematem -krótka charakterystyka komunizmu i nazizmu, z oceną Piusa XI. Ideologie te z rozmiarem spustoszeń, jakie uczyniły, powinny być dla nas przestrogą. Zaprezentowana zostanie ocena ideologii gender przez Jana Pawła II i Benedykta XVI. Rozwój omawianej ideologii sięga lat 90-tych XX wieku. Nastąpi próba wyjaśnienia, czym jest gender oraz na czym polega jej sprzeczność z antropologią chrześcijańską. Na końcu zostanie zaprezentowana ocena ideologii gender przez papieża Franciszka, a także na podstawie wybranych dokumentów obecnego pontyfikatu.

1. Patrząc w przeszłość. Jak Kościół reagował na błędne idee

Warto nadmienić, że w swojej nie tak odległej historii, następujący po sobie papieże wypowiadali się na temat aktualnych zagrożeń istotnych dla człowieka, dla społeczeństwa, dla Kościoła. Pius XI przestrzegał przed zgubnymi konsekwencjami ideologii nazistowskiej oraz komunistycznej. W bliższych nam czasach Jan Paweł II ubolewał nad postępującą obojętnością religijną, nad sekularyzacją chrześcijan,

którzy myślą i żyją tak, jakby Chrystus nie istniał⁴. Zwracał uwagę, że chrześcijańskie orędzie należy z odwagą głosić światu, który ulega relatywizmowi ideologicznemu, nihilizmowi moralnemu, który zło nazywa dobrem, a dobro złem⁵. U progu pontyfikatu, jeszcze jako dziekan kolegium kardynalskiego, kard. Joseph Ratzinger postawił diagnozę czasów, w których przyszło żyć Kościołowi. „Ustanawiany jest rodzaj dyktatury relatywizmu, która nie uznaje niczego za pewnik, a jedynym miernikiem ustanawia własne ja i jego zachcianki”⁶. Zwracał uwagę na „usuwanie wiary chrześcijańskiej na margines egzystencji, jakby była nieużyteczna w konkretnym biegu życia ludzi”⁷.

Historia XX wieku udowodniła, że ideologie, którym pozwala się dojrzewać, prędzej czy później dokonują wielkich spustoszeń moralnych i fizycznych, zbierają krwawe żniwo w postaci śmierci wielu niewinnych istnień. W przypadku nazizmu i komunizmu to były miliony. W tamtych latach Kościół dokonywał refleksji, kolejni papieże wypowiadali się, wydawali dokumenty, w których przestrzegali przed następstwami szerzących się błędów. Dla przykładu, Pius XI ofiarował Kościołowi 14 marca 1937 roku encyklikę *Mit brennender Sorge* (O położeniu Kościoła w Rzeszy Niemieckiej), a pięć dni później, 19 marca *Divini Redemptoris* (O bezbożnym komunizmie). Wydaje się zasadnym lektura i chociażby pobieżna analiza wymienionych dokumentów, których wiele stwierdzeń pozostaje ciągle aktualnych.

Encyklika *Mit brennender Sorge* potępiająca ideologię nazistowską, skierowana została do katolików niemieckich. Była odpowiedzią papieża na ideologię narodowego socjalizmu, który wkrótce doprowadził do tragedii II wojny światowej. Pius XI podkreśla, że tylko na prawdziwej i czystej wierze, przestrzegając Dekalogu i Przykazań

⁴ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa*, Watykan 2003, 26.

⁵ Jan Paweł II, *Europa potrzebuje Jezusa Chrystusa. Do uczestników III Międzynarodowego Forum Fundacji im. Alcide De Gasperiego*, Watykan 23.02.2002, „L'Osservatore Romano” 2002 nr 5, s. 52.

⁶ J. Ratzinger, *Homilia podczas Mszy „Pro eligendo Pontyficę”*. *Ku dojrzałości wiary w Chrystusa*, Watykan 18.04.2005, „L'Osservatore Romano” 2006 nr 6, s. 30.

⁷ Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum Caritatis*, Watykan 2007, 77.

Kościelnych człowiek może wzrastać moralnie⁸. Dokument poddaje krytycznej ocenie aksjomat: *Prawem jest to, co narodowi przynosi pożytek*, a także broni prawa naturalnego. Podkreśla, że prawa stanowione nie mogą być sprzeczne z prawem naturalnym, to co moralnie złe, nie może stać się korzystne dla dobra narodu. Jeśli zaś chodzi o wychowanie, przypomina, że to rodzice mają pierwotne prawo wychowania dzieci w duchu wiary oraz według jej zasad⁹. Do czego doprowadziło prawo siły, przynoszące pożytek narodowemu socjalizmowi, wiemy z historii.

Lektura *Divini Redemptoris* świadczy o tym, że dokument traktujący o bezbożnym komunizmie był równie odważnym głosem papieża wobec tej ideologii. Podobnie jak poprzednia encyklika przestrzega on, że nie można gardzić ani prawem naturalnym ani Bogiem. Dokument został wydany w czasie, kiedy z jednej strony znane już były krwawe owoce buntu skierowanego przeciwko Bogu i człowiekowi, a z drugiej strony przez kolejne długie lata komunizm szerzył błędy i okazywał swoje bezbożne oblicze. Encyklika, nawiązując do tragicznych owoców komunizmu w Rosji, Meksyku, Hiszpanii, przestrzega przed tym, co może wydarzyć się w innych, cywilizowanych narodach. Znamienne jest nawiązanie do braku wewnętrznych hamulców, takie są bowiem potrzebne i narodom, i jednostkom. A jak wspomina Pius XI, posiadały je nawet narody pogańskie-w prawie naturalnym. Tam, gdzie prawo naturalne było zachowywane, narody osiągały wielkość. Tam jednak, gdzie odrzucono Boga oraz prawo, które On zapisał w sercach ludzkich, następował upadek obyczajów, a ostatecznie dochodziło do barbarzyńskich aktów¹⁰. „Starajcie się, Czcigodni Bracia, najusilniej o to, aby wierni nie dali się zwieść. Komunizm jest zły w samej swej istocie i w żadnej dziedzinie nie może z nim współpracować ten, kto pragnie ocalić cywilizację chrześcijańską. Ci zaś, którzy przez komunizm zwiedzeni przyczyniają się do jego zwycięstwa w swojej ojczyźnie, staną się pierwszymi ofiarami swego

⁸ Pius XI, Encyklika *Mit brennender sorge*, Watykan 1937, 37.

⁹ Tamże, 41.

¹⁰ Pius XI, Encyklika *Divini Redemptoris*, Watykan, 1937, 21-22.

błędu. Im starszą i wspanialszą tradycją chlubi się kraj, do którego komunizm zdoła się wedrzeć, tym większych spustoszeń dokona w nim nienawiść bezbożnych”¹¹.

Kiedy w latach 60-tych XX wieku zachód przeżywa rewolucję seksualną, papież Paweł VI wydaje encyklikę *Humanae vitae* (O moralnych zasadach w dziedzinie przekazywania życia), która stała się wielkim znakiem sprzeciwu, uderzyła bowiem w rdzeń antykoncepcyjnej mentalności ludzi. Długi okres pontyfikatu Jana Pawła II obfituje w dokumenty i liczne wypowiedzi, będące odpowiedzią na palące problemy kończącego się XX wieku. W *Pamięć i Tożsamość*, analizując ideologie XX wieku, ocenił, iż zło posiada swe pierwotne korzenie w negacji Boga¹². Odrzucenie Boga pozbawia człowieka fundamentu, przyczynia się do powstania takich struktur politycznych, społecznych, które obracają się przeciwko godności ludzkiej. W swoim nauczaniu Jan Paweł II przestrzega przed narzucaniem antropologii bez Boga, które prowadzi do tego, że to człowieka stawia się w centrum. „Europejska kultura sprawia wrażenie milczącej apostazji człowieka sytego, który żyje tak, jakby Bóg nie istniał”¹³. Przestrzega przed tworzeniem struktur prawnych, które nie współgrają z dobrem małżeństwa i rodziny oraz godzą w nienaruszalność życia ludzkiego. Uwrażliwia na rozpowszechnianie się na arenie międzynarodowej błędnych koncepcji seksualności, sprzecznych z godnością oraz misją kobiet, a zależnych od ideologii gender¹⁴. Papież, oceniając skomplikowane meandry socjalizmu, wskazuje na błąd antropologiczny, polegający na niewłaściwym ujęciu człowieka¹⁵. To określenie znalazło aplikację w dyskusjach nad ideologią gender, gdzie istnieją mechanizmy społeczne, ekonomiczne i polityczne ingerujące w wolność i prawa jednostki.

¹¹ Tamże, 58.

¹² Jan Paweł II, *Pamięć i Tożsamość*, Kraków 2011, s. 14.

¹³ Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Ecclesia in Europa*, dz. cyt., 9.

¹⁴ AAS 94(2002) s. 211–212.

¹⁵ Por. Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus Annus*, Watykan 1991, 13.

Biorąc pod uwagę nauczanie Benedykta XVI, należy zwrócić uwagę na niezwykle cenne przemówienie do Kurii Rzymskiej, wygłoszone 21 grudnia 2012 roku. Papież postawił wtedy stanowczą diagnozę dotyczącą ideologii gender, wskazując, że pod hasłem tym kryje się nowa filozofia seksualności. „Płeć, zgodnie z tą filozofią, nie jest już pierwotnym faktem natury, który człowiek musi przyjąć i osobiście wypełnić sensem, ale rolą społeczną, o której decyduje się samemu, podczas gdy dotychczas decydowało o tym społeczeństwo”¹⁶. Benedykt XVI wskazuje na głęboki błąd teorii gender oraz wynikającej z niej rewolucji antropologicznej. To właśnie dualizm mężczyzna-kobieta jest podstawowym faktem chcianym pierwotnie przez samego Boga.

2. Antropologia chrześcijańska a postulaty gender

Nie jest łatwo opisać gender. Na temat postrzegania teorii gender odbywają się naukowe spotkania, pokazujące zróżnicowane spojrzenia. Na gruncie polskim 23 stycznia 2014 roku w siedzibie Katolickiej Agencji Informacyjnej w Warszawie odbyła się konferencja obrazująca wieloaspektowe spojrzenie na rzeczywistość gender. Jej pokłosiem stała się publikacja pokazująca z jednej strony, że możliwy jest dialog, a z drugiej – że ocena tej rzeczywistości jest tak odmienna, że trudno w dłuższej perspektywie znaleźć płaszczyznę porozumienia¹⁷.

Dla jednej strony termin gender jest pojęciem oznaczającym „płeć społeczno-kulturową, cechy, dyspozycje, role kobiet i mężczyzn kształtowane przez społeczeństwo i kulturę oraz im przypisywane. Inaczej to społecznie stworzony konstrukt, który oznacza m.in. zestaw ról, oczekiwań, stereotypów, definiowanych jako „męskie” lub „kobiecy”, którymi obudowane są cechy biologiczne. Biologicznie dana płeć (kobieta, mężczyzna) stanowi podstawę konstruowania

¹⁶ Benedykt XVI, *Ten kto broni Boga, broni człowieka. Do Kolegium Kardynalskiego, Kurii Rzymskiej i Gubernaratu*, Watykan 21.12.2012, „L'Osservatore Romano” 2013 nr 2, s. 29.

¹⁷ W. Wieczorek (red), *Gender spojrzenie z różnych perspektyw*, Warszawa 2015.

społecznej kategorii, nazywanej płcią kulturową”¹⁸. Taka optyka w perspektywie naukowej interesuje się udziałem kobiet i mężczyzn np. w nauce oraz szeroko pojętym życiu społeczno-politycznym w różnych kulturach i narodach.

Inne spojrzenie wskazuje, że gender stanowi radykalizację nowoczesnych założeń antropologicznych. Pojęcie gender stanowi integralny element strategii postmodernistycznej, sama zaś implementacja założeń ideologii gender dokonuje się z pozycji struktur ponadnarodowych¹⁹.

Interesującego namysłu nad gender dokonuje dziennikarz, badacz procesów rewolucji kulturowej, Maurguerite A. Peeters, autorka niezwykle ciekawych analiz, nt. globalizacji zachodniej rewolucji kulturowej. Według niej, w odróżnieniu od ideologii z przeszłości, za którymi stali znani nam promotorzy, w przypadku gender nie jest możliwe wskazanie konkretnego dzieła, filozofa; trudno jest określić gender w całości. Podobnie jak prof. A. Stępkowski, M.A. Peeters uważa, że gender jest złożoną, postmodernistyczną koncepcją nieodpowiadającą temu, co każdy może rozpoznać w sumieniu jako realne i prawdziwe. Za ideologią gender stoi wiele odcieni zachodniej rewolucji kulturowej, tj. deizm, sekularyzm, marksizm, nihilizm, ateistyczny egzystencjalizm²⁰. Ideologia ta ingeruje w różne sfery życia i na wiele sposobów, m.in. poprzez kulturę, sztukę, edukację, środki przekazu, implementację prawną. Z punktu widzenia chrześcijańskiej antropologii zwraca się uwagę na niszczenie małżeństwa i rodziny, deprawację dzieci i młodzieży²¹.

Podejmując dialog o gender, należy uwzględnić różnicę między obszarem badań nad płcią społeczno-kulturową podjętą przez nauki humanistyczne a ideologią gender, która próbuje pewne rozwiązania

¹⁸ M. Fuszara, *Kategoria gender w naukach społecznych* w: tamże, s. 25.

¹⁹ A. Stępkowski, *Gender, upolitycznienie ludzkiej płciowości*, w: tamże, s. 138-139.

²⁰ Por. M.A. Peeters, *Gender-światowa norma polityczna i kulturowa*, Warszawa 2013, s. 35-39.

²¹ A. Zwoliński, *LGBT nie lepsi, nie gorsi*, Kraków 2020, s. 108.

narzucać jako dominujące²². Dokument Kongregacji ds. Edukacji Katolickiej *Stworzył ich jako Mężczyznę i Kobiety. Z myślą o drodze dialogu na temat kwestii gender w edukacji* wskazuje na możliwe punkty spotkania, którymi mogą stać się:

- walka z wszelkimi przejawami niesprawiedliwości i dyskryminacji;
- troska o wychowanie dzieci i młodzieży do poszanowania każdej osoby w jej szczególnej i odmiennej kondycji;
- dowartościowanie kobiecości²³.

Poważne zastrzeżenia według dokumentu budzą:

- postępujący proces oddalania od natury na rzecz decyzji podmiotu emocjonalnego;
- dualizm antropologiczny skutkujący tym, że płęć społeczno-kulturowa staje się ważniejsza od płci biologicznej;
- zaprzeczanie naturalnej komplementarności mężczyzny i kobiety;
- wspieranie projektów edukacyjnych, tendencje legislacyjne, które promują tożsamość osobową i intymność afektywną, niezależną od różnicy biologicznej między mężczyzną i kobietą²⁴.

Kościół, podejmując refleksję nad gender, jednoznacznie wskazuje na doktrynę umocowaną politycznie, realizującą określone cele, nazywa więc gender ideologią. Stała się ona obowiązującą doktryną w agendach międzynarodowych, przenikając praktycznie do wszystkich dziedzin, od aktywności politycznej, ekonomicznej, przez społeczną i kulturową po edukację. Jest to tzw. gender mainstreaming, a chodzi w nim o włączenie problematyki płci do wszystkich obszarów polityki, jaka może mieć wpływ na człowieka²⁵. Zainicjowane to zostało w połowie lat 90-tych XX wieku. Traktat Amsterdamski

²² Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej, *Dokument Stworzył ich jako Mężczyznę i Kobiety. Z myślą o drodze dialogu na temat kwestii gender w edukacji*, Watykan 2019, 6.

²³ Tamże, 15-18.

²⁴ Tamże, 19-22.

²⁵ M.A. Peeters, *Gender-światowa norma światowa norma polityczna i kulturowa*, dz. cyt., s. 204.

zobowiązał państwa członkowskie Unii Europejskiej do wprowadzania gender mainstreaming, która stała się oficjalną strategią ONZ²⁶.

Obecnie dostrzega się głęboką korelację ideologii gender z feminizmem, zupełnie różnym od tego, który wówczas, na przełomie XIX i XX w. zabiegał o emancypację kobiet, prawa wyborcze, warunki pracy. W rezultacie kobiety zaczęły studiować, pracować zawodowo, godnie zarabiać i zajmować wysokie stanowiska. Kilkadziesiąt lat później uznano, że tym co uciska kobietę, jest rodzina, małżeństwo oraz heteroseksualizm. Jeśli to jest źródłem zniewolenia kobiety, naturalnym staje się to, że przestaje ona pełnić rolę matki i żony, a konsekwencją tego jest domaganie się wolności bez prokreacji, antykoncepcji i aborcji²⁷. Współcześnie mamy do czynienia z trzecią falą feminizmu, która od lat przenika do wielu instytucji mających wpływ na ludzi, tj. mediów, edukacji, polityki, kultury i sztuki. Feminizm katolicki sprzeciwia się niesprawiedliwości, wyraża z troską o los kobiety, mówi stanowczo „nie” postulatowi ideału kobiety bez rodziny i bez dzieci. Skrajny feminizm wraz z gender walczy z odmiennością kobiety, tradycją, małżeństwem i rodziną. Budowany jest na przekonaniu, że istnieje radykalny antagonizm między kobietami a mężczyznami²⁸.

Kard. Willem Jacobus Eijk zwraca uwagę, że na ewolucję feminizmu do jego współczesnej radykalnej formy miały wpływ następujące nurty²⁹;

- egzystencjalizm ateistyczny, zaprzeczający istnieniu Boga, reprezentowany przez Simone de Beauvoir;
- materializm dialektyczny Marksa i Engelsa;
- strukturalizm, reprezentowany przez Claude’a Lévi-Straussa, Jacques’a Lacana i Michaela Foucaulta.

²⁶ J. Jagiełło, *Gender spojrzenie krytyczne-wprowadzenie*, w: J. Jagiełło, D. Oko (red.), *Gender spojrzenie krytyczne*, Kielce 2016, s. 9.

²⁷ Por. L. Scaraffia, *Głos katolickiej feministki*. Wywiad W. Rędziocha z prof. Lucettą Scaraffą, „Niedziela” 2008 nr 14, s. 16-17.

²⁸ A. Niewińska, *Raport o gender w Polsce*, Warszawa 2014, s. 88.

²⁹ W.J. Eijk, *Więź miłości. Katolicka moralność małżeńska i etyka seksualna*, Kraków 2023, s. 118-123.

3. Papieża Franciszka krytyka ideologii gender

Można zadać pytanie–gdzie szukać wypowiedzi Namiestnika Chrystusa na temat ideologii gender? Dotychczas prośba o głęboką analizę teorii gender w encyklice pozostaje nadzieją pasterzy i wiernych, ciągle niezrealizowaną. Oprócz myśli zawartej w oficjalnych dokumentach są to luźne, jednak precyzyjne, cenne wypowiedzi mające formułę dialogu, udzielane podczas rozmowy, wywiadu, przyjaznego spotkania, pogadanki. Franciszek, jak zauważamy, posługuje się stwierdzeniami wcześniej nieznanymi w teologicznym, duszpasterskim języku. Jeśli więc rzeczywistość po ludzką bolesną i trudną określa *kolonizacją ideologiczną*, teorię gender nazywa *ideologią*, wydaje się stosownym wyjaśnienie tych terminów, aby lepiej zrozumieć intencję papieża.

Franciszek zwraca uwagę, że mamy do czynienia z kryzysem prawdy, wyjaśniającej całość życia indywidualnego i społecznego. Jak wielkie systemy totalitarne XX wieku narzucały jedynie słuszną prawdę, tak dzieje się i obecnie, kiedy narzucane są globalne koncepcje³⁰. Franciszek nazywa je koloniami kolonizacyjnymi. Jedną z nich jest ideologia gender.

Czym jest kolonizacja? Skrótowe wyjaśnienie, jakie podaje Encyklopedia PWN jest następujące: „Zakładanie nowych osad przez przybyszów z bliższych lub dalszych stron, związane z zagospodarowaniem na stałe ziem uprzednio użytkowanych ekstensywnie lub nieeksploatowanych³¹. Pojęcie „kolonizować” oznacza „przekształcać pobity kraj w kolonię”³². Kolonizacja jako figura retoryczna będzie więc oznaczała jakąś formę ekspansji, prowadzonej w sposób zaplanowany i siłowy.

Co oznacza termin „ideologia”? Encyklopedia PWN ideologiami minionego, XX wieku, nazywa: konserwatyzm, liberalizm, socjalizm, komunizm, anarchizm, nacjonalizm, faszyzm, feminizm oraz

³⁰ Franciszek, Encyklika *Lumen fidei*, Watykan 2013, 25.

³¹ *Kolonizacja*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/kolonizacja;3924019.html> (dostęp 29.02.2024).

³² *Kolonizować*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/kolonizowa%C4%87> (dostęp 29.02.2024).

ekologizm³³. Samym zaś terminem „ideologia” określa się „całokształt idei i poglądów na świat i życie społeczne właściwy danej warstwie, grupie społecznej, danemu kierunkowi, prądowi politycznemu, ekonomicznemu, oraz artystycznemu”³⁴.

Jakie idee obecnego, XXI wieku, przyszłe pokolenia będą nazywać kolonizacją, ideologią-nie wiemy. Dostrzegamy, że papież używa tutaj pewnego synonimu, aby zwrócić uwagę na to, co uważa za zagrożenie dla człowieka, dla społeczeństw i dla Kościoła. Franciszka charakteryzuje oryginalny przekaz, jeśli chodzi o wypowiedzi na temat wielu współczesnych zagadnień. Nie jest to przekaz ścisły, naukowy i teologiczny, a raczej bezpośredni duszpasterski język, trafnie określający obecną rzeczywistość. Dla przykładu, podczas rozmowy z biskupami z Polski Franciszek podzielił się osobistą refleksją, że za smutnym obrazem unicestwienia człowieka jako obrazu Boga stoją ideologie. „W Europie, w Ameryce, w Ameryce Łacińskiej, w Afryce, w niektórych krajach azjatyckich istnieje prawdziwa kolonizacja ideologiczna”³⁵. Jako jedną z takich kolonizacji wskazuje gender. Papież, wypowiadając się o kolonizacjach ideologicznych, określa w ten sposób idee, poglądy, propagowane przez tych, którzy pragną sprawować „rząd dusz”, którzy pomoc finansową uzależniają od realizacji określonych planów. Taką myśl odnajdujemy w adhortacji posynodalnej *Christus vivit*, gdzie, jak zauważa papież, pomoc krajom ubogim uzależniona jest przez kraje bogate oraz organizacje międzynarodowe od przymusu akceptacji zachodnich wzorców dotyczących seksualności, małżeństwa czy sprawiedliwości społecznej³⁶.

W rozmowie z ks. Luigi Maria Epicoco w 2020 roku Franciszek wyznał, że jednym z głównych współczesnych przejawów zła jest ideologia gender, w której dąży się do tego, aby wszystko było jednorodne

³³ *Ideologie XX wieku*, <https://encyklopedia.pwn.pl/materialy-dodatkowe/haslo/Ideologie-XX-wieku;667148;667148.html> (dostęp 11.02.2024).

³⁴ *Ideologia*, w: E. Sobol (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 2003, s. 457.

³⁵ Franciszek, *Ewangelia bliskości. Rozmowa z polskimi biskupami w katedrze na Wawelu*, Kraków 27.06.2016, „L'Osservatore Romano” 2016 nr 7-8, s. 11.

³⁶ Por. Franciszek, Adhortacja apostolska *Christus vivit*, Watykan 2019, 78.

i neutralne. Rozwój, ekspansja gender nie jest oddolna, lecz stała się dyktatem kulturowym narzucanym odgórnie, któremu trzeba się podporządkować³⁷. Ma tutaj miejsce jakaś nowa forma budowy wieży Babel, pragnienie budowania z pominięciem stwórczego planu Boga, którego zamiysł względem człowieka jest inny-jest on po prostu mężczyzną i kobietą. Ten oczywisty fakt jest dziś kwestionowany. Franciszek przestrzega: „w ideologii gender widać, że idea próbuje zdominować rzeczywistość i robi to w podstępny sposób”³⁸.

Komentując męczeństwo Eleazara z Księgi Machabejskiej (2 Mch 6, 18-31), papież zwraca uwagę, że współczesne prześladowania mogą mieć motyw kulturowy, „przychodzi nowa kultura, która chce, aby wszystko było nowe, i usuwa tradycję, historię, a także religię danego ludu”³⁹. Samo zaś prześladowanie zrodzone z kolonizacji kulturowej, ideologicznej, jest destrukcyjne, niszczy i nie potrafi tolerować różnic. Franciszek uważa, że kolonizacje ideologiczne i kulturowe stają się bluźnierstwem przeciwko Bogu Stwórcy. Naucza, że „za każdym razem gdy dochodzi do kolonizacji kulturowej i ideologicznej grzeszy się przeciwko Bogu Stwórcy, ponieważ chce się zmienić rzeczywistość stworzoną taką, jaką On ją uczynił”⁴⁰. We wstępie do antologii tekstów Benedykta XVI Franciszek zwraca uwagę, że jego wielkie nauczanie pomaga nam zrozumieć teraźniejszość. Tak jest np. z marksizmem, który rości sobie prawo, aby niebo umieścić na ziemi, w konsekwencji prawa ludzkie, negujące Stwórcę, relację miłości, zależności stworzenie-Stwórca, prowadzą do samozniszczenia człowieka. Przestrzega przed niebezpieczeństwem kolonizacji ze strony ideologii, która neguje fundamentalny pewnik, że człowiek

³⁷ Por. Papież Franciszek i ks. Luigi Maria Epioco, *Święty Jan Paweł II Wielki*, Kraków 2012, s. 108-109.

³⁸ Tamże, s. 109-110.

³⁹ *Niezgoda na kolonizacje ideologiczne*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/homilie/swmarta_21112017 (dostęp 2.02.2024).

⁴⁰ Tamże.

istnieje jako mężczyzna i kobieta, a to oni obdarowani są przywilejem przekazywania życia⁴¹.

Franciszek wraca do kwestii współczesnej antropologicznej herezji podczas spotkań z biskupami, podczas wizyt ad limina apostolorum. Należy nadmienić, że nie wszystkie są udokumentowane, niektóre stanowią relację ustną. Podczas spotkania z francuskimi biskupami rozmowa dotyczyła różnorodności płci. Uwaga Franciszka odnosiła się do tyranii odrzucenia płci. Zwrócił on uwagę na wielką krzywdę związaną z odrzucaniem faktu różnorodności płci⁴². Pielgrzymka na Słowację i braterskie spotkanie z jezuitami, kiedy padło pytanie o ocenę teorii gender, stały się okazją do kolejnej, krytycznej oceny przez Franciszka gender, które-w związku z możliwością dowolnego wyboru, czy jest się mężczyzną, czy kobietą - jest ideologią i abstrakcją. Papież określił ją jako niebezpieczną i *diabelską*⁴³. Franciszek uzasadnia, że „ideologia ma zawsze diabelski urok, żyjemy w dobie ideologii. Kościół ma zadanie demaskować je u samych korzeni, ukazywać absurd, jak choćby ten, że człowiek może dowolnie decydować, czy jest mężczyzną, czy jest kobietą⁴⁴”.

Stając w obronie prawdy o małżeństwie i rodzinie, Franciszek apeluje, aby rodziny były roztropne, zręczne i silne, aby bronić się przed uzurpacjami wszelkich kolonizacji ideologicznych. „Musimy uważać na nowe *kolonizacje ideologiczne*, które próbują zniszczyć rodzinę. Nie rodzą się one z marzenia, z modlitwy, z spotkania z Bogiem, z misji, jaką daje nam Bóg. Przychodzą z zewnątrz, i dlatego mówię, że jest

⁴¹ Por. Franciszek, *Przeciwko ideologicznym redukcjom władzy*, „L'Osservatore Romano” 2018 nr 6, s. 39.

⁴² *Papież ponownie krytykuje ideologię gender: prowadzi do tyranii*, <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2020-03/ad-limina-francja-gender-koronawirus-brak-ksiezy-lebrun.html> (dostęp 24.02.2024).

⁴³ Por. Franciszek, *Ku duszpasterstwu bliskości. Rozmowa papieża Franciszka ze słowackimi jezuitami*, Bratysława 12.09.2021, „L'Osservatore Romano” 2021 nr 10, s. 26-27.

⁴⁴ Tamże.

to kolonizacja”⁴⁵. Franciszek uwrażliwia na powszechny, praktyczny relatywizm, skutkujący tym, że człowiek stawia siebie w absolutnym centrum rzeczywistości. Istotnym staje się to, co doraźne, wygodne i przyjemne, reszta staje się względna⁴⁶. Za Janem Pawłem II przypomina, że człowiek jest dla siebie samego darem otrzymanym od Boga i dlatego musi respektować naturalną i moralną strukturę, w jaką został wyposażony⁴⁷. Myśl ta zostanie rozwinięta w wypowiedziach o ideologii gender, która podważa naturalny fakt istnienia mężczyzny i kobiety.

Podczas audiencji śródowej 1 marca 2024 roku stan zdrowia nie pozwolił papieżowi na odczytanie katechezy. Franciszek podkreślił w niej, że życie człowieka nie jest przypadkiem, jesteśmy częścią planu miłości Boga. Po raz kolejny przypomniał, że mężczyzna i kobieta zostali stworzeni przez Boga i stanowią obraz Stwórcy. W spontanicznych, krótkich słowach o potrzebie refleksji naukowej nad gender zwrócił uwagę: „dzisiaj najbrzydsze niebezpieczeństwo stanowi ideologia gender, która zaciera różnice. Wymazanie różnic oznacza wymazanie człowieczeństwa. Mężczyzna i kobieta, przeciwnie, pozostają w owocnym «napięciu»”⁴⁸.

Papież zauważa, że „wskazana jest roztropność, siła płynąca z jedności tak, aby móc powiedzieć *nie* temu, co napływa z zewnątrz i absolutnie nie jest owocem spotkania z Bogiem”⁴⁹. Przestrzega przed przeinaczeniem, nadużywaniem praw człowieka oraz przed taką koncepcją osoby, która oderwana jest od wszelkiego kontekstu antropologicznego. Przemawiając w Parlamencie Europejskim, apeluje, aby nie zamykać się na transcendentny wymiar życia, ponieważ to szczególnie Stary Kontynent-Europę-może prowadzić do utraty duszy.

⁴⁵ Franciszek, *Chrońcie największy skarb waszego kraju. Spotkanie z rodzinami w Manili*, Manilia 16.01.2015, „L’Osservatore Romano” 2015, nr 2, s. 19.

⁴⁶ Franciszek, Encyklika *Laudato si’*, Watykan 2015, 122.

⁴⁷ Tamże, 115.

⁴⁸ *Papież polecił prowadzić badania nad ideologią gender*, <https://www.ekai.pl/papiez-polecil-prowadzic-badania-nad-ideologia-gender/> (dostęp 2.03.2024).

⁴⁹ Franciszek, *Chrońcie największy skarb waszego kraju. Spotkanie z rodzinami w Manili*, dz. cyt., s. 19.

Zwraca uwagę na pustkę ideową w zachodnim świecie, gdzie zapomnienie o Bogu doprowadziło do przemocy. Apeluje także o uznanie centralnego miejsca osoby ludzkiej, dowartościowuje zjednoczoną rodzinę, której fundamenty dają nadzieję na przyszłość⁵⁰.

Oprócz różnych wypowiedzi, wywiadów, homilii, pontyfikat Franciszka dał Ludowi Bożemu oficjalne dokumenty, w których Stolica Apostolska dokonała analizy ideologii gender. Do najważniejszych należy adhortacja *Amoris laetitia*, w której omawia współczesne wyzwania, którym musi stawić czoło Kościół. Zwraca uwagę na niebezpieczeństwa, jakie wynikać mogą z banalizowania różnic płciowych między mężczyzną i kobietą oraz podważania antropologicznych podstaw rodziny⁵¹. Franciszek zwraca uwagę, że obecne zmiany antropologiczno-kulturowe wpływają coraz bardziej na wszystkie aspekty życia.

Dokument z Aparecidy zwraca uwagę na zmiany związane z globalizacją, zmiany w kulturze, zafałszowanie prawdy o człowieku. Promocja ideologii gender doprowadziła do zmian legislacyjnych, które podważają tożsamość rodziny, godność małżeństwa, szacunek dla prawa do życia⁵².

Istotnym materiałem poświęconym ideologii gender, powstałym podczas pontyfikatu Franciszka, jest podpisany przez kard. Giuseppe Versaldiego nadmieniony dokument *Kongregacji do Spraw Edukacji Katolickiej* z 2019 roku. Konfrontuje on chrześcijańską wizję antropologiczną z ideologią gender⁵³.

Najnowszym dokumentem dotyczącymi problematyki gender w kontekście naruszenia godności osoby ludzkiej jest deklaracja Dykasterii Nauki Wiary *Dignitas infinita* (O godności ludzkiej).

⁵⁰ Por. Franciszek, *Między godnością a transcendencją. Przemówienie w Parlamencie Europejskim*, Strasburg 25.11.2015, „L'Osservatore Romano” 2014 nr 12, s. 10-11.

⁵¹ Franciszek, Adhortacja apostolska *Amoris laetitia*, Watykan 2016, 56.

⁵² V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów, *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie. Dokument końcowy*, Aparecida 2007, tekst polski Gubin 2014, 43, 44, 47, 116.

⁵³ Kongregacji ds. Edukacji Katolickiej, *Stworzył ich jako Mężczyznę i Kobietę. Z myślą o drodze dialogu na temat kwestii gender w edukacji*, dz. cyt., 6.

Dokument zwraca uwagę, że tworzone w ostatnich dekadach nowe prawa dały początek ideologicznym kolonizacjom, wśród których główną rolę odgrywa ideologia gender. Powtarza się w niej błąd polegający na tym, że człowiek pragnie dysponować samym sobą, staje się bogiem, odrzucając Boga miłości. Zaprzecza się naturalnemu dualizmowi człowieka: mężczyzna–kobieta. Deklaracja wzywa do odrzucenia obecnych prób zacierania tej pierwotnej różnicy, która swe źródło ma w dziele stworzonym przez Boga⁵⁴. Dokumenty wydane w okresie pontyfikatu Franciszka posiadają jednoznaczną i krytyczną ocenę ideologii gender.

* * *

Dotychczas papież nie wydał encykliki poświęconej problematyce gender. Jednak analiza treści oficjalnych dokumentów wydanych za obecnego pontyfikatu, jak i innych wypowiedzi, pozwala na postawienie jednoznacznej tezy, iż Franciszek posiada jasne i krytyczne stanowisko nt. ideologii gender. Znamienne jest, że ta przejrzystość oceny spotyka się ze sprzeciwem świata, który uzurpuje sobie prawo wskazywania tego, co jedynie słuszne oraz kontestuje wiarę i moralność katolicką. Zadaniem Kościoła jest wskazywać światu, narodom, a przede wszystkim wiernym, Ludowi Bożemu, światło w mroku świata. Jak Jezus stał się znakiem sprzeciwu wobec współczesnych sobie, tak i pasterze-a któż jak nie biskup, papież-mają z odwagą głosić prawdę ze świadomością tego, że może to budzić odrzucenie. „Przyjdzie bowiem chwila, kiedy zdrowej nauki nie będą znosili, ale według własnych pożądań–ponieważ ich uszy świerzbią–będą sobie mnożyli nauczycieli. Będą się odwracali od słuchania prawdy, a obrócą się ku zmyślonym opowiadaniom. Ty zaś czuwaj we wszystkim, znoś trudy, wykonaj dzieło ewangelisty, spełnij swe posługiwanie.” (2 Tm, 4, 3-5). Autor ma nadzieję, refleksje zawarte w artykule przyczynią się do dalszej dyskusji nad możliwymi sposobami odpowiedzi ze strony Kościoła na ideologię gender.

⁵⁴ Dokument Dykasterii ds. Nauki i Wiary, Deklaracja *Dignitas infinita o godności człowieka*, Watykan 2024, 55-59.

Streszczenie

Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej ukazano, że Kościół katolicki w przeszłości, w minionych dziesięcioleciach, gdy gromadziły się różnego rodzaju ciemności, reagował na pojawiające się błędy, wydawał dokumenty, zaś kolejni papieże z odwagą je nazywali i wskazywali na światło prawdy. W drugiej części opisano ideologię gender, wskazując na jej sprzeczność z antropologią chrześcijańską. W ostatniej, trzeciej części przedstawiono najważniejsze wypowiedzi Franciszka oraz zaprezentowano ocenę najnowszych dokumentów okresu pontyfikatu, poddających namysłowi krytycznemu ideologię gender. Konkluzją jest stwierdzenie, że papież Franciszek, mimo iż nie wydał encykliki na temat ideologii gender, posiada jej jednoznaczna i krytyczną ocenę.

Słowa kluczowe: gender, ideologia, antropologia, kolonizacja ideologiczna, płeć, feminizm

Summary

The article consists of three parts. The first shows the Catholic Church in the past, in the past decades, when various darknesses accumulated, reacting to emerging errors, issuing documents and successive popes courageously naming them pointing to the Light of Truth. The second part describes gender ideology pointing out the contradiction of gender ideology with Christian anthropology. The last third part presents the most important statements by Pope Francis and assesses the latest documents of the pontificate, which critically reflects on gender ideology. The conclusion is that Pope Francis although he has not issued an encyclical on gender ideology, has a clear and critical assessment of this ideology.

Keywords: gender, ideology, anthropology, ideological colonization, sex, feminism

Bibliografia

- Acta Apostolicae Sedis AS 94 (2002), s. 211–212.
 Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum Caritatis*, Watykan 2007.
 Benedykt XVI, *Ten kto broni Boga, broni człowieka. Do Kolegium Kardynalskiego, Kurii Rzymskiej i Gubernaratu*, Watykan 21.12.2012, „L'Osservatore Romano” 2013 nr 2, s. 29.
 Dokument Dykasterii ds. Nauki i Wiary, Deklaracja *Dignitas infinita o godności człowieka*, Watykan 2024.

- Ejk W.J., *Więź miłości. Katolicka moralność małżeńska i etyka seksualna*, Kraków 2023.
- Franciszek, Adhortacja apostolska *Amoris laetitia*, Watykan 2016.
- Franciszek, Adhortacja apostolska *Christus Vivit*, Watykan 2019.
- Franciszek, *Chrońcie największy skarb waszego kraju. Spotkanie z rodzinami w Manili*, Manilia 16.01.2015, „L'Osservatore Romano” 2015 nr 2, s. 19.
- Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, Watykan 2015.
- Franciszek, Encyklika *Lumen fidei*, Watykan 2013.
- Franciszek, *Ewangelia bliskości. Rozmowa z polskimi biskupami w katedrze na Wawelu*, Kraków 27.06.2016, „L'Osservatore Romano” 2016 nr 7-8, s. 11.
- Franciszek, *Ku duszpasterstwu bliskości. Rozmowa papieża Franciszka ze słowackimi jezuitami*, Bratysława 12.09.2021, „L'Osservatore Romano” 2021 nr 10, s. 26-27.
- Franciszek, *Między godnością a transcendencją. Przemówienie w Parlamencie Europejskim*, Strasburg 25.11.2015, „L'Osservatore Romano” 2014 nr 12, s. 10-11.
- Franciszek, *Przeciwko ideologicznym redukcjom władzy*, „L'Osservatore Romano” 2018 nr 6, s. 39.
- Fuszara M., *Kategoria gender w naukach społecznych*, w: Wieczorek W. (red.), *Gender-spojrzenie z różnych perspektyw*, Warszawa 2015, s. 21-26.
- Ideologia*, w: E. Sobol (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 2003 s. 457.
- Ideologie XX wieku*, <https://encyklopedia.pwn.pl/materialy-dodatkowe/haslo/Ideologie-XX-wieku;667148;667148.html> (dostęp 11.02.2024)
- Jagiello J., *Gender spojrzenie krytyczne-wprowadzenie*, w: J. Jagiełło, D. Oko (red.), *Gender spojrzenie krytyczne*, Kielce 2016, s. 9-14.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa*, Watykan 2003.
- Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus Annus*, Watykan 1991.
- Jan Paweł II, *Europa potrzebuje Jezusa Chrystusa. Do uczestników III Międzynarodowego Forum Fundacji im. Alcide De Gasperiego*, Watykan 23.02.2002, „L'Osservatore Romano” 2002 nr 5, s. 52.
- Jan Paweł II, *Pamięć i Tożsamość*, Kraków 2011.
- Kard. Eijk poprosił papieża o encyklikę przeciw teorii gender, <https://www.vaticannews.va/pl/kosciol/news/2022-11/kard-eijk-poprosil-papieza-o-encyklike-przeciw-teorii-gender.html> (dostęp 15.01.2024).
- Kolonizacja*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/kolonizacja;3924019.html> (dostęp 29.02.2024).
- Kolonizować*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/kolonizowa%C4%87> (dostęp 29.02.2024).
- Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej, *Dokument Stworzył ich jako Mężczyznę i Kobiętę. Z myślą o drodze dialogu na temat kwestii gender w edukacji*, Watykan 2019.

- Niewińska A., *Raport o gender w Polsce*, Warszawa 2014.
- V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów, *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie. Dokument końcowy*, Aparecida 2007, tekst polski Gubin 2014.
- Papież Franciszek i ks. Luigi Maria Epioco, *Święty Jan Paweł II Wielki*, Kraków 2012, s. 108-109.
- Papież polecił prowadzić badania nad ideologią gender, <https://www.ekai.pl/papiez-polecil-prowadcic-badania-nad-ideologia-gender/> (dostęp 2.03.2024).
- Papież ponownie krytykuje ideologię gender: prowadzi do tyranii, <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2020-03/ad-limina-francja-gender-koronawirus-brak-ksiezy-lebrun.html> (dostęp 24.02.2024).
- Peeters M.A., *Gender – światowa norma polityczna i kulturowa*, Warszawa 2013.
- Pius XI, Encyklika *Divini Redemptoris*, Watykan, 1937.
- Pius XI, Encyklika *Mit brennender sorge*, Watykan 1937.
- Ratzinger J., *Homilia podczas Mszy „Pro eligendo Pontyficę”. Ku dojrzałości wiary w Chrystusa*, Watykan 18.04.2005, „L'Osservatore Romano” 2006 nr 6, s. 30.
- Scaraffia L., *Głos katolickiej feministki*. Wywiad W. Rędziocha z prof. Lucetta Scaraffą, „Niedziela” 2008 nr 14, s. 16-17.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja Duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*, Watykan 1965.
- Stępkowski A., *Gender, upolitycznienie ludzkiej płciowości*, w: Wieczorek W. (red.). *Gender-spojrzenie z różnych perspektyw*, Warszawa 2015, s. 125-176.
- Wieczorek W. (red), *Gender-spojrzenie z różnych perspektyw*, Warszawa 2015.
- Zwoliński A., *LGBT nie lepsi, nie gorsi*, Kraków 2020.

Biogram

Ks. Krzysztof Bodecki – prezbiter diecezji warszawsko-praskiej; w 2003 roku uzyskał tytułmagistra na Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie; na Wydziale Teologicznym UKSW w Warszawie uzyskał kolejno: licencjat w 2011 roku, doktorat w 2022 roku; posługuje jako prefekt i dyrektor administracyjny Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Warszawsko Praskiej; zainteresowania naukowe; teologia pastoralna, teologia małżeństwa i rodziny, teoria gender. E-mail: x.krzysiek@wp.pl

Ks. TOMASZ KOPRIANIUK

**KIERUNKOWE ZMIANY PODSTAW DUSZPASTERSTWA
MŁODZIEŻY W ORĘDZIACH PAPIEŻY NA ŚWIATOWE
DNI MŁODZIEŻY W LATACH 1985-2023.
ANALIZA KRYTYCZNA**

Directional changes in the foundations of youth pastoral care in the popes' messages for World Youth Day in the years 1985-2023. Critical analysis

Światowe Dni Młodzieży (ŚDM) trwają nieprzerwanie w Kościele katolickim od 40. lat. Idea ŚDM w Kościele jest owocem Nadzwyczajnego Jubileuszu Odkupienia, przeżywanego na przełomie roku 1983/1984. Tak o początkach ŚDM pisze ks. João Chagas Jr., odpowiedzialny do niedawna za biuro ds. duszpasterstwa młodzieży w Dykasterii Watykańskiej ds. Świeckich, Rodziny i Życia: „W Niedzielę Palmową 1984 roku papież Jan Paweł II zaplanował zwołanie do Rzymu ogólnoświatowej pielgrzymki młodych. Inicjatywa ta wywołała wiele sceptycznych reakcji. Myślano, że młodzi nie odpowiedzą na wezwanie papieża. Jednak, ku wielkiemu zaskoczeniu wielu, przybyło wtedy wiele setek tysięcy młodych! Na końcu mszy świętej ojciec święty powierzył im Krzyż Roku Świętego, który odtąd zaczął towarzyszyć pielgrzymkom młodych na całym świecie, stając się – jak wiadomo – Krzyżem ŚDM”¹.

Za oficjalną datę otwierającą erę Światowych Dni Młodzieży uznaje się przemówienie Jana Pawła II wygłoszone do Kurii Rzymskiej

¹ J. Chagas, *Podstawowe założenia Światowych Dni Młodzieży*, „Pro Musica Sacra” 13 (2015), s. 45.

w dniu 20 grudnia 1985 roku². Słowa papieża były nawiązaniem do trwającego jeszcze Roku Młodzieży w świecie, ogłoszonego przez Organizację Narodów Zjednoczonych³ oraz spotkania młodzieży w Rzymie w Niedzielę Palmową w pierwszą rocznicę przekazania Krzyża ŚDM.

Troska o młodzież w Kościele leżała mocno na sercu Jana Pawła II. Oznaki tej troski widoczne były już w jego wcześniejszej posłudze jako młodego kapłana, posługującego w parafii w Niegowici koło Gdowa, a następnie biskupa i kardynała w archidiecezji krakowskiej. Obok regularnej katechezy przyszły papież znajdował czas na spotkania z młodzieżą podczas pieszych wędrówek i rekolekcji w górach, czy w otoczeniu jezior. Bez wątpienia można stwierdzić, że praca z młodzieżą i poznanie jej życia pozostawiły w sercu ks. Wojtyły wspomnienia, które przywołane podczas jego pontyfikatu stały się zaczynem ŚDM⁴.

W Roku Młodzieży Jan Paweł II wydał List apostolski *Parati semper*⁵, w którym zawarł ewangeliczne, moralne przesłanie do młodych. *List do młodych* zapoczątkował coroczne orędzia, które były kierowane do młodzieży całego świata. Spontaniczne początki w Rzymie z czasem ułożyły się w regularną formułę spotkań o charakterze światowym i diecezjalnym. Pierwsze ŚDM na poziomie diecezji odbyły się w Rzymie 23 marca 1986 roku, podczas Niedzieli Palmowej. Na następne w wymiarze światowym Jan Paweł II zaprosił do Buenos Aires w Argentynie. Kolejne w 1988 roku miały charakter diecezjalny. Z czasem ukształtowała się tradycja organizacji ŚDM w wymiarze światowym co 2 lub 3 lata, z corocznym przeżywaniem ŚDM w diecezjach⁶.

² H. Tomasiak, *Światowe Dni Młodzieży jako wydarzenie katechetyczne*, „Studia Katechetyczne” 11 (2016), s. 12.

³ Międzynarodowy Rok Młodzieży, dialog i wzajemne zrozumienie, Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, <https://www.unic.un.org.pl/aktualnosci/dlaczego-ogloszono-miedzynarodowy-rok-mlodziezy/1563> (dostęp 7.05.2024).

⁴ Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin 1994, s. 104.

⁵ Jan Paweł II, List apostolski *Parati semper*, Watykan 1985.

⁶ J. Chagas, *Podstawowe założenia Światowych Dni Młodzieży*, dz. cyt., s. 46.

Warto we wstępie postawić pytanie, czy decyzja o ŚDM była słuszna i potrzebna? Wszak wiadomo, że przynajmniej do połowy ubiegłego wieku tzw. *wiek młodzieżowy* był bardzo krótkotrwały, prawie niezauważalny od strony socjologicznej i religijnej. W społeczeństwach dominował proces szybkiego przechodzenia z okresu dzieciństwa w dorosłość, choćby na podstawie inicjacji w życie dorosłe czy innych rytów wtajemniczenia⁷. Człowiek w takim procesie szybko nabywał praw osoby pełnoprawnej, dorosłej wraz z idącym za tym poczuciem odpowiedzialności. Dlatego nie dziwi fakt, że jeszcze dokumenty Soboru Watykańskiego II nie przywiązują wielkiej wagi do duszpasterstwa młodzieży⁸. Na przykładzie Polski w pewnym uproszczeniu można powiedzieć, że jeszcze przed 60. laty okres młodości był na tyle krótkotrwały, że nie był w głównym nurcie nauczania Kościoła. Ludzie młodzi, którzy wyrastali z dzieciństwa, najczęściej po przyjęciu bierzmowania, szybko byli ukierunkowywani na wybór drogi życiowej. Duszpasterstwa młodzieży w dzisiejszym rozumieniu, poza formującym się od 1950 roku ruchem oazowym Światło-Życie, praktycznie nie funkcjonowały⁹.

Od czasów rewolucji seksualnej¹⁰ w świecie, a w Polsce po zmianach w 1989 roku pojawiły się nowe wyzwania w dziedzinie pracy z młodzieżą. Postępująca swoboda w wymiarze etyki seksualnej, jak również skok cywilizacyjny dokonały znaczących zmian w tej grupie społecznej. Rytuał przejścia do dorosłości dla młodego człowieka

⁷ S. Głód, P. Miotła, *Młodzież jako grupa społeczna*, <https://tvv-journal.upol.cz/pdfs/tvv/2014/01/70.pdf> (dostęp 7.05.2024).

⁸ Paweł VI, *Budujcie z entuzjazmem świat lepszy od obecnego*, https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651208_epilogo-concilio-giovani.html, Orędzie do młodych na zakończenie Soboru Watykańskiego II (dostęp 7.05.2024).

⁹ A. Wodarczyk, *Ruch Światło-Życie, osoba założyciela, historia ruchu i rozwój w archidiecezji katowickiej*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 27-28 (1994-95), s. 347.

¹⁰ Kuby G., *Globalna rewolucja seksualna. Likwidacja wolności w imię wolności*, Kraków 2013. W pierwszych rozdziałach autor odsłania ideowe korzenie globalnej rewolucji seksualnej.

przestał mieć decydujące znaczenie, stał się jedynie w znaczącej części wydarzeniem kulturowym, tradycyjnym¹¹. Przestrzeń pomiędzy dzieciństwem a dorosłością zaczęła się wydłużać, a powodem takiego stanu rzeczy było zmniejszające się poczucie odpowiedzialności wywołane fałszywym rozumieniem wolności. Powiększające się na parafiach grupy ludzi młodych, którym coraz trudniej było podejmować życiowe wyzwania, zaczęły być przedmiotem troski duszpasterzy. Postępujący oddolnie głos środowisk młodzieżowych, aby poświęcić im więcej uwagi, czasem dał się usłyszeć w kuriach biskupich i w konsekwencji w Watykanie. Bez wątplenia pierwszym papieżem, który zareagował na to wołanie młodzieży był Jan Paweł II. Kolejni papieże, jak Benedykt XVI i Franciszek, kontynuują dzieło pracy z młodzieżą, nadając jej odpowiednie akcenty w szybko zmieniającej się sytuacji społecznej młodych ludzi.

Jest zrozumiałe, że mówienie do młodych w kolejnych pokoleniach ciągle tym samym językiem okazuje się mało skuteczne. Wiedzieli o tym dobrze papieże, poczynawszy od Jana Pawła II, że język dla młodzieży musi być zrozumiały i przystępny. Nadto nauczanie Kościoła musi odpowiadać na aktualne problemy młodych, stąd konieczna jest zmiana akcentów w treści nauczania. Dlatego celem niniejszego artykułu będzie próba ukazania kierunków zmian w sposobie komunikacji trzech ostatnich papieży z młodzieżą oraz zmieniających się akcentów w kwestii skutecznego duszpasterstwa dzisiaj. To *dzisiaj* w rozumieniu Franciszka to nie są „epokowe zmiany, ale zmiana epoki”¹². Nowa epoka, określana jako *czasy ponowoczesne* wymaga dobrze przemyślanej strategii w dziele głoszenia Ewangelii¹³. Wykazane kierunki zmian będą pomocne w formułowaniu zadań

¹¹ M. Farnicka, T. Sałatka, *Rytuały religijne w życiu młodzieży*, „Studia Paradyskie” 23 (2013), s. 46.

¹² Franciszek, List apostolski *Totum Amoris Est* https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_letters/documents/20221228-totum-amoris-est.html (dostęp 7.05.2024).

¹³ A. Janas, *Kultura w społeczeństwie ponowoczesnym*, w: K. Cikała-Kaszowska, W.B. Zieliński (red.), *Spółczesność – społeczeństwo ponowoczesności. Namysł nad kondycją współczesnego społeczeństwa*, Kraków 2015, s. 41.

kierowanych do duszpasterstw młodzieży. Materiałem źródłowym będą orędzia papieży do młodych pisane na ŚDM w wymiarze światowym. Wnikliwej analizie zostaną poddanych 10 orędzi Jana Pawła II (Rzym 1986, Buenos Aires 1987, Santiago de Compostela 1989, Częstochowa 1991, Denver 1993, Manilia 1995, Paryż 1997, Rzym 2000, Toronto 2002, Kolonia 2005), 3 orędzia Benedykta XVI (Sydney 2008, Madryt 2011, Rio de Janeiro 2013) oraz 3 orędzia Franciszka (Kraków 2016, Panama 2019, Lizbona 2023)¹⁴.

Autor artykułu dokonuje tego zestawienia z nadzieją, że wnioski będą bardzo pomocne w rozumieniu kładzenia akcentów w duszpasterstwie młodzieży dawniej i dziś. Praca nie ma na celu podważenia w jakikolwiek sposób skuteczności przekazu papieży do młodych. Przesłania papieży do młodych były skierowane w ich konkretnym czasie i kontekście społecznym. Idea pracy będzie próbą przedstawienia kierunków zmian w narracji do młodych płynących z Watykanu. Dla skuteczniejszego duszpasterstwa warto przemyśleć nowe sposoby komunikacji z młodzieżą, bez kwestionowania wcześniejszych form¹⁵. Niniejsza praca jest też próbą zmierzenia się z tematem także od strony autora jako uczestnika, obecnego na ŚDM od 2000 roku w Rzymie.

1. Orędzia do młodych Jana Pawła II

Jak zostało wspomniane we wstępie troska o młodych leżała szczególnie na sercu Jana Pawła II. Bez wątpienia rys takiej osobowości, otwartej na młodych ludzi został ukształtowany przez burzliwe czasy II wojny światowej oraz panujący w Polsce komunizm do dnia wyboru

¹⁴ Jako uzupełnienie trzeba dodać, że orędzia do młodych są wydawane przez papieży każdego roku.

¹⁵ Autor podzieli się osobistą refleksją jako wspinacz wysokogórski – podobnie jak w wysokich górach – szczyty się nie zmieniają, ale wskutek procesów górotwórczych i zmian klimatu zmianom ulegają drogi. Droga, która kiedyś prowadziła do celu, dziś już nie pomoże w prowadzeniu na szczyt. Nie znaczy to, że stara droga jest zła, tylko aktualnie nie prowadzi już do celu.

na papieża w 1978 roku¹⁶. Widząc spustoszenie, jakie się w sercu człowieka nienawiść i brak odniesienia do Boga przepowiadał słowa nadziei, oparte na personalizmie chrześcijańskim¹⁷. Pewność przepowiadania Ewangelii rodziła się z radyklanego sprzeciwu wobec zła, które niosły ze sobą wojna i czasy komunistyczne.

Jan Paweł II, mówiąc o sobie jako papieżu z dalekiego kraju¹⁸, podkreślił poniekąd, że pochodzi z kraju zza żelaznej kurtyny. Tym samym bliskie było mu cierpienie społeczeństwa zniewolonego i będącego w opresji komunistycznych władz. Jako naoczny świadek działań katorżniczego systemu znał doskonale konsekwencje niszczenia ludzkiej godności. Mając na uwadze zniewolenie fizyczne, będące skutkiem działania opresyjnej władzy, ale też zniewolenie duchowe, będące skutkiem różnych uzależnień i uwikłań w grzech, niósł w swoim przesłaniu mocne słowa nadziei i wolności.

Jan Paweł II, znając mechanizmy zniewolenia, techniki manipulacji i indoktrynacji, zaczął swój pontyfikat od budowania drogi do prawdziwej wolności, która jest w Chrystusie. Z mocą wypowiedział pamiętne słowa – „Otwórzcie, otwórzcie drzwi Chrystusowi”¹⁹. Z dużą dozą pewności można stwierdzić, że doświadczenia z czasów krakowskich znalazły swoje echo w dokumentach kierowanych do młodzieży. Droga do wolności w Chrystusie w nauczaniu papieża jawi się jako jeden z ważniejszych motywów jego przepowiadania. Drugą osnową nauczania papieża były wskazania, jak mądrze korzystać z odzyskanej wolności.

¹⁶ T. Pieronek, *Europejskie korzenie Jana Pawła II*, w: M. Jačov, F. Ziejka, W. Zuziak (red.), *Przesłanie Jana Pawła II na XXI wiek*, Kraków 2014, s. 13.

¹⁷ M. Kalinowski, *Wezwanie do samodoskonalenia i uczestnictwa*, w: tamże, s. 170.

¹⁸ T. Pieronek, *Europejskie korzenie Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 11.

¹⁹ Jan Paweł II, *Otwórzcie drzwi Chrystusowi*, homilia rozpoczynająca pontyfikat wygłoszona 22.10.1978 roku na placu św. Piotra w Rzymie, <https://deon.pl/kosciol/serwis-papieski/homilia-jana-pawla-ii-na-rozpozecie-pontyfikatu,249399> (dostęp 8.05.2024).

1.1. Rzym 1985. *List do młodych «Parati semper»*

List do młodych *Parati semper*²⁰ z okazji Międzynarodowego Roku Młodzieży, napisany na pierwsze ŚDM w Rzymie, jest jednocześnie pierwszym w historii Kościoła listem papieskim adresowanym do młodzieży. W tym dokumencie została uwzględniona rysująca się coraz mocniej *grupa społeczna* jako młodzież, już nie dzieci, ale jeszcze niedojrzali na tyle, aby podjąć obowiązki jako osoby dorosłe. Na wstępie tego listu papież pisze: „Do Was należy odpowiedzialność za to, co kiedyś stanie się terazniejszością wraz z Wami, a obecnie jest jeszcze przyszłością. Kiedy mówimy: do Was należy przeszłość, myślimy w kategoriach ludzkiego przemijania, które jest zawsze przemijaniem ku przyszłości. Kiedy mówimy: od Was zależy przyszłość, myślimy w kategoriach etycznych, wedle wymogów odpowiedzialności moralnej, która każe nam przypisywać człowiekowi jako osobie – oraz wspólnotom i społeczeństwom złożonym z osób – podstawową wartość ludzkich czynów, zamierzeń, inicjatyw i intencji”²¹. W tym fragmencie wypowiedzi widać wyraźnie, że u Jana Pawła II młodzież jawi się jako *nowa grupa społeczna*, będąca przyszłością Kościoła. To warte podkreślenia – młodzi jako przeszłe ukształtowane etycznie osoby mają zastąpić swoich rodziców.

List *Parati semper* został napisany w oparciu o ewangeliczną perykopę spotkania Jezusa z bogatym młodzieńcem (Mk 10, 17-22). Trzeba od razu zauważyć, że motyw tej perykopy pojawia się w kilku kolejnych orędziach kierowanych do młodych. Liczne i bogato interpretowane perykopy ewangeliczne znajdują w orędziach Jana Pawła II do młodych szczególne miejsce. Ewangeliczność przekazu w tych pierwszych orędziach jest niepodważalna. Opieranie orędzi na fundamencie Ewangelii jest ważnym elementem z uwagi na to, że ówczesna młodzież miała czynny kontakt ze Słowem Bożym i znała przynajmniej fragmentarycznie Pismo św.

Podsumowując, *Parati semper* to dokument otwierający dialog Kościoła z młodzieżą w ramach eksplikacji nauki Soboru

²⁰ Jan Paweł II, List apostolski *Parati semper*, dz. cyt.

²¹ Jan Paweł II, *Parati semper*, dz. cyt., 1.

Watykańskiego II, gdzie został dotknięty temat formacji młodzieży²², a jej etos zbudowany na fundamencie Ewangelii otwierał drogę braterstwa i pokoju w przyszłym tysiącleciu.

1.2. Buenos Aires 1987. *Myśmy poznali i uwierzyli miłości, jaką Bóg ma ku nam*

W kolejnym orędziu pojawia się wymowne stwierdzenie papieża w odniesieniu do młodzieży krajów Ameryki Łacińskiej: „Kościół Ameryki Łacińskiej dał wyraz w Puebla de los Angeles (Meksyk) «swej opcji preferencyjnej na rzecz młodzieży», a teraz wkracza na drogę «nowej ewangelizacji», ażeby u progu pięćsetlecia pierwszej ewangelizacji odnaleźć swoje korzenie oraz odmłodzić tradycję i kulturę chrześcijańską swoich ludów. Ale nasz wzrok skierowany jest ku czterem punktom zasadniczym, nasze słowo zwraca się z wezwaniem do wszystkich chłopców i dziewcząt Północy i Południa, Wschodu i Zachodu, do mężczyzn i kobiet roku dwutysięcznego, o których Kościół myśli z uznaniem i przyjmuje z nadzieją”²³. Wspomniana *opcja preferencyjna na rzecz młodzieży* pokazała na przykładzie krajów Ameryki Łacińskiej, jak ważne jest podjęcie tematów istotnych dla młodzieży i ukierunkowanie na nią działań duszpasterskich. Co ciekawe, jest to spojrzenie idące daleko w przód, poza granice tysiąclecia. Można w tym orędziu wyczuć nutę proroczej wizji czasów ponowoczesnych, czyli dzisiejszych, w których Kościół poświęca duszpasterstwu młodzieży znacznie więcej wysiłku i czasu niż za pontyfikatu Jana Pawła II. Zapowiadana przyszłość Kościoła drzemiąca w młodych stała się rzeczywistością na naszych oczach.

Dalej papież pisze: „Nasze obchody będą posiadały także wyraźny wymiar wspólnotowy; jest to wszak warunek niezbędny, podyktowany miłością Boga i komunią tych wszystkich, którzy czują się dziećmi jednego Ojca, braćmi w Jezusie Chrystusie, złączonymi

²² Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, w: Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje, Poznań 1968, 12.

²³ Jan Paweł II, *Orędzie na II Światowy Dzień Młodzieży* w: M. Dąbrowska (red.), *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, Poznań 2005, s. 62-63.

mocą Ducha Świętego”²⁴. Podkreślenie *Communio*, a więc wspólnoty Kościoła rozumianej jako misterium wspólnoty zbawienia²⁵, to charakterystyczny rys teologii Jana Pawła II, uczestnika Soboru Watykańskiego II. Podczas tego Soboru zostały wypracowane obrazy Kościoła, takie jak *Communio* (Misterium Kościoła) i Lud Boży²⁶. Doświadczenie wspólnoty w Kościele nie jest rozumiane jako zwykłe zgromadzenie, ale mające Ducha Świętego pobudzającego do przewyciężenia podziałów i niesprawiedliwości społecznej. Jak zaznacza papież w orędziu – „budowanie cywilizacji miłości wymaga wyraźnej i wytrwałej gotowości do poświęceń, pragnienia, by otworzyć nowe drogi społecznego współżycia, przewyciężając podziały i przeciwstawne sobie formy materializmu. Na tym właśnie polega konkretna odpowiedzialność współczesnej młodzieży, z której wyrosną mężczyźni i kobiety jutra, u progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa”²⁷.

Orędzie do młodych w Buenos Aires wyprzedzało nieco tamte czasy, wskazując na konieczność zwrócenia uwagi na młodzież w kontekście postępu cywilizacyjnego i zagrożeń z tym związanych²⁸. Dominującą rolę w zamyśle papieża miały odegrać duszpasterstwa młodzieży na bazie odrębnych struktur, działających autonomicznie w duchu wspólnoty i braterstwa w kierunku trzeciego tysiąclecia. Do czasów papieża Franciszka, który ukaże *towarzystwo* jako nową

²⁴ Jan Paweł II, *Orędzie na II Światowy Dzień Młodzieży*, dz. cyt., s. 64.

²⁵ List do Biskupów Kościoła katolickiego *Communio in notio* o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია (28.05.1992), sygnowany przez prefekta Kongregacji Nauki Wiary, kard. Josepha Ratzingera, opisuje misterium Kościoła jako tajemnicę *Communio* w podwójnym sensie: wertykalnym i horyzontalnym, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/kongregacje/kdwiary/zbior/t_2_29 (dostęp 8.05.2024).

²⁶ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, w: Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje, dz. cyt., 1-17.

²⁷ Jan Paweł II, *Orędzie na II Światowy Dzień Młodzieży*, dz. cyt., s. 65.

²⁸ „Jest rzeczą konieczną – bardziej dzisiaj niż kiedykolwiek dotąd – aby wielkie osiągnięcia naukowe i technologiczne naszej epoki, kierowane rozumnie i zgodnie z zasadami etyki, prowadziły ku dobru całego człowieka i wszystkich ludzi”. Jan Paweł II, *Orędzie na II Światowy Dzień Młodzieży*, dz. cyt., s. 64-65.

formę pracy z młodzieżą, *duszpasterstwa strukturalne* będą pełniły kluczową rolę w organizacji życia młodych ludzi.

1.3. Santiago de Compostela 1989. *Jam jest Drogą i Prawdą, i Życiem*

Kolejne ŚDM zaczynają budować już swoją tradycję i tożsamość. Papież, zapraszając młodych do grobu św. Jakuba Apostoła, ukazał w orędziu dynamizm misji. Ciągłe zauważalne jest u Jana Pawła II założenie, że pisze do ludzi młodych znających Chrystusa. Przypomina im o potrzebie przynależności do wspólnoty Kościoła i współpracy z księżmi w zorganizowanych duszpasterstwach młodzieży. W orędziu czytamy: „Program tegorocznego Dnia Młodzieży jest bardzo bogaty. Ażeby jednak wydał on owoce, potrzebne jest wam szczególne przygotowanie duchowe pod kierunkiem waszych pasterzy w diecezjach, parafiach, stowarzyszeniach i ruchach, zarówno w perspektywie Niedzieli Palmowej, jak i sierpniowej pielgrzymki do Santiago de Compostela”²⁹. Całe orędzie wyrasta z perykopy o wskrzeszeniu Łazarza. Papież wyraźnie wskazał na Jezusa jako Drogę, Prawdę i Życie. Jest także obecne nawiązanie do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa, w którym nie może zabraknąć świadków Chrystusowego Krzyża. Pojawia się *motyw apostołstwa*, co zdaje się w pewnym sensie przełamywać model zamkniętych struktur młodzieżowych. Papież zwraca się tymi słowami: „Z okazji Dnia Młodzieży proszę was, abyście odnowili swoje zaangażowanie apostołskie. Chrystus was potrzebuje! Odpowiedzcie na Jego wezwanie z odwagą i zapałem waszej młodości”³⁰. O ile we wcześniejszych słowach papież dzielił się troską o przyszłość–„każdemu nowemu pokoleniu potrzebni są nowi apostołowie. Macie tu do spełnienia szczególną misję. Wy, młodzi, jesteście pierwszymi apostołami i ewangelizatorami młodzieży, która dziś stoi w obliczu tak wielu niepokojących wyzwań

²⁹ Jan Paweł II, *Orędzie na IV Światowy Dzień Młodzieży* w: M. Dąbrowska (red.), *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 75.

³⁰ Tamże, s. 73.

i zagrożeń”³¹ – tyle w dalszej części przenosi akcent z przyszłości na dziś. Jednak motywem kierującym na *dzis* jest rozróżnienie między uczestnikami ŚDM jako wierzącymi i odbiorcami ewangelizacji jako młodych niewierzących i zagubionych. „Do was przede wszystkim należy apostołstwo w miejscach nauki, pracy i rozrywki, i nikt nie może was w tym zastąpić. Wielu waszych rówieśników nie zna Chrystusa wcale, albo zna Go niedostatecznie”³².

To orędzie oraz przesłanie do młodych w Santiago de Compostela z punktu widzenia duszpasterstwa w Polsce nie budziło wątpliwości, jednakże z punktu widzenia świata i zmian zachodzących w świecie napotykało już na mocny sprzeciw, szczególnie w odniesieniu do nauczania moralnego³³. Młodzież coraz bardziej zlaicyzowana w mniejszym stopniu niż do tej pory była zainteresowana treścią dogmatyczną, nawet ci, którzy uczestniczyli w ŚDM. Zjawisko sekularyzacji nie było właściwie ocenione, co powodowało powolne rozchodzenie się oczekiwań Jana Pawła II i młodzieży zgromadzonej na ŚDM³⁴.

1.4. Częstochowa 1991. *Otrzymaliście Ducha przybrania za synów*

Jan Paweł II, zwracając się w kolejnym orędziu do młodych, pozostaje wierny swoim wcześniejszym przesłaniom. Zauważa już postępującą falę wyzwolenia spod panowania komunizmu, czego wyrazem był liczny udział młodzieży z krajów byłego ZSRR. Po 1989 roku zmieniła się także sytuacja Polski na mapie Europy. Wizyta Jana Pawła II w swojej ojczyźnie po odzyskaniu wolności miała szczególne

³¹ Tamże.

³² Tamże.

³³ „Było to w Santiago de Chile. Przemawiając do zgromadzonych tysięcy młodych Chilijczyków, Papież zapytał:–«Czy [...] chcecie wyrzec się bożka bogactwa, chciwości, konsumizmu, łatwego pieniądza?»–«Tak!»–chórem odpowiedziała widownia. «Czy naprawdę wyrzekacie się bożka seksu i przyjemności?»–«Nieee!»– chórem odpowiedziała widownia”. C. Bernstein, M. Politi, *Jego Świątobliwość Jan Paweł II i nieznaną historią naszych czasów*, Warszawa 1997, s. 441.

³⁴ J. Mariański, *Sekularyzacja jako megatrend społeczno-kulturowy*, „Relacje Międzykulturowe” 1 (2017), s. 233-234.

znaczenie³⁵. Nowa sytuacja Polski jako w pełni suwerennego państwa nie uszła uwadze Jana Pawła II. W orędziu na ŚDM w Częstochowie nawiązał do wolności jako daru i jednocześnie zadania: „Myślę o głębokich przemianach, jakie dokonują się w świecie. Dla wielu narodów otwierają się drogi nadziei na życie bardziej godne i bardziej ludzkie. W związku z tym przypominam sobie słowa prawdziwie profetyczne Soboru Watykańskiego II: «Duch Boży, który przedziwną opatrnością kieruje biegiem czasu i odnawia oblicze ziemi, pomaga tej ewolucji» (Gaudium et spes, 26)”³⁶. Mimo postępujących przemian papież ciągle zakłada istnienie żywej wiary w uczestnikach spotkań, a co warte jest także podkreślenia, mocno akcentuje perspektywę eschatologiczną: „Widzicie zatem, jak wielkie i zobowiązujące jest dziedzictwo synów Bożych, do którego jesteście powołani. Przyjmijcie je z wdzięcznością i odpowiedzialnością. Nie zmarnujcie go! Mieście odwagę, aby w sposób konsekwentny żyć tym dziedzictwem każdego dnia i głosić je innym. W ten sposób świat będzie się stawał coraz bardziej wielką rodziną synów Bożych”³⁷. Wyraźnie w kolejnych orędziach zarysowuje się integralna wizja młodego człowieka, który poruszony Słowem Bożym odnajduje swoje *Communio* w Kościele i z nadzieją patrzy w przyszłość, której zostanie spadkobiercą, zarówno w życiu doczesnym, jak i wiecznym. Taką nadzieję pokładał Jan Paweł II w młodzięży, mimo widocznych już oznak odchodzenia młodych od Kościoła. Zjawiska apostazji, choć jeszcze nieliczne,

³⁵ 1 czerwca 1991 roku Jan Paweł przybył do Polski z pierwszą pielgrzymką po upadku komunizmu. Papież podkreślił, że odzyskana wolność to zadanie i szansa. Podczas tej pielgrzymki Jan Paweł II przekonywał rodaków, że odzyskana wolność jest zadaniem i historyczną szansą, której nie można zmarnować. Zachęcał do sięgnięcia do fundamentu wiary, czyli Dekalogu. *Od tych dziesięciu prostych słów zależy przyszłość człowieka i społeczeństw. Przyszłość narodu, państwa, Europy, świata*, <https://www.polskieradio.pl/77/937/Artykul/325914,IV-pielgrzymka-Jana-Pawla-II-do-Polski-19-czerwca-i-1316-sierpnia-1991> (dostęp 8.05.2024).

³⁶ Jan Paweł II, *Orędzie na VI Światowy Dzień Młodzięży* w: M. Dąbrowska (red.), *Jan Paweł II do młodzięży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 82.

³⁷ Tamże, s. 84.

a także coraz głośniejsze kwestionowanie zasad moralnych nauki Kościoła będą powoli wymuszały zmianę założeń, na których bazowały wcześniejsze orędzia³⁸. Kolejne edycje ŚDM będą uwzględniały konkretne przemiany w prezentowanej wcześniej integralnej wizji młodego chrześcijanina.

1.5. Denver 1993. *Ja przyszedłem po to, aby (owce) miały życie i miały je w obfitości*

Osnową na kolejne ŚDM jest myśl zawarta w pierwszych słowach skierowanych do młodzieży w Denver, Colorado: „Światowe Dni i Spotkania Młodzieży to opatrnościowe chwile refleksji, które pozwalają młodym zastanowić się nad ich najgłębszymi pragnieniami, umocnić świadomość przynależności do Kościoła, a także wyznawać, z coraz większą radością i odwagą, wspólną wiarę w Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego. W tych momentach, wielu młodych, idąc za głosem Ducha Świętego, głosem silnym i łagodnym, podejmuje dojrzałe i śmiałe decyzje, które wpłyną być może na przyszły bieg dziejów”³⁹. Charakterystyczne stwierdzenia nawiązujące do wcześniejszych orędzi pozostają niezmiennie – świadomość przynależności do Kościoła (założenie, że każdy taką świadomość ma), znajomość Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego, wiara w Niego i akcent położony na przyszłość. Co jest warte podkreślenia w tym orędziu to mocny *kerymatyczny fundament*⁴⁰. Skoro pojawia się odniesienie do wydarzenia, jakim były śmierć i zmartwychwstanie Jezusa, to oznacza to rozumienie już wtedy potrzeby przepowiadania *kerymatu* do młodych. Papież zauważa w orędziu, że „codzienne doświadczenie

³⁸ *Europejska kultura sprawia wrażenie milczącej apostazji człowieka sytego, który żyje tak, jakby Bóg nie istniał*, Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Ecclesia in Europa*, Watykan 2003, 9.

³⁹ Jan Paweł II, *Orędzie na VIII Światowy Dzień Młodzieży* w: M. Dąbrowska (red.), *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 94.

⁴⁰ A. Pieckenhagen, *Kerymatyczny i moralny przekaz św. Jana Pawła do młodzieży w jego listach i orędziach na Światowe Dni Młodzieży*, „Teologia i Moralność” 14 (2019), nr 1 (25), s. 263.

uczy nas, że życie jest naznaczone grzechem i zagrożone śmiercią, chociaż serce wypełnione jest pragnieniem dobra i każdą częścią ciała jesteśmy przywiązani do życia. Wystarczy zastanowić się chwilę nad sobą i uświadomić sobie niebezpieczeństwa, na jakie jesteśmy narażeni, aby odkryć, że wszystko, co jest w nas, popycha nas ku czemuś, co jest poza nami, wszystko zachęca do pokonania pokusy powierzchowności i rozpaczy⁴¹. Przypomnienie w orędziu o grzechu i jego skutkach jest ważne z punktu widzenia życia młodych ludzi. Nasilająca się sekularyzacja powodowała zacieranie świadomości grzechu jako dobrowolnego i świadomego wyboru zła. Wzrastająca w drastycznym tempie liczba prób samobójczych oraz przypadków depresji znajdowały swoje wyjaśnienie w odrzuceniu przez świat Dobrej Nowiny o życiu wiecznym. W społeczeństwie, które pogrąża się w tzw. *cywilizacji śmierci*, ratunkiem staje się wskazanie na źródło życia. Papież pisze: „w tajemnicy Krzyża i Zmartwychwstania Chrystus zniszczył śmierć i grzech, pokonał nieskończoną odległość dzielącą człowieka od nowego życia, które jest w Nim⁴²”.

W orędziu na ŚDM w Denver delikatnie zarysowuje się zmiana w postrzeganiu młodzieży, polegająca na widzeniu konkretnych problemów w życiu młodych przynależących do Kościoła. Biorąc pod uwagę obecne realia, trzeba powiedzieć, że w tamtym czasie to była bardzo ważna zmiana. Orędzia przestawały być już opowiadaniem o zagubionym moralnie świecie, do którego młodzi są posłani jak apostołowie. W orędziach pojawiła się troska o młodych w Kościele uwikłanych w grzech, dla których ratunkiem jest Jezus Chrystus, dawca życia wiecznego.

1.6. Manila 1995. *Jak Ojciec mnie posłał, tak i Ja was posyłam*

Z dotychczasowych ŚDM spotkanie w Manili było najliczniejsze, ponieważ na Filipiny przybyło ok. 5 milionów osób. Było to ogromne wyzwanie logistyczne dla organizatorów, a jednocześnie liczny udział podkreślał dynamikę Kościoła w Azji. Tradycja ŚDM kształtowana

⁴¹ Jan Paweł II, *Orędzie na VIII Światowy Dzień Młodzieży*, dz. cyt., s. 96.

⁴² Tamże, s. 97.

przez wędrówkę po kontynentach świata wzbogaciła się o doświadczenie żywego Kościoła azjatyckiego. Azja była i jest rozumiana jako kontynent misyjny, przeznaczony do ewangelizacji w III Tysiącleciu chrześcijaństwa⁴³. Nie umknęło to uwadze Jana Pawła II, który w orędziu do młodych w Manili napisał: „Źródłem powołania i wysiłku misyjnego Kościoła jest centralna tajemnica naszej wiary: Pascha. Właśnie bowiem «wieczorem owego pierwszego dnia» Jezus ukazał się uczniom, którzy schronili się za zamkniętymi drzwiami «z obawy przed Żydami» (J 20, 19). Spotkanie z Nim nazajutrz po męce pozwoliło Apostołom przekonać się namacalnie, że Jego orędzie nie było kłamstwem i że Jego obietnice to nie słowa pisane na piasku. On sam – żywy i jaśniejący chwałą – jest świadectwem wszechmocnej miłości Boga, która zmienia radykalnie bieg dziejów i życie każdego z nas”⁴⁴. Papież wyraźnie wskazuje w orędziu na potrzebę zaangażowania się w dzieło misji. Nadaje temu dziełu rangę powołania misyjnego, które ma stać się istotą świadectwa wiary. Jan Paweł II wciąż mocno trzyma się założenia, że uczestnicy ŚDM są wezwani do misji jako osoby mające wiarę. Co więcej, nie tylko mające wiarę, ale także rozwijające ją poprzez rozumienie tajemnicy Paschy⁴⁵. Tymczasem ówczesne badania socjologiczne dotyczące praktyk religijnych młodzieży w Polsce już ukazywały trendy negatywne, czyli spadek liczby młodych, dla których wiara ma decydujący wpływ na ich wybory moralne⁴⁶. Przeoczenie tego faktu, względnie niedoszacowanie skali problemu mogło spowodować pewne uśpienie w reagowaniu na postępującą sekularyzację. Dalej papież wskazuje:

⁴³ Jan Paweł II, List apostolski *Tertio Millenio Adveniete*, Watykan 1995, 1-2.

⁴⁴ Jan Paweł II, *Orędzie na IX i X Światowy Dzień Młodzieży* w: M. Dąbrowska (red.), *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 101.

⁴⁵ G. Ryś, *Liturgia Paschy to nie teatr*, <https://www.gosc.pl/doc/1965706.Bp-Rys-liturgia-Paschy-to-nie-teatr> (dostęp 8.05.2024). W tym krótkim artykule kard. G. Ryś zwraca uwagę na konieczność wyjaśniania znaku Paschy.

⁴⁶ J. Mariański, *Kondycja religijna i moralna młodzieży szkół średnich (1988-2017)*, w: P. Ochotny, M.J. Tutak, T. Wielebski (red.), *Duszpasterstwo młodzieży w Polsce wobec współczesnych przemian*, Warszawa 2018, s. 147.

„U boku człowieka naszego stulecia, u boku was wszystkich, drodzy młodzi przyjaciele, zlaknieni i spragnieni prawdy, staje Kościół, by towarzyszyć wam w drodze. Przynosi wam odwieczne orędzie Ewangelii i powierza porywające zadanie apostołskie: macie być uczestnikami Nowej Ewangelizacji”⁴⁷. Odniesienie młodych ludzi do uczniów jako apostołów, uczestników Nowej Ewangelizacji⁴⁸ jest niewątpliwie świeżym powiewem w dialogu Kościoła z młodzieżą. Jednakże sam nakaz *macie być!* w swojej istocie mógł okazać się niewystarczający, a nawet mało skuteczny. Mając na uwadze postawy społeczne młodych wobec religii, także tych skupionych wokół duszpasterstw młodzieży, należało najpierw zaprosić ich do dzieła Nowej Ewangelizacji. Co ciekawe, użyte po raz pierwszy w orędziach w kontekście ewangelizacji słowo *towarzystwo*, być może jeszcze bez głębszego odniesienia mogło w kolejnych latach nadać ŚDM właśnie charakter preewangelizacyjny⁴⁹.

Podsumowując orędzie do młodych w Manili trzeba uczciwie przyznać, że jest ono ściśle skorelowane z poprzednimi orędziami i po wnikliwej analizie widać nić łączącą wszystkie orędzia. Ta nić to potrzeba gromadzenia młodych w Kościele w formie grup duszpasterskich, praca nad pogłębieniem wiary i relacji do Chrystusa i zorientowanie na apostołstwo jako działanie na rzecz Nowej Ewangelizacji.

⁴⁷ Jan Paweł II, *Orędzie na IX i X Światowy Dzień Młodzieży*, dz. cyt., s. 103.

⁴⁸ Pojęcie *nowa ewangelizacja* wprowadził Paweł VI w adhortacji *Evangelii nuntiandi*, o ewangelizacji w świecie współczesnym w 1975 roku. Kolejni papieże rozwijali znaczenie tego pojęcia. Benedykt XVI w Liście apostołskim *Ubicumque et semper* napisał: „Podzielał troskę moich czcigodnych poprzedników i uważam, że należy udzielić właściwych odpowiedzi, aby cały Kościół, odradzając się w mocy Ducha Świętego, zwrócił się do współczesnego świata z nowym zapalem misyjnym, by krzycić nową ewangelizację”, <https://rmissio.pl/papieska-rada-ds-n-e/ubicumque-et-semper> (dostęp 9.05.2024).

⁴⁹ Preewangelizacja jest przygotowaniem do ewangelizacji i polega na angażowaniu się w duchu chrześcijańskim na płaszczyźnie społecznej, kulturowej i ludzkiej. R. Hajduk, *Preewangelizacja i współczesne sposoby jej urzeczywistnienia*, „Forum Teologiczne” 16 (2015), s. 173.

1.7. Paryż 1997. *Nauczycielu, gdzie mieszkaś? Chodźcie, a zobaczcie!*

ŚDM w Paryżu, według zapowiedzi dziennikarzy i publicystów, miał być spektakularną porażką papieża. Z różnych środowisk płynęły głosy, aby nie robić tego wydarzenia w tym mieście, gdzie najbardziej były widoczne w Europie skutki sekularyzacji⁵⁰. Mimo nacisków, by odwołać ŚDM, Jan Paweł II zdecydował się na ryzyko spotkania z młodzieżą, która stawiała coraz trudniejsze, czasem bardzo ostre pytania o sens wiary w Boga⁵¹. Sytuacja była dramatyczna także z powodu wpływających na światło dzienne przestępstw seksualnych popełnionych przez duchownych w Kościele. Dodatkowo nasilała się gorączka przełomu tysiącleci, skupiona wokół *New Age* (Era Wodnika), co pobudzało do synkretyzmu religijnego⁵² i etyki sytuacyjnej. W takim klimacie Jan Paweł II napisał orędzie do młodych na ŚDM w Paryżu.

Nieziemiennie w przesłaniu papieża pozostaje założenie, że zwraca się do młodych, którzy znają Jezusa i Kościoł. Myśl przewodnia orędzia nawiązuje do sceny ewangelicznej znad Jordanu, kiedy

⁵⁰ Przed spotkaniem w Paryżu w 1997 roku, pojawiało się wiele głosów przewidujących, że młodzi nie przyjadą, że jest to laicka Francja w której ludzie nie są zainteresowani Kościołem. <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/890421,12-Swiatowe-Dni-Mlodziezy-we-Francji-zaskoczyly-nawet-sceptykow> (dostęp 9.05.2024).

⁵¹ Paryż, 1 czerwca 1980 r. To wtedy doszło do pierwszego w historii papieża dialogu Ojca Świętego z młodymi. Przemówienie stanowiło ciąg odpowiedzi na 21 pytań. Jedno z nich doczekało się jednak ze strony papieża jedynie milczenia. Jak się okazało, nie na długo. Młody Francuz, deklarujący się jako ateista, zadał Janowi Pawłowi II pytanie, które odbiegało od zagadnień poruszanych przez pozostałych uczestników wydarzenia. Nie przesłał go też wcześniej Ojcu Świętemu, aby mógł się przygotować. Młodzieniec chciał się dowiedzieć, czym jest wiara, której nie podziela, ale której jednocześnie nie zamierza zwalczać. <https://polskifr.fr/duchowa-strona/nie-lekajcie-sie-waszej-mlodosci-pozwolicie-sie-porwac-chrystusowi-dialog-jana-pawla-ii-z-mlodymi> (dostęp 9.05.2024)

⁵² Papież zdecydowanie odrzuca próby łączenia różnych religii w imię poprawności poglądów. W adhortacji *Ecclesia in Europa* wyraźnie odrzuca formy synkretyzmu religijnego i próby zbratania Ery Wodnika z chrześcijaństwem. Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Ecclesia in Europa*, Watykan 2003, 71.

zaciekawieni uczniowie Jana Chrzciciela zadają Jezusowi pytanie: *Gdzie mieszkaś?* (J 1, 38). Papież pisze: „Żyjemy w epoce wielkich przemian. Szybko chyłą się ku upadkowi ideologie, które sprawiały wrażenie odpornych na niszczące działanie czasu, a na naszej planecie wytyczane są nowe podziały i granice (...). Fundamentem wiary Kościoła jest Jezus Chrystus, jedyny Zbawiciel świata: wczoraj, dziś i na wieki (por. Hbr 13, 8). Wiara kieruje nas do Chrystusa, ponieważ do Niego zwracają się pytania wypływające z ludzkiego serca w obliczu tajemnicy życia i śmierci. Od Niego tylko możemy bowiem otrzymać odpowiedzi, które nie łudzą i nie rozczarowują”⁵³. Obok założenia wiary w młodych ludziach Jan Paweł II przypomina młodym o sakramentach inicjacji chrześcijańskiej, takich jak chrzest i Eucharystia oraz o pokucie: „rozpoznając w sobie nowych mężczyzn i kobiety, odrodzonych dzięki łasce chrztu, rozmawiajcie z Jezusem poprzez modlitwę i słuchanie słowa; doświadczajcie radości pojednania w sakramencie pokuty; przyjmujcie Ciało i Krew Chrystusa w Eucharystii; przyjmujcie Go i służcie Mu w braciach”⁵⁴. Pozostaje wobec tych założeń i nawiązania do sakramentów pytanie, czy dla młodych Europy i całego świata był to zrozumiały przekaz. Zapewne skierowany do wspólnot młodzieżowych skupionych w duszpasterstwach młodzieży, zwłaszcza w Polsce, był to jeszcze przekaz klarowny i czytelny. Taka zresztą była pierwotna idea ŚDM, by gromadzić rozproszoną, katolicką młodzież dla podtrzymania jej wiary i przypomnienia ważnych prawd teologicznych i moralnych. Tymczasem na trzy lata przed Wielkim Jubileuszem Chrześcijaństwa priorytety młodzieży rozchodziły się z oczekiwaniami duszpasterzy. Już w tym czasie konieczna była reewangelizacja młodzieży i dorosłych, a więc zwrócenie się do młodych jak do przedstawicieli neopogaństwa. Słowa św. Pawła, że „wiara rodzi się z tego, co się słyszy, a tym co się słyszy, jest słowo Chrystusa” (Rz 10, 17), są proklamacją skutecznej metody rodzenia

⁵³ Jan Paweł II, *Orędzie na XII Światowy Dzień Młodzieży* w: M. Dąbrowska (red.), *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 112.

⁵⁴ Jan Paweł II, *Orędzie na XII Światowy Dzień Młodzieży*, dz. cyt., s. 113.

wiary w sercu człowieka – głoszenie kerygmatu, czyli Słowa Bożego o Chrystusie ukrzyżowanym i zmartwychwstałym. Bez kerygmatu ewangelizacja nie może być skuteczna, działania duszpasterskie mogą pójść w kierunku tzw. coachingu, rozumianego jako trening motywacyjny inspirowany wydarzeniami z Pisma św.⁵⁵ Dlatego pierwotna idea ŚDM, choć szlachetna i wspólnotowa, nie wytrzymała już próby czasu i potrzebowała adaptacji do zmieniającej się sytuacji młodego człowieka w świecie.

1.8. Rzym 2000. *A słowo stało się Ciałem i zamieszkało wśród nas*

Orędzie przekazane młodym przed ŚDM w Rzymie nie było przełomowe, jeśli chodzi o sposób myślenia Jana Pawła II o młodzieży i język komunikacji. W zasadzie to orędzie było podsumowaniem dotychczas opublikowanych przesłań Jana Pawła II do młodych jako wchodzących w trzecie tysiąclecie chrześcijaństwa. W nawiązaniu do ewangelicznego hasła Jubileuszu papież pisze: „Kontemplujcie i rozważajcie tę prawdę! Bóg stworzył nas, byśmy mieli udział w Jego własnym życiu; powołuje nas, byśmy byli Jego dziećmi, żywymi członkami mistycznego Ciała Chrystusa, świetlanymi świątyniami Ducha miłości. Wzywa nas, byśmy «należeli» do Niego; pragnie, aby wszyscy byli święci. Młodzi przyjaciele, miejcie świętą ambicję być świętymi, tak jak On jest święty!”⁵⁶. Dominujące w tym orędziu jest mówienie o powołaniu do świętości. Jak w soczewce w tym przesłaniu skupiona jest recepta na świętość wspominana w poprzednich orędziach – wspólnota *Communio*, lektura Pisma św. i znajomość prawd wiary pochodząca z katechezy szkolnej, parafialnej czy przekazu rodzinnego.

Język orędzi Jana Pawła II od 1986 roku znacząco się nie zmienił, za to rewolucję światopoglądową i religijną przeszli ich odbiorcy, czyli

⁵⁵ W. Kowalewski, J.D. Wawrzyniak, *Implikacje coachingu dla przywództwa religijnego*, *Theologia Vratislaviensia* 9(2014), s. 158. Uwagę temu zagadnieniu poświęca także Instytut Tertio Millennio w artykule *Czy ŚDM to papieski coaching?*, <https://tertio.pl/czy-sdm-to-papieski-coaching/> (dostęp 9.05.2024).

⁵⁶ Jan Paweł II, *Orędzie na XV Światowy Dzień Młodzieży* w: M. Dąbrowska (red.), *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie, dz. cyt.*, s. 137.

ludzie młodzi. Pojawiły się nawet głosy w samym Kościele kwestionujące zasadność kontynuacji ŚDM⁵⁷. Samo orędzie napisane jest językiem wybitnie teologicznym, a przeczytanie go ze zrozumieniem wymagało specjalistycznej wiedzy z zakresu teologii. Użyte słowa, takie jak *Theotokos*, *Emmanuel*, czy nawet *Wcielenie*, czyniły ten tekst trudnym w odbiorze. Być może zamiarem papieża było przekazanie orędzia skądinąd bardzo spójnego i poprawnego teologicznie w pierwszej kolejności duchownym i katechetom. W takiej wersji orędzie stawało się bardziej osnową programów duszpasterskich dla młodzieży niż skierowanym bezpośrednio do młodych prostym przekazem o miłości Boga, który stał się człowiekiem⁵⁸. Gdyby nie podejmowany wysiłek na bazie katechezy i spotkań formacyjnych, recepcja orędzi Jana Pawła II mogłaby okazać się dość słaba. W tym miejscu warto dodać w podsumowaniu dotychczasowych orędzi papieskich do młodych, że zbyt hermetyczny język teologiczny był postrzegany jako czynnik zniechęcający młodych do samodzielnej lektury dotychczasowych orędzi.

1.9. Toronto 2002. *Wy jesteście solą dla ziemi. Wy jesteście światłem świata*

U schyłku swego pontyfikatu Jan Paweł II napisał orędzie, które przełamało dotychczasowe schematy. Tym razem pojawiło się przesłanie bardzo proste, oparte na dwóch symbolach ewangelicznych – soli i świetle, zaczerpniętych z Kazania na Górze. Orędzie na ŚDM w Toronto jest też zdecydowanie krótsze. Nowością przesłania do młodych jest świadome nawiązanie do procesu sekularyzacji i jej skutków. Papież pisze: „We współczesnym zlaicyzowanym świecie, w którym wielu żyje tak, jak gdyby Bóg nie istniał, bądź są zafascynowani irracjonalnymi formami religijności, trzeba abyście właśnie wy, droga młodzieży, potwierdzali na nowo, że wiara jest decyzją osobistą, która angażuje całą egzystencję. Niech Ewangelia będzie wielkim kryterium wyznaczającym wybory i kierunki waszego życia! W ten

⁵⁷ Instytut Tertio Millenio, *Czy ŚDM to papieski coaching?*, dz. cyt.

⁵⁸ J. Kurosz, *Duszpasterstwo młodzieży w ogólnopolskich programach duszpasterskich (2000-2015)*, „Teologia Praktyczna” 16 (2015), s. 79.

sposób staniecie się misjonarzami w słowach i czynach, gdziekolwiek żyjecie i pracujecie, będziecie znakami miłości Boga, wiarygodnymi świadkami miłującej obecności Chrystusa”⁵⁹. Począwszy od ŚDM w Toronto orędzia papieży zaczynają nabierać bardziej uniwersalnego charakteru. Jest zrozumiałe, że każde orędzie skierowane jest do ludzi młodych, funkcjonujących w strukturach kościelnych. Jednakże od orędzia w Toronto można mówić także o odniesieniu do młodzieży będącej poza Kościołem, stąd uniwersalizm orędzi stawał się coraz bardziej faktem. Papież w odpowiedzi na wydarzenia w świecie po 11 września 2001 roku⁶⁰ zwrócił uwagę na konieczność ponownej ewangelizacji w miejscach, gdzie wskutek sekularyzacji wygasły ostatnie zarzewia wiary. Czytamy w orędziu: „Przybądźcie, aby na wielkich arteriach komunikacyjnych Toronto rozbrzmiewało radosne orędzie o Chrystusie, który miłuje każdego człowieka i prowadzi do spełnienia wszelki ślad dobra, piękna i prawdy obecny wśród ludzi. Przybądźcie, aby wyrazić przed światem waszą radość ze spotkania Jezusa Chrystusa, wasze pragnienie by Go coraz lepiej poznawać, wasze zobowiązanie by głosić Ewangelię zbawienia aż po krańce ziemi!”⁶¹. W orędziu Jana Pawła II pojawia się pierwszy raz określenie Kościoła jako domu oraz jako szkoły modlitwy. To z pozoru proste stwierdzenie rzuca nowe światło na rozumienie wspólnoty i Kościoła, którego struktury, takie jak parafie i diecezje, mogą stać się drugim domem. Papież bardzo odważnie proponuje młodym chrześcijaństwo będące stylem życia, z zaangażowaniem apostołskim, a nie tylko skupionym wokół samych struktur Kościoła sposobem na przetrwanie w trudnych czasach. Kolejne orędzia papieży będą w swej istocie odchodzić od ścisłej dogmatyki katolickiej i wskazań natury moralnej. Będą bardziej ukierunkowały na misję, jaką ma Lud Boży żyjący w Chrystusie. Orędzie Jana Pawła II do młodych

⁵⁹ Jan Paweł II, *Orędzie na XVII Światowy Dzień Młodzieży* w: M. Dąbrowska (red.), *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, dz. cyt., s. 148.

⁶⁰ Zamach na WTC w Nowym Jorku.

⁶¹ Jan Paweł II, *Orędzie na XVII Światowy Dzień Młodzieży*, dz. cyt., s. 149-150.

w Toronto stało się kanwą zmiany w tym kierunku: „staniecie się misjonarzami w słowach i czynach, gdziekolwiek żyjecie i pracujecie, będziecie znakami miłości Boga, wiarygodnymi świadkami miłującej obecności Chrystusa. Pamiętajcie: «Nie zapala się (...) światła i nie stawia pod korcem, ale na świeczniku, aby świeciło wszystkim, którzy są w domu» (Mt 5, 15)”⁶².

1.10. Kolonia 2005. *Przybyliśmy oddać Mu pokłon*

Orędzie skierowane do młodych w Kolonii było ostatnim przesłaniem Jana Pawła II. W niespełna rok po publikacji orędzia Jan Paweł II odszedł do domu Ojca, a jego następcą został wybrany Benedykt XVI, który spotkał się z młodzieżą w Kolonii w 2005 roku.

Papież Jan Paweł II jako motto orędzia wybrał słowa nawiązujące do hołdu Mędrców ze Wschodu, którzy jako przedstawiciele pogańskiego świata ruszyli za światłem z nieba–„W istocie, światło Chrystusa rozjaśniało już umysły i serca Mędrców. «Ruszyli w drogę» (Mt 2, 9) – opisuje ewangelista – z odwagą udając się na nieznane drogi i podejmując długą i niełatwą podróż. Nie wahali się pozostawienia wszystkiego, aby pójść za przewodem gwiazdy, którą zobaczyli na Wschodzie (por. Mt 2, 1)”⁶³. W tych słowach wstępu zawiera się przekonanie, że w relacji z młodzieżą trzeba jak najszybciej wyjść poza struktury obecnego duszpasterstwa. Ostatnie orędzie Jana Pawła II do młodych w Kolonii zostało zbudowane na wnioskach po spotkaniu w Toronto. Już wtedy wyraźnie zabrzmiało rozumienie ŚDM jako wydarzeń preewangelizacyjnych, skierowanych do ludzi niewierzących i tzw. poszukujących (agnostyków). Model bycia agnostykiem wskutek upadku autorytetu Kościoła po 2000 roku stawał się wygodną odpowiedzią młodych ludzi na pytanie o wiarę w Boga⁶⁴. Dlatego orędzie na ŚDM w Kolonii nie zakładało już wiary

⁶² Tamże.

⁶³ Jan Paweł II, *Orędzie na XX Światowy Dzień Młodzieży w: M. Dąbrowska (red.), Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilii, dz. cyt., s. 161.*

⁶⁴ B. Laskowska, *Młodzież wobec kryzysu religijnego*, „Colloquium” 1 (2009), s. 138.

i ścisłej relacji młodych z Kościołem. Mędracy ze Wschodu zostali ukazani jako przedstawiciele ówczesnej młodzieży poszukującej–„To ważne, najdrożsi, by nauczyć się obserwować znaki, przez które Bóg nas wzywa i nami kieruje. Kiedy jesteśmy świadomi, że to On nas prowadzi, wówczas serce doświadcza autentycznej głębokiej radości, której towarzyszy żywe pragnienie by go spotkać i wytrwale za Nim iść”⁶⁵. Młody człowiek, utożsamiający się z sytuacją poszukujących Mędrców otrzymuje w orędziu Dobrą Nowinę – kerygmat: „weszli do domu i zobaczyli Dziecię z Matką Jego, Maryją» (Mt 2, 11). Na pierwszy rzut oka nic nadzwyczajnego. A jednak to Dziecię jest inne od pozostałych: jest to Jednorodzony Syn Boży, który ogołocił się ze swej chwały (por. Flp 2, 7) i zstąpił na ziemię, aby umrzeć na krzyżu. Wszedł pośród nas i stał się ubogim, aby przyoblec nas Bożą chwałą, której w pełni doświadczymy w niebie, naszej błogosławionej ojczyźnie”⁶⁶. Zgodnie z intencją orędzia spotkanie w Kolonii miało być zaproszeniem młodych ludzi, narażonych coraz mocniej na skutki sekularyzacji do spotkania z Chrystusem. W orędziu papież wskazał także na przeciwności, które dotyczą młodzież na drodze poznawania Chrystusa–„bałwochwalstwo jest ciągłą pokusą człowieka. Niestety są ludzie, którzy rozwiązania problemów szukają w praktykach religijnych niezgodnych z wiarą chrześcijańską. Jest duży nacisk, by wierzyć w łatwe mity sukcesu i władzy; niebezpieczne jest uleganie mrocznym koncepcjom sacrum, które przedstawiają Boga jako formę energii kosmicznej, bądź w inny sposób nie do pogodzenia z nauką katolicką”⁶⁷.

W orędziu na ŚDM w Kolonii pojawia się po raz pierwszy zaproszenie skierowane do młodych bez zakotwiczenia w Kościele–„zaproszenie do uczestnictwa w Światowym Dniu Młodzieży dotyczy również was, drodzy przyjaciele, którzy nie jesteście ochrzczeni lub którzy nie odnajdujecie się w Kościele. Czyż nie jest prawdą, że również wy macie pragnienie Absolutu i jesteście w poszukiwaniu «czegoś»,

⁶⁵ Jan Paweł II, *Orędzie na XX Światowy Dzień Młodzieży*, dz. cyt., s. 162.

⁶⁶ Tamże.

⁶⁷ Tamże, s. 163.

co nada znaczenie waszemu życiu? Zwróćcie się do Chrystusa, a nie będziecie zawiedzeni”⁶⁸.

Na przełomie pontyfikatów Jana Pawła II i Benedykta XVI za rysowała się wyraźna zmiana w postrzeganiu ŚDM. Zmiana w swej istocie skupiała się na przyjęciu nowego priorytetu w dziedzinie duszpasterstwa młodzieży: nie należy występować z naukami o moralności chrześcijańskiej do młodych, którzy najpierw potrzebują ewangelizacji. ŚDM po 2000 roku rozpoczęły nowy rozdział w poszukiwaniu wspólnego języka wiary z młodzieżą całego świata⁶⁹. W tym przemyślanym na nowo ujęciu na pierwsze miejsce wysunęła się potrzeba głoszenia kerygmatu (wydarzenia śmierci i zmartwychwstania Chrystusa) oraz ukazywania Boga jako kochającego Ojca.

2. Orędzia do młodych Benedykta XVI

Benedykt XVI różnił się od swego poprzednika w podejściu do duszpasterstwa młodych. Zdecydowanie w mniejszym stopniu widział młodzież w kategorii odrębnej grupy społecznej. Przez kolejne orędzia kierowane na ŚDM przygotowywał młodych do odważnego wchodzenia w dorosłość i brania odpowiedzialności za swoje życie. Postulował, aby okres młodości był ukierunkowany na misję, do której Bóg przygotowuje każdego człowieka. Benedykt XVI w swoich przemówieniach wyraźnie dawał do zrozumienia, że ówczesny świat nie zna już Chrystusa, że mamy czasy postępującej ateizacji. Stąd też język przekazu u Benedykta XVI był przesiąknięty kerygmatem. Jednakże, z uwagi na ściśle naukową proveniencję papieża, postrzeganego jako pancerny kardynał, obrońca doktryny, jego orędzia będą przesycone teologią dogmatyczną, podobnie jak w przypadku pierwszych orędzi Jana Pawła II. Niemniej, po zdjęciu maski teologicznej

⁶⁸ Tamże, s. 164.

⁶⁹ „Tak wielu nam współczesnych nie zna jeszcze miłości Bożej lub pragnie wypełnić swoje serce bezwartościowymi namiastkami. Koniecznym staje się przeto, by stawać się świadkami kontemplacyjnej miłości w Chrystusie”. Jan Paweł II, *Orędzie na XX Światowy Dzień Młodzieży*, dz. cyt., s. 164.

z tych przesłań okazuje się, że orędzia są pisane z uwzględnieniem aktualnych wyzwań duszpasterskich odnośnie do młodzieży⁷⁰.

2.1. Sydney 2008. *Gdy Duch Święty zstąpi na was, otrzymacie Jego moc i będziecie moimi świadkami*

Benedykt XVI po spotkaniu z młodzieżą w Kolonii napisał orędzie do młodych, zaczynając od streszczenia dzieła stworzenia przez Słowo Boga i moc Ducha Świętego. Intuicja podpowiadała Papieżowi, że trzeba przypomnieć światu, a szczególnie ludziom młodym, zapomnianą historię o stworzeniu świata i człowieka. Co więcej, światu, który uległ mocno sekularyzacji należało przypomnieć (nie narzucić)⁷¹ Dobrą Nowinę o Jezusie Chrystusie z Nazaretu. Dlatego też w orędziu do młodych w Sydney pisał wielokrotnie o sakramencie bierzmowania, który dawniej w Kościele rozumiany był jako sakrament chrześcijańskiego wtajemniczenia w dorosłe życie, a także jako sakrament dojrzałości chrześcijańskiej⁷². Papież zwraca się do młodych: „Dziś jest szczególnie ważne, aby odkryć sakrament Bierzmowania i odnaleźć jego wartość dla naszego duchowego wzrostu. Kto przyjął sakramenty Chrztu i Bierzmowania niechaj pamięta, że stał się «świętynią Ducha»: Bóg w nim mieszka. Niech będzie zawsze świadom tego i niech sprawia, aby skarb, który jest w nim, przyniósł owoce świętości. Kto jest ochrzczony, a nie przyjął jeszcze sakramentu Bierzmowania, niech się przygotowuje, aby go otrzymać, wiedząc, że tak stanie się chrześcijaninem «dojrzałym», gdyż Bierzmowanie udoskonalona łaskę chrztu”⁷³. Benedykt XVI, wydobywając na światło dzienne zapomniane co do istoty sakramenty inicjacji chrześcijańskiej, wskazał na konieczność przemyślenia celów w duszpasterstwie. Być może chciał powrócić do czasów, kiedy młodzież jako grupa społeczna

⁷⁰ B. Kołek, *Wybrane zagadnienia pedagogii wychowania Benedykta XVI*, „Roczniki Pedagogiczne” 38 (2010), t. 2, s. 70.

⁷¹ Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska Verbum Domini*, Watykan 2010, 193.

⁷² *Obrzędy wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych*, Katowice 1988, 8.

⁷³ Benedykt XVI, *Duch Święty zstąpi na was, otrzymacie Jego moc i będziecie moimi świadkami*, Orędzie na XXIII Światowy Dzień Młodzieży, „L'Osservatore Romano” 2007 nr 9, s. 25.

miała mniejsze znaczenie ze względu na zakładaną w sakramencie bierzmowania dorosłość i dojrzałość w wierze. Jednakże bez względu na przesłanki, którymi kierował się papież taka zmiana w zasadzie nie była już możliwa. Młodzież jako grupa społeczna w Kościele od czasu pamiętnego listu *Parati semper* bardzo mocno zakorzeniła się w mentalności Kościoła i stała się ważnym podmiotem działań duszpasterskich. Niemniej jednak przypomnienie o tym, że czas młodości wiąże się z dorosłym życiem chrześcijańskim i nie może trwać zbyt długo jako okres bezczynności, było ważnym elementem orędzia do młodych w Sydney. Gwarancją duchowego rozwoju i przejścia z okresu dziecięctwa ku dorosłości jest świadomość obecności Ducha Świętego.

Nawiązanie do stwórczej mocy Ducha Świętego ma swoje odniesienie do proroczej wizji w Księdze Ezechiela. Proroctwo nad wyschłymi kośćmi przywołało wiatr, który jest znakiem Ducha Świętego ożywiającego obumarłą naturę człowieka (Ez 37, 1-14). Papież pisze: „nosimy w sobie tę pieczęć miłości Ojca w Jezusie Chrystusie, którą jest Duch Święty. Nie zapominajmy tego nigdy, gdyż Duch Pana zawsze pamięta o każdym i chce, poprzez was młodych w szczególności, wzbudzać w świecie wiatr i ogień nowej Pięćdziesiątnicy (...). Wiem dobrze, ile wy młodzi, niesiecie w sercu wielkiego szacunku i miłości do Jezusa, jak pragniecie Go spotkać i z Nim rozmawiać. Jednakże pamiętajcie, że właśnie obecność Ducha Świętego w nas potwierdza, tworzy i buduje naszą osobę na Osobie samego Jezusa, ukrzyżowanego i zmartwychwstałego. Stawajmy się więc domownikami Ducha Świętego, aby być nimi dla Jezusa”⁷⁴. Orędzie w znaczący sposób dowartościowało także potrzebę modlitwy. Papież przyjmował podobne założenie co poprzednik, cytując za św. Augustynem, że w każdym człowieku jest w sposób ontologiczny wpisane pragnienie Boga⁷⁵. Podążanie w kierunku Boga najpierw indywidualnie w swoim umyśle i sercu, a w konsekwencji łączenie się w tej drodze z innymi poszukującymi było i jest rezultatem misji Kościoła. Fundamentem

⁷⁴ Tamże, 5.

⁷⁵ Augustyn, *Wyznania*, Kraków 2020, 1, 1.

owocnej misji jest modlitwa. Papież pisze: „płodność apostołska i misyjna nie jest głównie rezultatem programów i metod duszpasterskich mądrze opracowanych i «wydajnych», ale jest owocem nieustannej wspólnotowej modlitwy”⁷⁶.

Podsumowując orędzie do młodych w Sydney, trzeba stwierdzić, że podobnie jak wcześniejsze orędzia z Toronto i Kolonii także i to miało wymiar odśrodkowy. Przesłanie do młodych nadawało kierunek nowej ewangelizacji w świecie – z wnętrza, czyli środka Kościoła, w kierunku na peryferia, by spotkać poszukujących, jak i tych, którzy porzucili wiarę. Tak rodził się typ *duszpasterstwa inkluzywnego*, włączającego do Kościoła wszystkich, bez uprzedniego zakładania wiary⁷⁷. Istotna staje się misja na wzór apostołów, polegająca na aktywizacji duszpasterstwa do apostołstwa na rzecz młodych, żyjących poza Kościołem. Papież zaprosił młodych niezależnie od aktualnego stanu wiary, aby otworzyli się na moc Ducha Świętego prowadzącą do odnowienia relacji z Chrystusem.

2.2. Madryt 2011. *Zakorzenieni i zbudowani na Chrystusie, mocni w wierze*

W orędziu do młodych na ŚDM w Madrycie Benedykt XVI ubiera w słowa swoją myśl wyrażoną w poprzednim orędziu odnośnie do młodości: „Gdy myślę o swoich młodych latach, pamiętam, że po prostu nie chcieliśmy się zatracić w zwyczajności mieszczańskiego życia. Chcieliśmy tego, co wielkie i nowe. Pragnęliśmy wieść życie wielkie i piękne. Niewątpliwie wynikało to także z naszej sytuacji. W czasach dyktatury nazistowskiej i podczas wojny byliśmy, by tak rzec, «uwięzieni» przez panującą władzę. Chcieliśmy zatem wyjść na zewnątrz, doświadczyć w pełni możliwości bycia człowiekiem. Sądzę jednak, że w pewnym sensie ta skłonność do wychodzenia poza zwyczajność jest obecna w każdym pokoleniu. Do istoty młodości

⁷⁶ Benedykt XVI, *Duch Święty zstąpi na was, otrzymacie Jego moc i będziecie moimi świadkami*, dz. cyt., s. 25.

⁷⁷ M. Chrostowski, *Niewykorzystana szansa? O inkluzywnym potencjale niemieckiej koncepcji duszpasterstwa szkolnego jako źródle inspiracji dla Kościoła w Polsce*, „Teologia i Człowiek” 54 (2021) 2, s. 20.

należy pragnienie czegoś więcej niż uporządkowana codzienność i pewna praca – pragnienie tego, co naprawdę wielkie. Czy to tylko próżne marzenie, które znika, gdy stajemy się dorośli?”⁷⁸. Zdaniem papieża tym, co popycha ku dorosłości, jest wychodzenie poza zwyczajność, pragnienie tego, co naprawdę wielkie. Młodość jest czasem podchodzenia do granicy, po której przekroczeniu odpowiedzialność za drugiego człowieka będzie znakiem dojrzałości i dorosłości. Papież ponownie ukazuje w orędziu wartość dorosłości opartej na dobrze przeżytym dzieciństwie i młodości. Zdaniem Benedykta XVI świat potrzebuje dziś dojrzałych świadków wiary, którzy są gotowi odrzucić lansowany w świecie styl życia bez Boga: „Współczesna kultura w niektórych częściach świata, a zwłaszcza na Zachodzie, dąży do wykluczania Boga lub do traktowania wiary jako sprawy prywatnej, niemającej wpływu na życie społeczne. I chociaż wartości leżące u podstaw społeczeństwa – takie jak poczucie godności człowieka, solidarność, praca i rodzina – wywodzą się z Ewangelii, można stwierdzić swego rodzaju «usuwanie na dalszy plan Boga», swoistą amnezję, jeśli nie wręcz rzeczywiste odrzucenie chrześcijaństwa i wyrzeczenie się skarbu otrzymanej wiary, co grozi utratą własnej głębokiej tożsamości”⁷⁹. Pisząc te słowa papież daje do zrozumienia, że nieobce jest mu *zjawisko sekularyzmu*, a więc postawy negacji Boga: „Rozumiemy zatem, że usiłowanie wyeliminowania Boga, by człowiek mógł żyć, jest absurdalne! Bóg jest źródłem życia; odrzucenie Go jest równoznaczne z odejściem od tego źródła i, co nieuniknione, wyrzeczeniem się pełni i radości: «Stworzenie bowiem bez Stwórcy ginie» (KDK, 36)”⁸⁰.

Sekularyzm u Benedykta XVI jest silniej akcentowany niż u Jana Pawła II. Obaj papieże byli świadomi zagrożeń, jakie niesie ze sobą to zjawisko. O ile w orędiach u Jana Pawła II zjawisko sekularyzmu

⁷⁸ Benedykt XVI, *Zapущcie korzenie w Chrystusie i na Nim się budujcie, umacniajcie się w wierze* (por. Kol 2,7), Orędzie na XXVI Światowy Dzień Młodzieży, „L’Osservatore Romano” 2010 nr 10, s. 4-9.

⁷⁹ Tamże.

⁸⁰ Tamże.

było wspomинane jako niepokojący styl życia bez Boga, o tyle u Benedykta XVI jest konkretnym wyzwaniem, z którym podejmuje walkę. Papież pisze wręcz o absurdzie eliminacji Boga z życia człowieka: „Rozpowszechniony relatywizm, w myśl którego wszystko jest tak samo ważne i nie istnieje żadna prawda ani żaden absolutny punkt odniesienia, nie daje prawdziwej wolności, a tylko powoduje niepewność, zagubienie, uleganie panującej modzie. Wy, młodzi, macie prawo uzyskać od poprzednich pokoleń stałe punkty odniesienia, byście mogli dokonywać wyborów i budować swoje życie, podobnie jak młoda roślina, która potrzebuje solidnego wsparcia, dopóki nie zapanuje korzeni i nie wyrosnie na potężne drzewo, mogące wydawać owoce”⁸¹. Wyraźnie widać, że w przesłaniu Benedykta XVI sekularyzm stał się jednym z najpoważniejszych zagrożeń dla wiary młodego pokolenia. Dlatego też pojawia się silny akcent na dojrzałość w wierze, kształtowaną przez duszpasterstwo młodzieży w myśl zasady, że świadomym zagrożeniem, człowiekiem dojrzałym w wierze jest znacznie trudniej manipulować w kwestii relacji do Boga i Kościoła. Przy tym mocnym akcencie pozostało na marginesie ważne pytanie – czy nie była to reakcja spóźniona? Co więcej, podobnie jak u Jana Pawła II młodzież jest *przyszłością społeczeństwa i Kościoła*⁸². Kształtowanie młodych na przyszłych świadków wiary (w myśl zasady: co zasiejesz, to zbierzesz) nie ma większego uzasadnienia, o ile nie jest daniem świadectwa już tu i teraz⁸³.

Orędzie na ŚDM w Madrycie jest swoistym przepisem na budowanie w społeczeństwie chrześcijańskiej tożsamości odpornej na skutki sekularyzmu. Po raz pierwszy w historii orędzi w przesłaniu papieża pojawia się analogia – na przykładzie obrazu drzewa papież pisze: „Pierwszy obraz przedstawia drzewo mocno wrosnięte w podłoże dzięki korzeniom, które je karmią i dają mu stabilność. Gdyby nie miało korzeni, porwałby je wichur i obumarłoby. Co stanowi nasze korzenie? Naturalnie rodzice, rodzina i kultura naszego kraju są bardzo

⁸¹ Tamże.

⁸² Tamże.

⁸³ Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, Watykan 2013, 27.

ważnymi składnikami naszej tożsamości. Biblia ukazuje jeszcze inny element. Prorok Jeremiasz pisze: «Błogosławiony mąż, który pokłada ufność w Panu, i Pan jest jego nadzieją. Jest on podobny do drzewa zasadzonego nad wodą, co swe korzenie puszcza ku strumieniowi; nie obawia się, gdy nadejdzie upał, bo zachowa zielone liście; także w roku posuchy nie doznaje niepokoju i nie przestaje wydawać owoców» (Jr 17, 7-8)⁸⁴. Drugi obraz to skała, na której człowiek buduje dom: „Drodzy przyjaciele, budujcie wasz dom na skale, jak człowiek, który «wkopał się głęboko». Starajcie się i wy każdego dnia podążać za Słowem Chrystusa”⁸⁵.

Przywołane w orędziu biblijne obrazy zostały dopełnione przez ogłoszenie Dobrej Nowiny: „My wierzymy niezłomnie, że Jezus Chrystus ofiarował siebie na krzyżu, by obdarzyć nas swoją miłością; w swojej męce niósł nasze cierpienia, wziął na siebie nasze grzechy, uzyskał dla nas przebaczenie i pojednał nas z Bogiem Ojcem, otwierając nam drogę do życia wiecznego (...). W istocie, z otwartego na krzyżu serca Jezusa wytrysnęło owo boskie życie, zawsze dostępne dla wszystkich, którzy podnoszą wzrok ku Ukrzyżowanemu (...). Poza Chrystusem, który umarł i powstał z martwych, nie ma zbawienia!”⁸⁶. Kerygmaticzny wydzwięk orędzia do młodych w Madrycie stanowi istotne przesłanie. Jest to przedłużenie myśli św. Pawła, który pisał w Liście do Koryntian: „Skoro bowiem świat przez mądrość nie poznał Boga w mądrości Bożej, spodobało się Bogu przez głupstwo głoszenia słowa zbawić wierzących. Tak więc, gdy Żydzi żądają znaków, a Grecy szukają mądrości, my głosimy Chrystusa ukrzyżowanego, który jest zgorszeniem dla Żydów, a głupstwem dla pogan, dla tych zaś, którzy są powołani, tak spośród Żydów, jak i spośród Greków, Chrystusem, mocą Bożą i mądrością Bożą” (1 Kor 1, 21-24). Głoszenie kerygmatu tak jak w czasach apostoelskich, stanie się kluczową przesłanką kolejnych orędzi papieskich do młodych. W kontekście

⁸⁴ Benedykt XVI, *Zapućcie korzenie w Chrystusie i na Nim się budujcie, umacniajcie się w wierze* (por. Kol 2, 7), dz. cyt., s. 7.

⁸⁵ Tamże.

⁸⁶ Tamże.

procesu sekularyzmu i porzucania wiary w życie wieczne, a przede wszystkim skupienia się wyłącznie na sprawach doczesnych, Dobra Nowina o Jezusie Chrystusie ukrzyżowanym i zmartwychwstałym zaczęła odżywać w duszpasterstwach młodzieży.

2.3. Rio de Janeiro. 2013 *Idźcie i nauczajcie wszystkie narody!*

Ostatnie z orędzi Benedykta XVI do młodych w Rio de Janeiro zostało napisane w podobnym stylu co poprzednie. Papież nie był już uczestnikiem ŚDM w Brazylii, ponieważ po jego ustąpieniu na Stolicę Piotrową został wybrany Franciszek. Orędzie zostało opublikowane w Roku Wiary (2012), co zostało podkreślone w słowach: „Rok przygotowań do spotkania w Rio zbiega się z Rokiem Wiary, na którego początku odbył się Synod Biskupów poświęcony «Nowej ewangelizacji dla przekazu wiary chrześcijańskiej». Dlatego cieszę się, że również wy, drodzy młodzi, włączacie się w ten zryw misyjny całego Kościoła: ukazywanie Chrystusa jest najcenniejszym darem, jaki możecie uczynić innym”⁸⁷. To orędzie, kończące pontyfikat Benedykta XVI, wyznaczyło młodym nowy, silny trend w kierunku misyjnym. Konsekwencją tego trendu musiało być jeszcze większe otwarcie wspólnoty Kościoła na krańce świata. To z kolei przenosiło akcent postrzegania Kościoła jako *Communio* na Kościół jako *Lud Boży*⁸⁸. Takie spojrzenie jest podstawą ewangelizacji misyjnej, a więc ukierunkowanej na cały świat. Dlatego orędzie na ŚDM w Rio de Janeiro jest w swojej istocie misyjne, pobudzające do apostołstwa i wyzwajające entuzjazm misyjny jako owoc Roku Wiary. Wprawdzie teologia kard. Józefa Ratzingera, jak i Benedykta XVI mocno oscylowała wokół rozumienia Kościoła jako *Communio*⁸⁹, to nic nie stało na przeszkodzie, aby w kontekście ewangelizacji mówić o świadomości Ludu Bożego. Jak

⁸⁷ Benedykt XVI, *Idźcie i nauczajcie wszystkie narody* (Mt 28, 19), Orędzie na XXVIII Światowy Dzień Młodzieży, „L'Osservatore Romano” 2013 nr 1, s. 15.

⁸⁸ M. Tatar, *Biblijne podstawy eklezjalnej duchowości Communio*, „Collectanea Theologica” 91 (2021) 2, s. 141.

⁸⁹ List do Biskupów Kościoła katolickiego *Communio notio* o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია, dz. cyt.

stwierdza Marek Tatar–, „O komunijnej świadomości Ludu Bożego świadczy posłuszeństwo Chrystusowi, które nie pozwala pozostawać Kościołowi w zamkniętej enklawie⁹⁰.

Ważność tematyki związanej z działaniem misyjnym powoduje, że w żadnym z orędzi Benedykta XVI nie ma poruszonych spraw związanych z moralnością. O ile poprzedni papież akcentował moralność opierającą się na Dekalogu, o tyle Benedykt XVI nie formułował podobnych wskazań. Być może powodem rezygnacji ze stawiania wymogów moralnych było przekonanie o mało skutecznym oddziaływaniu na młodzież tekstów o charakterze moralizatorskim. Papież skupiał się bardziej na wyjaśnianiu doktryny chrześcijańskiej niż na wskazaniach związanych z moralnością. Warto też zauważyć, że istnieje ścisła zależność między kerygmatem a moralizmem–im bardziej głoszony jest kerygmat, tym mniej albo wcale nie ma odniesienia do powinności moralnych⁹¹. Dlatego orędzie do młodych w Rio de Janeiro było *kerygmatyczne i misyjne*. Moralność chrześcijanina rodzi się jako owoc misyjnego zapału: „Gdy głosicie Ewangelię, wy sami coraz głębiej zakorzeniacie się w Chrystusie, stajecie się dojrzałymi chrześcijanami. Zaangażowanie misyjne jest zasadniczym wymiarem wiary: nie jest się prawdziwie wierzącym, jeżeli się nie ewangelizuje”⁹². Do ewangelizacji zaproszony jest każdy człowiek, również młody. Papież nie wymaga od świadków wiary nieskazitelności moralnej. Głoszący Ewangelię mają stawać przed światem w całej swej kruchości przekonani, że moc głoszenia nie jest z nich, ale z Boga. Owocem takiej misji wobec całego świata będzie osobista relacja z Chrystusem, odnawiana każdego dnia. Bliskość Zbawiciela i przebywanie z Nim to w swej istocie naturalna droga do nawrócenia w wolności dziecka Bożego. Dlatego na zakończenie orędzia papież pisze: „Chrystus potrzebuje waszego zaangażowania i waszego świadectwa. Niech nic was nie zniechęca–ani trudności, ani niezrozumienie–do wprowadzania

⁹⁰ M. Tatar, *Biblijne podstawy eklezjalnej duchowości Communio*, dz. cyt., s. 142.

⁹¹ Z. Kiernikowski, *Działanie człowieka dla Boga a dzieło Boga w człowieku*, „Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” Rok XVI 2017 nr 1 (30) s. 66.

⁹² Benedykt XVI, *Idźcie i nauczajcie wszystkie narody (Mt 28, 19)*, dz. cyt., s. 16.

Ewangelii Chrystusa do miejsc, gdzie się znajdujecie: każdy z was jest cenny w wielkiej mozaice ewangelizacji! Na zakończenie, drodzy młodzi, chciałbym was zachęcić, byście wsłuchiwali się w głębi siebie w głos Jezusa, który wzywa was do głoszenia Ewangelii. Jak pokazuje to wielki posąg Chrystusa Odkupiciela w Rio de Janeiro, Jego serce jest otwarte na wszystkich, bez różnic, a Jego ramiona są wyciągnięte, aby dosięgnąć każdego. Bądźcie sercem i ramionami Jezusa! Idźcie świadczyć o Jego miłości, bądźcie nowymi misjonarzami, kierującymi się miłością i otwartością!”⁹³.

3. Orędzia do młodych Franciszka

Podobnie jak Jan Paweł II, papież Franciszek był i jest nadal postrzegany jako papież z dalekiego kraju. Sytuacja Kościoła w Argentynie, a szczególnie panujące tam ubóstwo materialne i duchowe mocno wpłynęły na rys duchowości obecnego papieża. W oczach całego świata jawi się jako *papież miłosierdzia* rozumiejący potrzeby biednych i opuszczonych. Od początku pontyfikatu Franciszek wyraźnie daje do zrozumienia, że nie jest moralistą, nawet biegłym dogmatykiem, ale gorliwym orędownikiem ludzi dotkniętych na różny sposób ubóstwem. Jego nauczanie i dzieła podejmowane w ramach ewangelizacji są mocno osadzone w nurcie braterstwa i budowania więzi społecznych.

3.1. Kraków 2016. *Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią!*

Po 25 latach od pamiętnego spotkania w Częstochowie Polska drugi raz stała się gospodarzem ŚDM, a centralnym miastem spotkania był Kraków. Hasło nawiązujące do *Kazania na Górze* (Mt 5) łączyło się z orędziami do młodych, ogłaszanych po ŚDM w Rio de Janeiro w wymiarze diecezjalnym. Od 2014 roku Franciszek przekazywał młodym wskazania ewangeliczne zawarte w błogosławieństwach, o czym przypomniał na początku orędzia na ŚDM w Krakowie: „Podczas naszej długiej i wymagającej drogi, prowadzą nas słowa Jezusa, pochodzące

⁹³ Tamże.

z Kazania na Górze. Rozpoczęliśmy ją w 2014 roku, rozważając wspólnie pierwsze błogosławieństwo: «Błogosławieni ubodzy w duchu, albowiem do nich należy królestwo niebieskie» (Mt 5, 3). Temat wybrany na rok 2015, to: «Błogosławieni czystego serca, albowiem oni Boga oglądać będą» (Mt 5, 8). W roku, który jest przed nami, pragniemy zainspirować się słowami: «Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią» (Mt 5, 7)⁹⁴. Jest to warte podkreślenia, że w zasadzie pierwszy raz ŚDM pod przewodnictwem Franciszka zaczęły się koncentrować wokół wybranej idei zaczerpniętej z Ewangelii i przez kolejne lata komponować się w całość. Z całą pewnością dobór haseł na ŚDM od czasów Franciszka powstał w oparciu o *konkretną strategię*, co niewątpliwie stanowi powiew świeżości⁹⁵. Fakt wprowadzania strategii w planowanie działań w Kościele należy odczytywać w pontyfikacie Franciszka jako klucz do rozumienia jego przekazu, nie tylko w kwestii duszpasterstwa młodzieży. ŚDM w Krakowie zbiegły się z ogłoszonym rok wcześniej Rokiem Miłosierdzia. Stąd też wyraźnie widać, że uważna analiza błogosławieństw w orędziach do młodych od 2014 roku nie jest przypadkowa, skoro ostatecznie hasłem ŚDM w Krakowie w Roku Miłosierdzia jest błogosławieństwo dotyczące ludzi miłosiernych⁹⁶.

ŚDM w Krakowie są całkowicie dziełem Franciszka, stąd też orędzie napisane do młodych w Krakowie jest emanacją nauczania papieża wokół kwestii związanych z ubóstwem, sekularyzacją i brakiem wyraźnej aktywności młodych chrześcijan na polu zmagania się z aktualną rzeczywistością. Papież zauważa w orędziu, że przyczyną takiego stanu rzeczy jest zamknięcie świata i człowieka na Boże miłosierdzie, co w pewnym stopniu wynika z niezrozumienia tego wielkiego daru Boga. Franciszek wyjaśnia młodym, że: „Miłosierdzie

⁹⁴ Franciszek, *Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią* (Mt 5,7). Orędzie na XXXI Światowy Dzień Młodzieży, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/youth/documents/papa-francesco_20150815_messaggio-giovani_2016.html (dostęp 7.05.2024).

⁹⁵ Franciszek, Adhortacja apostołska *Christus vivit*, Watykan 2019, 204.

⁹⁶ Franciszek, *Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią* (Mt 5, 7), dz. cyt.

naszego Pana objawia się przede wszystkim, kiedy On pochyla się nad ludzką nędzą i okazuje swoje współczucie tym, którzy potrzebują zrozumienia, uzdrowienia i przebaczenia. W Jezusie wszystko mówi o miłosierdziu. Co więcej: On sam jest miłosierdziem⁹⁷. W orędziu nie wybrzmiewają już bezpośrednio żaden nakaz ani powinność moralna. Jest to dowód na to, że w świadomości Franciszka dominuje obraz młodzieży potrzebującej duchowego wsparcia, od której nie można od razu wymagać wiary i postaw moralnych. Stąd też przekierowanie spojrzenia młodych na Krzyż Chrystusa i Jego zbawczą Mękę ma w swej istocie wymiar wybitnie kerygmaticzny. O ile wcześniejsi papieże, mówiąc o Krzyżu, zakładali w młodych zarzewie wiary, o tyle Franciszek skupia się bardziej na opowiedzeniu tego wydarzenia młodzieży, aby w nich spowodować poruszenie serca i zasiać wiarę. To istotna różnica, na pierwszy rzut oka trudna do wychwycenia. Bardzo znamienne jest postawione w tym kluczu pytanie zawarte w orędziu: „A czy ty, drogi chłopcze, droga dziewczyno, poczułeś kiedykolwiek na sobie to spojrzenie pełne nieskończonej miłości, która, pomimo wszystkich twoich grzechów, ograniczeń, upadków, wciąż ci ufa i z nadzieją patrzy na twoje istnienie? Czy jesteś świadomy, jak wielka jest twoja wartość w planie Boga, który z miłości oddał ci wszystko?”⁹⁸.

Intuicja zawarta w orędziu do młodych jest dowodem na to, że Franciszek mimo swego wieku zna i rozumie sytuację młodego człowieka. Stąd też w kolejnych przemówieniach papieskich, a ostatecznie w adhortacji *Christus vivit* wyraźnie zostanie zasugerowana konieczność zmiany myślenia w kontekście duszpasterstwa młodzieży⁹⁹. O ile jeszcze przed rokiem 2000 sprawdzał się na masową skalę model duszpasterstwa opartego na spotkaniach grup, o tyle obecnie większą skuteczność w kształtowaniu postaw młodych ma angażowanie ich do konkretnych postaw i towarzyszenia: „Zapraszam was zatem do ponownego odkrycia uczynków miłosierdzia względem ciała:

⁹⁷ Tamże.

⁹⁸ Tamże.

⁹⁹ Franciszek, Adhortacja apostolska *Christus vivit*, dz. cyt., 212-214.

głodnych nakarmić, spragnionych napoić, nagich przyodziać, podróżnych w dom przyjąć, więźniów pocieszać, chorych nawiedzać, umarłych grzebać. Nie zapominajmy również o uczynkach miłosiernych względem duszy: grzesznych upominać, nieumiejętnych pouczać, wątpięcym dobrze radzić, strapionych pocieszać, krzywdy cierpliwie znosić, urazy chętnie darować, modlić się za żywych i umarłych. Jak widzicie, miłosierdzie nie jest «pobłażliwością za wszelką cenę», nie jest też zwykłym sentymentalizmem. Jest sprawdzianem autentyczności naszej postawy jako uczniów Jezusa, naszej wiarygodności jako chrześcijan we współczesnym świecie”¹⁰⁰. Ukoronowaniem tych słów było zaproszenie do aktywności na polu czynienia miłosierdzia, które mocno wybrzmiało w homilii na zakończenie ŚDM w Krakowie w poniekąd słynnym już zaproszeniu, by wstać z kanapy. W wielu innych przemówieniach do młodych wybrzmiewał ten sam akcent, aby poprzez intensywne doświadczenie braterstwa dać światu konkretną odpowiedź na wyzwania naszych czasów, by różne flagi i języki nie były źródłem niezgody i podziału, ale okazją, żeby budować mosty¹⁰¹.

3.2. Panama 2019. *Oto ja, służebnica Pańska, niech mi się stanie według słowa Twego!*

Ważnym wnioskiem po ŚDM w Krakowie było przekonanie, że obecne czasy nie potrzebują młodzieży kanapowej. Franciszek, wyznaczając kolejny ŚDM w Panamie, w swojej strategii uznał za stosowne ukazanie Maryi jako wzoru do naśladowania. Dlatego po zamknięciu tematów związanych z błogosławieństwami z Kazania na Górze skupił się na prostocie życia Maryi w jej młodości. Kolejne

¹⁰⁰ Franciszek, *Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią* (Mt 5, 7), dz. cyt.

¹⁰¹ Franciszek, *Wielkie rzeczy uczynił mi Wszechmocny* (Łk 1, 49). *Orędzie na XXXII Światowy Dzień Młodzieży*, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/youth/documents/papa-francesco_20170227_messaggio-giovani_2017.html (dostęp 7.05.2024).

lata przygotowań do spotkania w Panamie przebiegały pod hasłami maryjnymi¹⁰².

Orędzie do młodych na ŚDM w Panamie zostało zaprezentowane w formie czterominutowego przekazu filmowego poprzez media społecznościowe. O przyczynach nowoczesnej komunikacji orędzia przez Papieża informowała KAI: „Tegoroczne orędzie zamyka serię trzech przesłań o tematyce maryjnej, jakie Franciszek kierował do młodzieży pomiędzy spotkaniem w Krakowie a ŚDM w Panamie. Po raz pierwszy jest ono opublikowane w formie wideo. Jak wyjaśnia komunikat prasowy Stolicy Apostolskiej, to m.in. odpowiedź na prośbę, która wybrzmiała przy okazji Synodu Biskupów i przygotowań do niego, by szukać nowych i adekwatnych sposobów komunikacji z młodymi ludźmi. Wideoklip z papieskim przemówieniem ilustrowany jest ujęciami ze Światowych Dni Młodzieży w Krakowie i zdjęciami z rozmaitych wydarzeń z udziałem młodych katolików na całym świecie”¹⁰³. Orędzie w formie medialnego przekazu jest bardzo krótkie i treściwe, skupione wokół tematu służby i powołania w życiu Maryi:

¹⁰² „Na zakończenie Światowego Dnia Młodzieży w Krakowie wskazałem następny cel naszej pielgrzymki, która z Bożą pomocą zaprowadzi nas do Panamy w roku 2019. W tej drodze towarzyszy nam Maryja Panna, Ta, którą wszystkie pokolenia nazywają błogosławioną (por. Łk 1, 48). Nowy etap naszej drogi jest powiązany z poprzednim, który koncentrował się na Błogosławieństwach, ale pobudza nas, byśmy szli naprzód. Zależy mi bowiem, abyście wy, ludzie młodzi, mogli pielgrzymować nie tylko wspominając przeszłość, ale również mając odwagę w chwili obecnej oraz nadzieję na przyszłość. Postawy te, zawsze żywe w młodej Niewieście z Nazaretu, są jasno wyrażone w tematach wybranych na trzy następne Światowe Dni Młodzieży. W roku bieżącym (2017) będziemy zastanawiali się nad wiarą Maryi, kiedy w Magnificat powiedziała: «Wielkie rzeczy uczynił mi Wszechmocny» (Łk 1, 48). Temat następnego roku (2018) – «Nie bój się, Maryjo, znalazłaś bowiem łaskę u Boga» (Łk 1, 30) – pozwoli nam rozważać miłość pełną odwagi, z jaką Maryja przyjęła zwiastowanie anielskie. Światowy Dzień Młodzieży 2019 będzie inspirowany słowami «Oto Ja służebnica Pańska, niech Mi się stanie według twego słowa!» (Łk 1, 38), będącymi pełną nadziei odpowiedzią, którą Maryja dała aniołowi”. Franciszek, *Wielkie rzeczy uczynił mi Wszechmocny* (Łk 1, 49), dz. cyt.

¹⁰³ <https://www.ekai.pl/papieskie-oredzie-na-sdm-po-raz-pierwszy-w-formie-video> (dostęp 10.05.2024).

„Jej słowa to odważne i wielkoduszne: «tak». To pozytywna odpowiedź kogoś, kto rozumie, na czym polega tajemnica powołania: na przekroczeniu samego siebie i służeniu bliźnim. Znaczenie naszego życia można odnaleźć jedynie w służbie Bogu i drugiemu człowiekowi”¹⁰⁴. Orędzie jest zwróceniem się do młodych z propozycją życia według zasad wiary chrześcijańskiej. Nie jest w żaden sposób opresyjne i narzucające konkretne postawy moralne. Zdecydowanie różni się od orędzi wcześniejszych papieży i jest wyraźnym odzwierciedleniem duchowości Franciszka. Jego pamiętne słowa z Rio de Janeiro, z Mszy św. posłania–*Idźcie, bez obawy by służyć*¹⁰⁵–nabrały w przekazie do młodych konkretnego kształtu, wzorowanego na postawie Maryi. Możemy dostrzec w tym orędziu mocny akcent na apostołstwo, które rodzi się ze słuchania. Nie ma już zbyt dużo miejsca na diagnozę obecnych czasów, wskazania Franciszka wybiegają wprzód: „Propozycje, które Bóg ma dla nas, tak jak ta, którą złożył Maryi, nie służą temu, by zgasić nasze marzenia, ale by rozpalic pragnienia; by sprawić, że nasze życie przyniesie owoce, że rozbłyszczą uśmiechy i rozradują się serca. Odpowiedzieć pozytywnie Bogu—to pierwszy krok do bycia szczęśliwym i do uszczęśliwienia innych”¹⁰⁶. Orędzie w wersji medialnej, okraszone zdjęciami i fragmentami filmowymi z poprzednich edycji ŚDM, spotkało się z pozytywnym przyjęciem przez młodych, którzy są pokoleniem obrazu.

3.3. Lizbona 2023. *Maryja wstała i poszła z pośpiechem*

Po ŚDM w Panamie w drodze do Lizbony Papież zaproponował młodym strategię przygotowań opartą na słowie *wstań!*¹⁰⁷. W kolejnych

¹⁰⁴ Franciszek, *Orędzie na XXXIV ŚDM w Panamie*, <https://sdmpolska.pl/sdm-2019> (dostęp 10.05.2024).

¹⁰⁵ Franciszek, *Bez obawy idźcie służyć*, Homilia na zakończenie Rio de Janeiro 2013, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/homilie/zakonczenie-sdm_28072013.html (dostęp 10.05.2024).

¹⁰⁶ Franciszek, *Orędzie na XXXIV ŚDM w Panamie*, dz. cyt.

¹⁰⁷ Temat ŚDM w Lizbonie będzie brzmiał: „Maryja wstała i poszła z pośpiechem” (Łk 1, 39). „Pomyślałem, aby w ciągu dwóch lat poprzedzających to spotkanie, wraz z wami zastanowić się nad dwoma innymi tekstami biblijnymi: «Młodzieńcze, tobie

orędziach zauważalny jest silny związek z przeżytych w 2018 roku Synodem Biskupów, co ma swoje odzwierciedlenie w stwierdzeniu Synod i ŚDM – wyrażają zasadniczy wymiar Kościoła: „podążać razem”. Zaplanowane na 2022 rok ŚDM w Lizbonie zostały przełożone na kolejny rok z powodu pandemii *Covid-19*. W okresie pandemii środowiska młodzieżowe w Kościele były zmuszone mocno ograniczyć swoją aktywność. Sytuacja zamknięcia i lęku przed śmiercią bardzo niekorzystnie wpłynęła na psychikę młodych ludzi. Było to bardzo odczuwalne w świadectwach duszpasterzy, którzy podejmowali w tym czasie posługę, głównie poprzez media społecznościowe i tryb pracy zdalnej.

Mimo nieprzewidzianej sytuacji związanej z koronawirusem papież nie zmienił strategii przygotowań do Lizbony. Nadal pozostało hasło w kluczu *Wstań!* Orędzie na ŚDM w Lizbonie w swej istocie było podsumowaniem dotychczasowego przekazu Franciszka do młodych z mocnym akcentem na nadzieję życia wiecznego. „W tych ostatnich, tak trudnych czasach, kiedy ludzkość, doświadczona już traumą pandemii, rozdzierana jest dramatem wojny, Maryja otwiera dla wszystkich – a zwłaszcza dla was, ludzi młodych tak, jak Ona – drogę bliskości i spotkania. Mam nadzieję i głęboko wierzę w to, że doświadczenie, które stanie się udziałem wielu z was w Lizbonie, w sierpniu przyszłego roku, stanie się nowym początkiem dla was młodych, a wspólnie z wami także dla całej ludzkości”¹⁰⁸.

Orędzie do młodych na ŚDM w Lizbonie jest orędziem o apostołstwie młodych. Ukazuje perspektywę człowieka powołanego do życia wiecznego, która stopniowo uwalnia go z lęku o swoje życie i wyzwala dynamizm misyjny. „Drodzy młodzi, nadszedł czas, by z pośpiechem

mówię wstań» (por. Łk 7, 14), w 2020 r., i «Wstań. Ustanawiam cię świadkiem tego, co zobaczyłeś» (por. Dz 26, 16), w 2021 roku. Franciszek, *Młodzieńcze, tobie mówię wstań* (por. Łk 7, 14). Orędzie na XXXV Światowy Dzień Młodzieży, <https://diecezja.pl/aktualnosci/oredzie-papieza-franciszka-na-xxxv-swiatowy-dzien-mlodziezy/> (dostęp 10.05.2024).

¹⁰⁸ Franciszek, *Maryja wstała i poszła z pośpiechem*, Orędzie na XXXVII ŚDM w Lizbonie, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/youth/documents/papa-francesco_20220815_messaggio-giovani_2022.html (dostęp 10.05.2024).

wyruszyć ku konkretnym spotkaniom, ku prawdziwemu przyjęciu tego, kto jest inny niż my, tak, jak dzieje się to w przypadku młodej Maryi i starszej już Elżbiety. Tylko w ten sposób będziemy mogli pokonać odległości dzielące pokolenia, klasy społeczne, kultury etniczne i wszelkiego rodzaju grupy oraz kategorie, a także wojny. Dla rozbitej i podzielonej ludzkości młodzi ludzie zawsze są nadzieją na nową jedność¹⁰⁹. W tym orędziu jak w soczewce skupiają się idee nauczania Franciszka będące troską o braterstwo, misyjną dynamikę wspólnot chrześcijańskich i szacunek wobec ludzi starszych i w podeszłym wieku: „Potrzeba przymierza pomiędzy młodzieżą a starszymi, aby nie zapomnieć nauki płynącej z historii, aby przezwyciężyć polaryzacje i ekstremizmy współczesnych czasów”¹¹⁰.

W tym ostatnim orędziu najmocniej został zaakcentowany jego preewangeliczny charakter, czyli podkreślenie spotkania w Lizbonie jako zgromadzenia ludzi o różnej wrażliwości religijnej w duchu braterstwa. To, co zostało zapoczątkowane wraz z Benedyktem XVI, a więc oddanie ŚDM jako pola głoszenia kerygmatu, obecnie przeżywa swój rozkwit i znajduje dobre przyjęcie przez młodych. ŚDM przestały być traktowane jako metoda duszpasterstwa młodzieży w grupach skupionych tylko wokół Kościoła, a zamiast tego stały się areną ewangelizacji wszystkich obecnych. W podsumowaniu orędzia do młodych w Lizbonie papież pisze: „Droży młodzi, marzę o tym, byście podczas ŚDM mogli na nowo doświadczyć radości spotkania z Bogiem oraz z braćmi i siostrami. Po długim okresie rozłąki i izolacji – z Bożą pomocą – odkryjemy w Lizbonie radość braterskiego uścisku pomiędzy narodami i pokoleniami, uścisku pojednania i pokoju, uścisku nowego misyjnego braterstwa!”¹¹¹.

¹⁰⁹ Tamże.

¹¹⁰ Franciszek, *Orędzie na Światowy Dzień Dziadków i Osób Starszych 2022*, <https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/nonni/documents/20220503-messaggio-nonni-anziani.html> (dostęp 10.05.2024).

¹¹¹ Franciszek, *Maryja wstała i poszła z pośpiechem*, dz. cyt.

4. Wnioski i postulaty

Poddając analizie dotychczasowe orędzia papieskie na ŚDM, można wyciągnąć praktyczne wnioski służące skutecznej formacji młodzieży w obecnym czasie. Zanim przejdziemy do prezentacji wniosków, warto zacząć od stwierdzenia, że oczekiwania duszpasterzy i młodzieży uległy zasadniczej zmianie na przestrzeni lat. Dość trudne w odbiorze orędzia Jana Pawła II ze względu na moralno-dogmatyczny charakter zostały zastąpione prostymi wskazaniem Franciszka. Wnioski płynące z krytycznej analizy orędzi papieskich do młodych mogą się okazać bardzo pomocne w szukaniu wspólnego języka z dzisiejszą młodzieżą.

4.1.

Zorganizowane duszpasterstwa młodzieży znajdują pośród młodych coraz mniejsze zainteresowanie. Obecnie młodzi poszukują wśród duchownych przewodników, którzy pomogą im w rozwoju wiary, znajdując czas na ich wysłuchanie. Ta potrzeba znacznie przewyższa potrzebę przynależności do konkretnej grupy parafialnej. Stąd też ważne miejsce w formacji młodzieży powinno zajmować towarzyszenie młodym w ich miejscach, jak szkoły, miejsca rozrywki czy zakłady pracy. Istotne i ważne jest docenienie towarzyszenia cyfrowego poprzez obecność w mediach społecznościowych.

4.2.

Należy gruntownie przemyśleć treści przekazywane młodym w konferencjach podczas wydarzeń o charakterze masowym. Dotychczas popularne w tej przestrzeni nauki o moralności tracą na znaczeniu ze względu na coraz bardziej powszechny permissywnizm moralny. Istotne jest, aby poprzez głoszenie Słowa (przepowiadanie kerygmatu) rodzić w sercach słuchaczy wiarę. Niekiedy zbyt pochopnie zakłada się żywą wiarę w ludziach młodych, co w konsekwencji spotyka się z ich strony z niezrozumieniem treści przekazu. Powrót do kerygmatu, podobnie jak w czasach apostołskich, to opowiedzenie na nowo młodym Ewangelii o Jezusie Chrystusie ukrzyżowanym i zmartwychwstałym. Dodatkowo trzeba dziś wzmocnić ten przekaz

zapewnieniem o bezwarunkowej miłości Boga i stale aktualnym zaproszeniu do wspólnoty Kościoła. Te proste w swej formie słowa nadziei (niekiedy uznawane za banalne przez wąską grupę duszpasterzy) mają pozytywny wpływ na postrzeganie rzeczywistości Kościoła przez młodzież.

4.3.

Wydarzenia organizowane z myślą o młodych powinny mieć w swym założeniu zaproszenie do wiary i praktykowania życia chrześcijańskiego, a nie być formą wywierania presji na wybory życiowe. Może się to dokonywać na drodze towarzyszenia młodym w ich środowisku, jak również poprzez osobiste doświadczenie wiary. Należy ukazywać chrześcijaństwo jako styl życia inspirowany Ewangelią, a nie tylko zbiór zasad moralnych, których odrzucenie skutkuje karą wiecznego potępienia. Spotkania młodzieży powinny pomagać w upowszechnieniu kultury wzajemnego słuchania w duchu braterstwa, dialogu i zrozumienia.

4.4

Umiejętne odczytywanie znaków czasu, a szczególnie takich zjawisk, jak sekularyzm, społeczeństwo wyboru (nie losu), może pomagać w znalezieniu wspólnego języka w komunikacji z młodymi. Młodzież nie oczekuje dziś *duszpasterzy mentorów*, ale bardziej cierpliwych słuchaczy i świadków chrześcijaństwa. Pomocą w tym względzie służy przypominanie młodym o ich godności jako dzieci Bożych powołanych do życia wiecznego. Głoszenie słów nadziei pełnej nieśmiertelności jest mocną odpowiedzią na sekularyzm i konformistyczny styl życia. Przypomnienie o powołaniu do świętości bardziej zachęca do aktywności apostoelskiej niż kładzenie nacisku na dogmatyzm i moralną powinność. Nie należy też w obecnych czasach budować obrazu Kościoła jako tylko *Communio*, ograniczając się do pytań, jak przyciągnąć młodych do Kościoła, a bardziej skupić się na Kościele jako *Ludzie Bożym*, odpowiadającym na pytanie – jak wyjść z Ewangelią do młodych w świecie.

4.5

Uważna analiza orędzi ukierunkowuje na konieczność stosowania długofalowej strategii, polegającej na układaniu planów pracy z młodzieżą z uwzględnieniem ich aktualnej sytuacji. Strategia w kościelnym języku jest czymś nowym, zaczerpniętym od świeckich korporacji. Jednakże jej stosowanie i okresowa ewaluacja będą powodować wzrost skuteczności działań dedykowanych młodzieży w Kościele.

* * *

Analiza orędzi ŚDM na przestrzeni 40. lat pomogła w uchwyceniu istotnych różnic w kładzeniu akcentów przez kolejnych papieży. W orędziach Jana Pawła II odkryliśmy mocną podstawę biblijną, mocny akcent położony na moralność i perspektywę eschatologiczną, słabiej natomiast wybrzmiewały zagrożenia związane z sekularyzmem. Z kolei Benedykt XVI bardziej widział potrzebę głoszenia kerygmatu, uznając, że nie można w pełni zakładać wiary i znajomości Chrystusa w młodym człowieku. Franciszek w swoich orędziach w zasadzie odszedł od nauczania o moralności, wskazując miłość Boga jako źródło nawrócenia duszpasterskiego i zmiany myślenia młodego człowieka.

Wszyscy papieże szczególną troską otaczają młodzież. Choć podejście do młodych wydaje się być odmienne, to jednak zawsze w dużym stopniu orędzia papieskie odpowiadały na potrzeby młodych. Zmienność akcentów, o których była mowa w artykule, daje w obecnym czasie kilka praktycznych wniosków, które ożywione modlitwą i nawróceniem duszpasterskim mogą otworzyć w Kościele nowe, skuteczne drogi ewangelizacji.

Bibliografia

- Augustyn, *Wyznania*, Kraków 2020.
- Benedykt XVI, *Duch Święty zstąpi na was, otrzymacie Jego moc i będziecie moimi świadkami*, Orędzie na XXIII Światowy Dzień Młodzieży, „L'Osservatore Romano” 2007 nr 9, s. 25.
- Benedykt XVI, *Idźcie i nauczajcie wszystkie narody (Mt 28, 19)*, Orędzie na XXVIII Światowy Dzień Młodzieży, „L'Osservatore Romano” 2013 nr 1, s. 14-20.
- Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Verbum Domini*, Watykan 2010.
- Benedykt XVI, *Zapuśćcie korzenie w Chrystusie i na Nim się budujcie, umacniajcie się w wierze (por. Kol 2, 7)*, Orędzie na XXVI Światowy Dzień Młodzieży, „L'Osservatore Romano” 2010 nr 10, s. 4-9.
- Bernstein C., Politi M., *Jego Świątobliwość Jan Paweł II i nieznana historia naszych czasów*, Warszawa 1997.
- Chagas J., *Podstawowe założenia Światowych Dni Młodzieży*, „Pro Musica Sacra”, 13 (2015), s. 45-51.
- Chrostowski M., *Niewykorzystana szansa? O inkluzywnym potencjale niemieckiej koncepcji duszpasterstwa szkolnego jako źródle inspiracji dla Kościoła w Polsce*, „Teologia i Człowiek” 54 (2021) 2, s. 9-25.
- Farnicka M., Sałatka T., *Rytuały religijne w życiu młodzieży*, „Studia Paradyskie” 23 (2013), s. 43-57.
- Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, Watykan 2013.
- Franciszek, Adhortacja apostolska *Christus vivit*, Watykan 2019.
- Hajduk R., *Preewangelizacja i współczesne sposoby jej urzeczywistnienia*, „Forum Teologiczne” 16 (2015), s. 165-179
- Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005), w: M. Dąbrowska (red.), *Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, Poznań 2005.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa*, Watykan 2003.
- Jan Paweł II, List apostolski *Tertio Millenio Adveniete*, Watykan 1995.
- Jan Paweł II, List apostolski *Parati semper*, Watykan 1985.
- Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin 1994.
- Janas A., *Kultura w społeczeństwie ponowoczesnym*, w: K. Cikała-Kaszowska, W.B. Zieliński (red.), *Spółczesność – społeczeństwo ponowoczesności. Namysł nad kondycją współczesnego społeczeństwa*, Kraków 2015, s. 7-15.
- Kalinowski M., *Wezwanie do samodoskonalenia i uczestnictwa*, w: M. Jačov, F. Ziejka, W. Zuziak (red.), *Przesłanie Jana Pawła II na XXI wiek*, Kraków 2014, s. 167-180.
- Kiernikowski Z., *Działanie człowieka dla Boga a dzieło Boga w człowieku*, „Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” Rok XVI 2017 nr 1 (30), s. 48-73.

- Kołek B., *Wybrane zagadnienia pedagogii wychowania Benedykta XVI*, „Roczniki Pedagogiczne” 38 (2010), t. 2, s. 61-75.
- Kowalewski W., Wawrzyniak J.D., *Implikacje coachingu dla przywództwa religijnego*, „Theologia Vratislaviensia” 9 (2014), s. 157-168.
- Kuby G., *Globalna rewolucja seksualna. Likwidacja wolności w imię wolności*, Kraków 2013.
- Kuros J., *Duszpasterstwo młodzieży w ogólnopolskich programach duszpasterskich (2000–2015)*, „Teologia Praktyczna” 16 (2015), s. 79-94.
- Laskowska B., *Młodzież wobec kryzysu religijnego*, „Colloquium” 1 (2009), s. 129-148.
- Mariański J., *Kondycja religijna i moralna młodzieży szkół średnich (1988-2017)*, w: P. Ochotny, M.J. Tutak, T. Wielebski (red.), *Duszpasterstwo młodzieży w Polsce wobec współczesnych przemian*, Warszawa 2018, s. 141-150.
- Mariański J., *Sekularyzacja jako megatrend społeczno-kulturowy*, „Relacje Międzykulturowe” 1 (2017), s. 232-257.
- Obrzędy wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych*, Katowice 1988.
- Pieckenhagen A., *Kerygmaticzny i moralny przekaz św. Jana Pawła do młodzieży w jego listach i orędziach na Światowe Dni Młodzieży*, „Teologia i Moralność” 14 (2019), nr 1 (25), s. 259-270.
- Pieronek T., *Europejskie korzenie Jana Pawła II*, w: M. Jačov, F. Ziejka, W. Zuziak (red.), *Przesłanie Jana Pawła II na XXI wiek*, Kraków 2014, s. 13-22.
- Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1968.
- Tatar M., *Biblijne podstawy eklezjalnej duchowości Communio*, „Collectanea Theologica” 91 (2021) 2, s. 119-145.
- Tomasik H., *Światowe Dni Młodzieży jako wydarzenie katechetyczne*, „Studia Katechetyczne” 11 (2016), s. 11-20.
- Wodarczyk A., *Ruch Światło-Życie, osoba założyciela, historia ruchu i rozwój w archidiecezji katowickiej*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 27-28 (1994-95), s. 343-357.

Netografia

- Czy SDM to papieski coaching?*, <https://tertio.pl/czy-sdm-to-papieski-coaching> (dostęp 9.05.2024).
- Dialog Jana Pawła II z młodymi*, <https://polskifr.fr/duchowa-strona/nie-lekajcie-sie-waszej-mlodosci-pozwolicie-sie-porwac-chrystusowi-dialog-jana-pawla-ii-z-mlodymi> (dostęp 9.05.2024).
- Franciszek, *Bez obawy idźcie służyć*, Homilia na zakończenie Rio de Janeiro 2013, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/homilie/zakonczenie-sdm_28072013.html (dostęp 10.05.2024).
- Franciszek, *Błogosławieni miłośnierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią* (Mt 5, 7). Orędzie na XXXI Światowy Dzień Młodzieży, <https://www>.

- vatican.va/content/francesco/pl/messages/youth/documents/papa-francesco_20150815_messaggio-giovani_2016.html (dostęp 7.05.2024).
- Franciszek, List Apostolski *Totum Amoris Est*, Pytania o zmiany epoki, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_letters/documents/20221228-totum-amoris-est.html (dostęp 7.05.2024)
- Franciszek, *Maryja wstała i poszła z pośpiechem*, Orędzie na XXXVII ŚDM w Lizbonie, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/youth/documents/papa-francesco_20220815_messaggio-giovani_2022.html (dostęp 10.05.2024).
- Franciszek, *Młodzińcze, tobie mówię wstań (por. Łk 7, 14)*. Orędzie na XXXV Światowy Dzień Młodzieży, <https://diecezja.pl/aktualnosci/oredzie-papieża-franciszka-na-xxxv-swiatowy-dzien-mlodziezy/> (dostęp 10.05.2024).
- Franciszek, Orędzie na ŚDM w Panamie, <https://www.ekai.pl/papieskie-oredzie-na-sdm-po-raz-pierwszy-w-formie-video> (dostęp 10.05.2024).
- Franciszek, *Orędzie na Światowy Dzień Dziadków i Osób Starszych 2022*,
- Franciszek, *Orędzie na XXXIV ŚDM w Panamie*, <https://sdmpolska.pl/sdm-2019> (dostęp 10.05.2024).
- Franciszek, *Wielkie rzeczy uczynił mi Wszechmocny (Łk 1, 49)*. Orędzie na XXXII Światowy Dzień Młodzieży, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/youth/documents/papa-francesco_20170227_messaggio-giovani_2017.html (dostęp 7.05.2024).
- Głód S., Miotła P., *Młodzięz jako grupa społeczna*, <https://tvv-journal.upol.cz/pdfs/tvv/2014/01/70.pdf> (dostęp 7.05.2024)
- <https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/nonni/documents/20220503-messaggio-nnonni-anziani.html> (dostęp 10.05.2024).
- Jan Paweł II, *Otwórzcie drzwi Chrystusowi*, homilia rozpoczynająca pontyfikat wygłoszona 22.10.1978 roku na placu św. Piotra w Rzymie, <https://deon.pl/kosciol/serwis-papieski/homilia-jana-pawla-ii-na-rozpozecie-pontyfikat,249399> (dostęp 8.05.2024).
- List do Biskupów Kościoła katolickiego *Communiois notio* – o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია” (28 maja 1992), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/kongregacje/kdwiary/zbior/t_2_29 (dostęp 8.05.2024).
- Międzynarodowy Rok Młodzieży, dialog i wzajemne zrozumienie*, Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, <https://www.unic.un.org.pl/aktualnosci/dla-czego-ogloszono-międzynarodowy-rok-mlodziezy/1563> (dostęp 7.05.2024).
- Nowa Ewangelizacja, <https://rmissio.pl/papieska-rada-ds-n-e/ubicumque-et-semper>, (data dostępu 9.05.2024).
- Od tych dziesięciu prostych słów zależy przyszłość człowieka i społeczeństw. Przyszłość narodu, państwa, Europy, świata*, <https://www.polskieradio.pl/77/937/Artykul/325914,IV-pielgrzymka-Jana-Pawla-II-do-Polski-19-czerwca-i-1316-sierpnia-1991> (dostęp 8.05.2024).

Paweł VI, *Budujcie z entuzjazmem świat lepszy od obecnego*, https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651208_epilogo-concilio-giovani.html, Orędzie do młodych na zakończenie Soboru Watykańskiego II (dostęp 7.05.2024).

Ryś G., *Liturgia Paschy to nie teatr*, <https://www.gosc.pl/doc/1965706.Bp-Rys-liturgia-Paschy-to-nie-teatr> (dostęp 8.05.2024).

Sceptycyzm odnośnie ŚDM we Francji, <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/890421,12-Swiatowe-Dni-Mlodziezy-we-Francji-zaskoczyly-nawet-sceptykow> (dostęp 9.05.2024).

Streszczenie

W artykule zostały przeanalizowane orędzia papieskie na Światowe Dni Młodzieży pod kątem zmienności akcentów, jakie kładli kolejni papieże z myślą o rozwoju duszpasterstwa młodzieży jako grupy społecznej. Uchwycenie zmienności akcentów jest kluczowe podczas planowania strategii posługi Kościoła dla młodych obecnego czasu. Już sama charakterystyka orędzi papieskich na ŚDM jest zróżnicowana ze względu na okoliczności, w jakich orędzia powstawały na przestrzeni ostatnich czterdziestu lat historii Kościoła. Streszczone orędzia ukazują trzy różniące się zasadniczo typy myślenia o duszpasterstwie młodzieży w Kościele. Jan Paweł II jawi się w nich jako teolog moralista, Benedykt XVI jako teolog dogmatyk, z kolei Franciszek jako teolog pastoralista. Z uwagi na odniesienia do różnych dziedzin teologii u poszczególnych papieży wyraźnie zarysowują się akcenty, jako podwaliny organizacji duszpasterstwa młodzieży, rozumianego dziś także jako towarzyszenie młodym w ich życiu. W artykule poprzez krytyczną analizę orędzi można znaleźć praktyczne wnioski w formie wskazań, skierowane do osób odpowiedzialnych za formację młodzieży w Kościele.

Słowa kluczowe: młodzież, duszpasterstwo, Światowe Dni Młodzieży, Orędzia na ŚDM, Jan Paweł II, Benedykt XVI, Franciszek

Summary

The article analyzes the papal messages for World Youth Day in terms of the variability of emphasis placed by subsequent popes with a view to the development of youth pastoral care as a social group. Capturing the variability of accents is crucial when planning the Church's ministry strategy for young people today. The very characteristics of the Pope's messages at WYD are varied due to the circumstances in which the messages were

written over the last forty years of Church history. The summarized messages show three fundamentally different types of thinking about youth pastoral care in the Church. John Paul II appears in them as a moralist theologian, Benedict XVI as a dogmatic theologian, and Francis as a pastoralist theologian. Due to the references to various areas of theology, individual popes clearly distinguish emphasis, understood as the foundations of the organization of youth pastoral care, today also understood as accompanying young people in their lives. In the article, through a critical analysis of the messages, you can find practical conclusions in the form of instructions addressed to people responsible for the formation of young people in the Church.

Keywords: youth, pastoral care, World Youth Day, Messages for WYD, John Paul II, Benedict XVI, Francis

Biogram

Ks. Tomasz Koprianiuk – prezbiter diecezji siedleckiej; w latach 1998-2004 odbył studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Siedleckiej, zakończone obroną pracy magisterskiej; uczył religii w wielu szkołach średnich; w diecezji siedleckiej pełnił funkcje dekanalnego duszpasterza młodzieży, dekanalnego duszpasterza rodzin, przewodnika grup Pieszej Pielgrzymki Podlaskiej na Jasną Górę, diecezjalnego duszpasterza służby liturgicznej, dyrektora administracyjnego Katolickiego Radia Podlasie oraz dyrektora ds. wydawnictwa w diecezjalnym wydawnictwie *Unitas*; decyzją Konferencji Episkopatu Polski 18 listopada 2021 roku mianowany dyrektorem Krajowego Biura Organizacyjnego Światowych Dni Młodzieży; obecnie odbywa studia licencjackie na WT UKSW. E-mail: dyrektor@sdmpolska.pl